

STUDIA

UNIVERSITATIS BABEȘ-BOLYAI

SOCIOLOGIA

1

EDITORIAL OFFICE: Republicii no. 24, 400015 Cluj-Napoca ♦ Phone 0264-40.53.52

SUMAR - CONTENTS - SOMMAIRE - INHALT

ALINA BÂRSAN, Serviciile sociale: reprezentări și realități ♦ <i>Social Services: Representations and Realities</i>	3
RÉKA GEAMBAȘU, Imigranții rurali: capital material și rețele sociale ♦ <i>The Rural Immigrants: Material Capital and Social Networks</i>	17
PAUL-TEODOR HĂRĂGUȘ, Convergență și divergență. Cazurile României și Suediei ♦ <i>Convergence and Divergence. The Cases of Romania and Sweden</i>	29
KEREKES KINGA, O asociație micro-regională în depresiunea Almaș-Agrij ♦ <i>A Micro-Regional Association in Almaș-Agrij Area</i>	41
KISS DÉNES, Elita locală din Căpușu Mare ♦ <i>Local Elite in Căpușu Mare</i>	57
PÁSZTOR GYÖNGYI, Un caz de segregare locativă: Clujul anilor 90 ♦ <i>A Case of Locative Segregation: the City of Cluj in the Nineties</i>	75
RAULARIAN RUSU, Centrele urbane de comandă din Banat ♦ <i>Urban Centers in Banat</i>	95
CĂTĂLIN-MIHAI VLAD, Participarea femeilor pe piața muncii în România ♦ <i>Labor Market Participation for Women in Romania</i>	109

SERVICIILE SOCIALE: REPREZENTĂRI ȘI REALITĂȚI

ALINA BÂRSAN

ABSTRACT. Social Services: Representations and Realities. The most important aspects of the social services are closely related with the manifestation of such services based on their own projects and also on the relations with governmental institutions. Thus we witness a partnership between the private and the public system, with a continuously diversification of the private with its non-rhythmical, ascendant development.

1. Problematica serviciilor sociale

În contextul internațional se semnalează discrepanța care există între cererea de servicii sociale și resursele publice: instituții și industrii implicate în serviciile publice sunt în căutarea unor noi forme de colaborare, urmărind combinarea tuturor resurselor publice și private în vederea rezolvării acestei probleme. Prin definiție, sectorul public servește interesul comunității, mobilizând în acest sens resurse ca eficiență managerială, capital financiar, specialiști și spirit antreprenorial. Când discrepanța dintre cererea de servicii sociale și resursele publice devine evidentă, și nu se prevede descreșterea cererii sau creșterea resurselor, răspunsul inevitabil constă în căutarea altor strategii de rezolvare a acestor probleme. Sectorul guvernamental și diferitele sale nivele, partide politice, instituții finanțatoare și orice alte instituții implicate în serviciile sociale sau publice (educație, servicii medicale, transport) caută noi forme de colaborare în scopul satisfacerii unor expectanțe și interese.

Referitor la segmentul public și cel privat, în domeniul serviciilor sociale, se impun următoarele distincții: administrația publică are la dispoziție anumite resurse în scopul protecției sociale, resurse care se așteaptă a fi distribuite în mod transparent; totodată sunt o categorie de servicii pe care instituțiile statului le realizează mai eficient și mai adecvat decât cele private; instituțiile private dispun, pe de altă parte de o mai mare specializare, de un mai mare dinamism și de o mai mare capacitate de adaptare la cererea existentă pe piață.

În scopul identificării unor soluții de colaborare, Peter Scharle (2002), propune modelul unei relații sub forma unui „social game” (*Public-Private Partnership as a social game*, 2002). Jocul respectiv poate fi definit ca și o activitate ce implică mai mult de un participant, respectându-se următoarele linii directoare: „mutările” participanților corespund unui patern de roluri

complementare; participanții (fie indivizi, fie grupuri) au scopuri clar definite și strategii specifice; „mutările” sunt motivate de către rezultatele jocului și de către recompense. Cooperarea dintre sectorul guvernamental și cel privat are, atât în Europa, cât și în SUA o lungă tradiție.

Totodată, tradiționala barieră între cele două sectoare care oferă servicii sociale tinde să dispară și să apară noi sub-sectoare, schimbările generate în fiecare economie fiind ducând la utilizarea unui nou termen, acela de „sisteme instituționale”, sisteme prin care serviciile sociale pot fi furnizate recipienților lor. Aceste sisteme înglobează segmentul guvernamental, sectorul non profit și piață.

În articolul „Reforming health and social services in Poland” (2001), Krystyna Piotrowska semnalează dificultățile trecerii la un asemenea sistem: lipsa autonomiei organizaționale și financiare a furnizorilor de servicii sociale rezultate din aplicarea haotică a acestora; necesitatea menținerii și finanțării unei birocratii ineficiente în alocarea fondurilor publice, datorită criteriilor arbitrare de alocare; incapacitatea de a răspunde într-o măsură corespunzătoare nevoilor existente, această ineficiență rezultând dintr-o tradițională distribuție rigidă și mecanică a serviciilor. Aceștia sunt unii dintre cei mai importanți factori care, alături de alte puncte slabe ale distribuției serviciilor publice, au contribuit la adâncirea discrepantei între nevoile populației și capacitatea de a le satisface, astfel încât, strategiile de după 1989 au fost orientate spre căutarea unor metode eficiente de a implementa politicile sociale.

În România, la ora actuală, indiferent de deschiderea arătată față de serviciile sociale comunitare, autoritățile locale nu par a fi capabile să preia în totalitate costurile presupuse de derularea unor astfel de proiecte. Făcând abstracție de indiferența arătată frecvent față de aceste programe principale motive identificate ale acestei incapacități sunt absența resurselor financiare și absența unui cadru legislativ funcțional.

2. Obiectul cercetării

Analiza unor variabile efectuate pe un subeșantion de persoane vulnerabile/defavorizate (șomeri înregistrați, șomeri neînregistrați, casnice, familii cu peste 4 membri al căror venit nu depășește 650.000 lei, persoane singure care au în întreținere minori al căror venit nu depășește 650.000 lei, vârstnici în familii cu maxim 2 membri, al căror venit nu depășește 650.000 lei) din Barometrul de Opinie Publică, mai 2002, arată următoarele: una din caracteristicile grupurilor vulnerabile este determinată de un plus de încredere, față de ansamblul populației, în oameni și în instituțiile generatoare de

siguranță socială: Biserica, Poliția, Primăria și organizațiile non-guvernamentale. Încrederea în aceste instituții variază între 94% - încredere multă și foarte multă - în Biserică, 60% - în Poliție, 59% - în Primărie și 18% în Organizațiile non-guvernamentale. Disproporția dintre ONG-uri și celelalte instituții este rezultatul unei slabe interacțiuni dintre grupurile vulnerabile și organizații, al unui capital informațional precar, determinat de un scăzut consum mediatic și un capital relațional redus. În ceea ce privește interacțiunea cu instituțiile, segmentele defavorizate interacționează mult mai des cu instituțiile, comparativ cu restul populației, cele mai vizate instituții fiind Primăria (53% dintre cei intervievați au mers cel puțin o dată pe an să rezolve o problemă la Primărie), Spitalele (45%), Tribunalul (22%), Poliția (19%) și Școala (14%). De asemenea, în corelație cu capitalul de încredere arătat principalelor instituții, comportamentul religios este mai intens în grupurile vulnerabile decât în totalul populației, 69% dintre aceștia mergând cel puțin de câteva ori pe lună la Biserică, în comparație cu 57% în ansamblul populației. Interacțiunile mai intense dintre grupurile defavorizate și instituțiile pomenite provin din necesitatea unei consilieri și protecții sociale sporite.

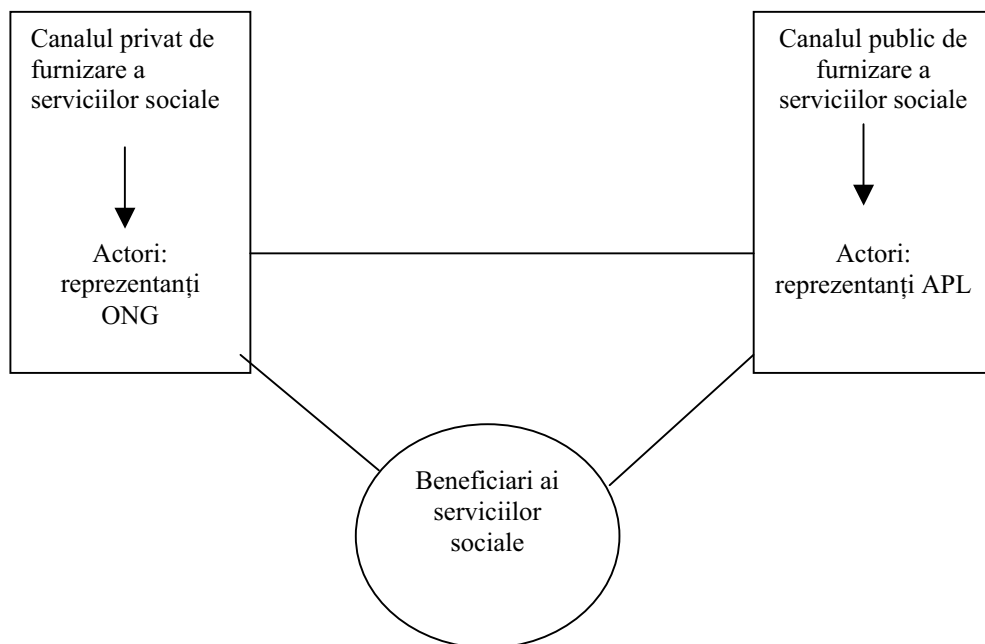
În ciuda unui contact mai susținut cu instituțiile, grupurile vulnerabile dețin un **capital relațional** mult mai redus decât ansamblul populației. Cele mai ridicate cote ale acestui tip de capital sunt remarcate în sănătate (20% dintre subiecți au pe cineva în sănătate) și administrație (14%) și sunt datorate tocmai interacțiunilor mai dese cu instituțiile reprezentante.

Datele cantitative relevă așadar o interacțiune ridicată între categoriile vulnerabile și Primărie, și o slabă interacțiune și încredere în ONG-uri, chiar dacă e vorba de activitatea în același domeniu: cel al serviciilor sociale. Utilizând tehnici calitative, cercetarea de față urmărește să nuanțeze această interacțiune între anumite segmente de populație și sistemul formal de furnizare a serviciilor sociale (public și privat).

Analiza a utilizat ca punct de plecare, dar și de legătură între segmentele studiate, serviciile sociale, deoarece acestea constituie elementul care generează interacțiunea între categoria de populație menționată anterior (categorii vulnerabile și defavorizate) și două instituții care alcătuiesc sistemul formal de furnizare a serviciilor sociale: departamente ale administrației publice locale cu activitate în domeniul serviciilor sociale și organizațiile non guvernamentale cu activitate în același domeniu, al furnizării de servicii sociale.

Așadar, tema cercetării constă în **descrierea modalităților de interacțiune și a sensului pe care îl dau actorii implicați unei triple relaționări între următorii poli:**

Schema constă aşadar în trei tipuri de interacţiuni: între beneficiari şi ONG-uri, între beneficiari şi APL, între APL şi ONG-uri. Analiza percepţiei fiecărei categorii de actori implicaţi, referitoare la relaţia de comunicare cu celelalte segmente, oferă posibilitatea diagnosticării tipurilor de interacţiune existente precum şi a identificării unor disfuncţii care intervin în aceste canale de comunicare.

3. Metodologie

Opţiunea metodologică se înscrie în prisma abordării calitative - interviul semistructurat având ca instrument grila de interviu adaptată pentru fiecare grup de actori implicaţi, în scopul surprinderii următoarelor teme: spectrul motivelor invocate de beneficiari pentru optarea/accesarea unuia dintre aceste tipuri de suport, importanţa diferenţiată a canalelor de furnizare a ajutorului formal pentru persoanele vulnerabile şi defavorizate (cel privat sau cel public), costurile implicate în accesarea celor două tipuri de suport (cel privat şi cel public), strategiile de acces ale unei persoane defavorizate sau vulnerabile la aceste canale de ajutor, dificultăţi întâmpinate de reprezentanţii APL respectiv ai ONG-urilor în furnizarea serviciilor sociale (în relaţia cu celelalte instituţii, în relaţia cu beneficiarii), modalităţile de relaţionare cu beneficiarii şi dificultăţi existente în accesarea acestui „public”.

Referitor la eșantionare și modul de acces la subiecți, selecția s-a restrâns la următoarele categorii:

- **reprezentanți ai autorităților locale**, purtători de cuvânt sau directori ai departamentelor cu activitate în domeniul furnizării de servicii sociale, tehnica de acces fiind calea instituțională. Au fost intervievați reprezentanți ai următoarelor departamente locale din Galați și Brăila care furnizează servicii sociale: *Direcția de Asistență și Protecție Socială, Serviciul de Protecție a Persoanelor cu Handicap, Serviciul de Ajutor Social, Serviciul Social de Protecție a Persoanelor Vârstnice; Galați, Inspectoratul de Stat Teritorial pentru Protecția Persoanelor cu Handicap, Galați, Agenția Județeană de Ocupare a Forței de Muncă, Galați.*

- **reprezentanți ONG** (directori, asistenți sociali): au fost selectate ONG-uri din Galați și Brăila, cu activitate în domeniul serviciilor sociale;

- în ceea ce privește **beneficiarii serviciilor sociale**, una dintre modalitățile de acces a fost **calea instituțională** (respondenții fiind selectați din listele de beneficiari ai ONG-urilor și departamentelor APL), și **tehnica „bulgărelui de zăpadă”** (subiecții intervievați inițial au recomandat beneficiari ai altor fundații sau ai serviciilor sociale furnizate de sistemul public). Astfel, criteriile de selecție au fost: statutul de beneficiar (efectiv sau potențial), tipul de serviciu social de care beneficiază sau pe care l-a solicitat (ajutor social, participare la Centrul de Zi, îngrijire la domiciliu, etc.) și canalul de suport al cărui beneficiar este (public sau privat).

4. Principale rezultate

a) Relația de comunicare între canalul public de furnizare a serviciilor sociale și cel privat. Reprezentanți ONG versus reprezentanți APL

Aparent, există o importantă zonă de suprapunere între serviciile oferite de instituțiile autorităților locale și cele oferite de organizațiile non-guvernamentale: similaritatea privește atât serviciile propriu-zise, cât și grupurile țintă. Gama de servicii sociale constituie astfel un prim punct de legătură între cele două categorii de instituții.

Suprapunerea este însă minimă și ea circumscrie mai degrabă o situație de complementaritate decât de concurență. Cu alte cuvinte, același tip de serviciu social se materializează în mod diferențiat în funcție de canalul, public sau privat, pe care este transmis. Dacă segmentul public oferă de exemplu plata salariului însoțitorului persoanei aflate în dificultate, un ONG oferă mai degrabă îngrijire și servicii la domiciliu, sau consiliere

psihologică. Această situație de complementaritate, dar și de diferențiere în furnizarea serviciului social se manifestă și în cazul altor servicii sociale. Problema constă în faptul că, deși grupurile țintă sunt aceleași, nu e vorba în realitate de suprapunere efectivă a beneficiarilor: unii beneficiari primesc doar ajutorul public, alții doar cel privat, alții nici unul. Cei care beneficiază de ajutor social din partea unei instituții, fie ea privată sau publică, nu mai constituie un caz critic pentru celelalte, astfel încât nu va beneficia de avantajele acestei complementarități existente între canalul public și cel privat. Cu alte cuvinte, deși ambele instituții sunt poziționate în același domeniu de activitate, « publicul » fiecareia este în mare parte separat. Un aspect care contribuie la ameliorarea acestui fenomen îl reprezintă criteriile de finanțare: impunerea parteneriatelor între ONG-uri și departamentele APL.

Problemele întâmpinate în derularea serviciilor sociale oferite de instituții ale administrației publice locale sunt determinate în mare parte de numărul mare de potențiali beneficiari, limitele atribuțiilor care revin diferitelor departamente, factori la care se adaugă birocrăția ce condiționează accesul la servicii.

Toate aceste elemente constituie însă factori potențatori care ar trebui să asigure o bună colaborare între APL și ONG-uri. Totodată, stimularea colaborării între cele două segmente este potențată și de un factor extern: donorii, cei care oferă fondurile. Tendința este astfel de a se crea o colaborare între sistemul privat de transmitere a serviciilor sociale și cel public, datorită faptului că acestea sunt mai degrabă complementare decât suprapuse, însă deocamdată acest lucru rămâne un deziderat:

Nu știu dacă ONG-urile greșesc atât de mult, pentru că ONG-urile au nevoie. Instituțiile de stat sunt cele care greșesc. Vechea mentalitate: noi suntem statul, noi decidem, noi hotărâm, noi oferim tot. Au nevoie de noi, să ne caute. De foarte puține ori instituțiile de stat inițiază colaborarea și cred că asta au sesizat-o mai mulți, pentru că ultimele proiecte PHARE au cerut intens ca solicitanții să fie instituții publice și consilii locale și primării, cu un parteneriat cu un ONG, ca să îi oblige să colaboreze cu ONG-urile și să fie ei cei care cer. Nu conștientizează cât de mult i-ar ușura financiar de o presiune. (A.M., asistent social, FSV)

Competiția de pe piața privată în obținerea fondurilor generează elemente benefice în cadrul sistemului privat de furnizare a serviciilor sociale, ca de exemplu o specializare mai mare a angajaților, orientarea spre o protecție socială activă, accesarea unor segmente țintă de populație, specializare a nevoilor comunitare acoperite, diversificare a serviciilor oferite. Segmentul privat este mult mai orientat spre o diversificare a serviciilor, datorită competiției căreia trebuie să îi facă față.

Parteneriatul între cele două tipuri de instituții, ca și criteriu de finanțare, duce însă în multe cazuri la o colaborare formală, intervievații menționând și faptul că nu sunt conștientizate efectele unei colaborări reale: există ignoranță din partea ambelor instituții referitoare la beneficiile care pot rezulta în urma unei colaborări efective. Se menționează inițierea unor parteneriate doar până în momentul în care se obține finanțarea, criteriul parteneriatelor, impus tocmai în vederea complementarizării caracteristicilor celor două canale private duce deocamdată așadar la o colaborare „doar pe hârtie” .

Principalele atuuri ale departamentelor autorităților locale cu activitate în domeniul serviciilor sociale țin de numărul de beneficiari, de cantitatea serviciilor sociale oferite, de o mai bună cunoașterea a acestor servicii de către beneficiari, de o mai mare încredere pe care o au beneficiarii în această instituție.

Serviciile sociale furnizate de departamentele APL cu activitate în furnizarea serviciilor sociale sunt considerate de către reprezentanții ONG-urilor ca și o formă de protecție socială pasivă, care nu rezolvă în mod real problemele și nevoile beneficiarilor, acest fapt constituind, conform acelorași opinii un motiv în plus pentru care instituțiile statului ar trebui să intensifice colaborarea cu ONG –urile și să le ofere sprijin financiar.

Activitatea ONG este bună, sunt dinamici, sunt mici, își aleg beneficiarii, nu trebuie să respecte strict o anumită linie legislativă, nu că încalcă legea, dar merg direct la nevoia beneficiarului, mai repede decât putem să o facem noi ca serviciu public. La noi este un anumit circuit al birocrăției, ei au mai multă libertate de acțiune. (L.G., inspector DJPC, Galați)

Pasivitatea este extinsă inclusiv la activitatea internă a acestor instituții, în special la experiența colectării fondurilor, precizându-se faptul că încă se menține un sistem tradițional de furnizare a protecției sociale. Pe de altă parte, instituțiile de stat au posibilitatea accesării mai multor categorii de beneficiari, “profitând” de faptul că ONG-urile sunt specializate, aceasta fiind un alt criteriu de diferențiere în comparație cu departamentele care aparțin Administrației Publice Locale.

S-au identificat trei tipuri de interacțiune între ONG-uri, ca sistem privat de furnizare a serviciilor sociale, și instituțiile publice:

- Disponibilitate pentru colaborare din partea ONG, pasivitate și indiferență din partea autorităților locale.

- Parteneriat real între ONG-uri și autoritățile locale, acestea din urmă sprijinind activitatea ofertanților de servicii sociale cu bani, spații sau logistică.

- Un parteneriat superficial, în care autoritățile locale transferă spre asistență ONG-urilor solicitanții/cazurile ce necesită servicii sociale.

Dintre nemulțumirile generate de către autoritățile locale în relația cu ONG-urile, se remarcă lipsa de profesionalism a personalului implicat în gestionarea proiectelor comune, dublată de birocrăția excesivă care întârzie sau împiedică ajutorul

Calea informală de colaborare între cele două instituții constituie de asemenea o formă de interacțiune. S-au exprimat opinii conform cărora autoritățile locale oferă sprijin acelor organizații care oferă “șpagi” mai mari funcționarilor responsabili; s-au menționat de asemenea câteva exemple de interacțiuni cu funcționarii primăriilor, de genul: “*dacă mă ajutați cu rezolvarea problemei beneficiarului X, poate mă mai gândesc la ce mi-ați cerut acum două luni...*”.

Lipsa de profesionalism și de calificare a funcționarilor primăriilor, este considerată de multe ori cauza incapacității serviciilor responsabile de a colabora cu ONG-urile sau de a ajuta beneficiarii.

Una dintre soluțiile adoptate de reprezentanții ONG pentru a “sparge bariera de la Primărie” este o comunicare mai eficientă: *trebuie să facem mai mult lobby, să-i convingem că ONG-urile nu pot funcționa de sine stătător și că trebuie susținute în plan local, măcar prin plata lucrătorului social, că serviciile noastre sunt în folosul comunității și că, dacă nu am fi noi, beneficiarii noștri ar bate la ușa Primăriei. (M.J., director executiv, Fundația Lumina)*

Suportul autorităților locale este condiționat în unele cazuri, de criterii de performanță și existența unor rezultate confirmate. În opinia reprezentanților APL, în Galați sunt și ONG-uri care au o strategie eficientă, însă sunt și altele care doar vin să ceară bani, fără să dovedească nimic: *Unele fundații sunt puternice, au muncit, au demonstrat că au obținut ceva și le dăm un mic ajutor pentru a continua activitatea. Dar nu le putem noi finanța de la zero. Esențial este ajutorul pentru continuarea unor proiecte. (V.P., director în cadrul Direcției de Asistență și Servicii Sociale Galați)*

Pe de altă parte, reprezentanții instituțiilor APL cu activitate în domeniul serviciilor sociale invocă existența unor factori care disturbă atât calitatea serviciilor sociale oferite, cât și posibilitățile de colaborare cu ONG-urile de profil: spațiile inadecvate, legislația care nu permite ajutor financiar sau stabilește barem-uri inadecvate, fondurile insuficiente, birocrăția, documentația foarte greoaie, utilizarea/accesarea dificilă a fondurilor aflate la dispoziție, utilizarea de criterii discreționare în acordarea ajutoarelor

sociale (în special în cazul romilor), gradul scăzut de informare al potențialilor beneficiari, rutina, indiferența, plafonarea personalului, structura inflexibilă, neadaptată cerințelor.

Sintetic, factorii care au impact asupra calității dialogului dintre cele două instituții sunt prezentați în **figura nr. 1**:

<i>Funcționari publici</i>	<i>Reprezentanți ONG</i>
• Tipul instituției • Tipul de ajutor : protecție socială pasivă • Birocrația • Legislația • Mentalitatea funcționarului public • Comunicarea internă • Discrepanța între cererea de servicii sociale publice și ofertă • Lipsa unui cadru formal referitor la parteneriatul cu ONG • Lipsa experienței în colaborarea cu sistemul privat • Reticență/neîncredere în ceea ce privește parteneriatul cu ONG	• Tipul de ajutor: protecție socială activă • Gamă diversificată de servicii • Specializare a serviciilor sociale oferite • Specializare a angajaților • Număr redus de beneficiari • Dificultatea de a „convinge” autoritățile locale • Competiția existentă pe piața privată a ajutoarelor sociale • Dificultatea de armonizare a sistemului privat cu cel de stat

b) Factori care influențează relația de comunicare dintre beneficiarii serviciilor sociale și reprezentanții autorităților locale

Creșterea cererii de servicii sociale în ultimii ani este principalul aspect care generează dificultăți în furnizarea acestora. Acest fenomen nu este sincronizat cu o creștere a numărului de specialiști, nici cantitativ și nici calitativ, deoarece, în opinia intervievaților, funcționarii publici „sunt tot aceiași de acum 20 de ani”, și, prin urmare, modalitatea de relaționare cu beneficiarii nu a cunoscut multe schimbări.

Instituțiile de stat sunt cele mai accesibile populației vulnerabile, care este îndrumată corespunzător de orice for legal la care apelează. La sat e pentru beneficiari situația cea mai ușoară: ei apelează inevitabil la primărie, iar de acolo sunt îndrumați către acea instituție care le poate oferi asistența necesară.

Aparținând de aparatul de stat, administrația locală se confruntă cu o serie de probleme, legate de multiple dimensiuni: financiar, logistic, uman. Din punct de vedere financiar, problema stă nu numai în lipsa fondurilor, ci și în dificultatea obținerii lor, procesul birocratic incluzând o mulțime de semnături de aprobare, care îngreunează derularea programului în sine. În

plus, fondurile au utilizări stricte, neputând fi deturnate în alte scopuri decât acelea pentru care au fost inițial menite. Logistic, instituțiile au moștenit structura unor unități mamut de dinainte de revoluție, unități supraaglomerate, în care orice formă de independență și autogospodărire a beneficiarilor e anulată din start și datorită cărora finalitatea serviciile sociale devine aceea de instituționalizare, nu de integrare și recuperare, după cum s-a menționat anterior, este vorba de fapt de o protecție pasivă, care nu rezolvă fundamental problema beneficiarului. Aceste unități duc la apariția fenomenului de neajutorare învățată și reduc șansele de adaptare la societate.

Relația de interacțiune dintre funcționari și beneficiari este, în opinia reprezentanților ONG și a beneficiarilor, incorect înțeleasă de către angajații instituțiilor statului: aceștia se percep ca fiind „cei care dau”, iar beneficiarii „cei care cer”:

Eu sunt în postura asta, eu sunt superior. Așa îl tratează. Omul vine umil la biroul tău și tu ești funcționar public și deci dator să fii în serviciul lui. Și îi privesc de undeva de sus, persoana se simte foarte prost, nu îi dă suficiente informații, i le dă pe un ton răstit de cele mai multe ori sau plictisit sau ar putea să îi zică niște lucruri care să îl ajute și nu i le spune pentru că nu ține de mine. Cu siguranță ar putea să îi scurteze drumul, pentru că în momentul în care te duci într-un birou, ar putea să afle informații despre orice. Dar nu există un asemenea birou. Oriunde, în orice instituție te duci există câte 7 birouri în care trebuie să prinzi persoana. Pentru că dacă el la un moment dat nu primește informația că trebuie să meargă în biroul următor, se trezește că nu beneficiază de nici un ajutor, că nu a auzit informația. Și nu e normal. Pentru că lui i-a fost lene să îi spună. (M.J., director executiv, Fundația Lumina)

Alți factori care influențează calitatea dialogului și a interacțiunii între cele două categorii de actori se referă la următoarele categorii de probleme:

- **structura departamentelor** care oferă servicii sociale au cunoscut o schimbare numai de ordin formal, deși calitatea și cantitatea serviciilor oferite ar trebui să crească odată cu creșterea numărului de potențialilor beneficiari:

- **schimbările de ordin legislativ** sunt cele care influențează în primul rând criteriile de eligibilitate ale beneficiarilor, schimbări care duc uneori la excluderea unor persoane cu acute nevoi materiale și sociale. Totdată „fragilitatea” unor legi fac posibile interpretări din partea funcționarilor, care pot avea același efect menționat anterior, limitarea accesului unor persoane la serviciul social.

- deși au un capital informațional și relațional scăzut, și slabe abilități de a-și rezolva problemele ce implică traseul instituțional, beneficiarii au învățat că una din căile cele mai eficiente o constituie **oferirea unor „mici atenții, cadouri”** pentru cei care trebuie să rezolve solicitările respective.

- **cererea de servicii sociale**, existența unor categorii de potențiali beneficiari care nu sunt însă eligibili, nu sunt „acoperiți” de prevederile legislative.

- **lipsa de informare a beneficiarilor:**

Oamenii când au o problemă merg la Primărie. Știu că trebuie să meargă la primar, știu că trebuie să meargă la prefect. Nu știu de ce. Nu știu că ei ar putea beneficia de avantajele unei anumite legi, nu știu că ei se încadrează în legea cutare. Nu se face o informare a populației vis-a-vis de ce înseamnă legea asta și ce presupune tipul ăsta de ajutor social. (DG, asistent social, ISTPH)

De asemenea sistemului ajutorului social, fie privat, fie public, cunoaște și anumite disfuncții la nivelul beneficiarilor. În urma interviurilor derulate cu experți (lideri ai organizațiilor non-guvernamentale care oferă servicii sociale comunitare, angajați ai instituțiilor de administrație publică ofertante de servicii sociale) și persoane potențial încadrabile în categoria grupurilor defavorizate și vulnerabile s-au identificat următoarele dimensiuni centrale ale vulnerabilității sociale, vulnerabilitate potențată de beneficierea de un anumit ajutor social:

- **Dependența.** Persoanele defavorizate/vulnerabile depind într-un grad ridicat, manifest sau potențial, de suport extern pentru acoperirea nevoilor materiale, psihologice sau sociale necesare pentru a avea o viață normală.

- **Nivelul scăzut de integrare socială**, respectiv deprivarea socială ridicată. Acestea sunt, parțial, atât cauze cât și consecințe ale unui capital material, educațional și informațional redus.

Figura 2 sintetizează factorii care influențează calitatea dialogului dintre beneficiarii serviciilor sociale și reprezentanții autorităților publice locale:

Funcționari publici

- Lipsa legilor care să acopere toate nevoile beneficiarilor
- Lipsa de specialiști
- Personal insuficient
- Mentalitatea funcționarilor publici. Atitudinea față de beneficiari.
- Birocrația
- Limitarea atribuțiilor departamentelor respective
- Oferirea unei protecții pasive
- Lipsa structurării informațiilor
- Raportarea la superiori, centralismul
- Lipsa direcționării și informării beneficiarilor

Beneficiari

- Criteriile de stabilire a statutului de beneficiar
- Lipsa de informații despre serviciile publice
- Marginalizare socială
- Capital relațional redus
- Categoria devaforizată din care face parte
- Lipsa suportului informal
- Dependența de serviciile sociale

c) Factori care influențează relația de comunicare între ONG și beneficiari

Dacă în cazul instituțiilor administrației publice locale nu se poate vorbi de campanii de mediatizare, ONG-urile trebuie, cel puțin în faza inițială, să se facă cunoscute, să-și aleagă categoria sau grupul de beneficiari, să comunice ceea ce pot oferi, să-și creeze și să-și dezvolte o imagine. Cea mai bună reclamă este însă modul în care răspund beneficiarii și modul în care sunt oferite serviciile. Se ajunge astfel la o relație directă ONG-potențial beneficiar, fără intermediul altor instituții care identificau inițial beneficiarii (școli, departamente ale Primăriei, inspectorate).

O altă modalitate prin care “se recrutează beneficiari” constă în păstrarea unor persoane din proiecte anterioare și implicarea altora de pe lista de așteptare care corespund noilor criterii:

Referitor la oferta de servicii sociale furnizate de organizațiile non-guvernamentale, aprecierea este dependentă de statutul de beneficiar/nebeneficiar a unei astfel de organizații. Beneficiarii au pe ansamblu o percepție pozitivă în ceea ce privește aceste instituții, declarându-se frecvent “satisfăcuți”, “parțial mulțumiți”, “există bunăvoință, intenții bune”, semnalând însă și lipsuri: – “ar fi nevoie de servicii mai diversificate” “nu se finalizează lucrurile”, “nu au suficiente fonduri”, “ar trebui mai multă stimulare, ajutoare materiale”.

Cele mai multe dintre persoanele defavorizate/vulnerabile cunosc în foarte mică măsură oferta de servicii sociale private, existentă pentru grupul din care fac parte, oportunitățile de suport de care ar putea beneficia, respectiv organizațiile și instituțiile care oferă acest suport.

Implicarea beneficiarului în proiectele organizațiilor este un aspect caracteristic ONG-urilor și definesc o interacțiune mai intensă între ofertanții serviciilor sociale și beneficiari decât în cazul reprezentanților APL.

Au fost relevate următoarele modalități prin care se caută o interacțiune cât mai adecvată a ONG-urilor cu beneficiarii:

- implicarea beneficiarilor în luarea deciziilor privind programele derulate
- evaluarea permanentă de către organizație a nevoilor beneficiarilor și a modului în care organizația răspunde acestor nevoi
- structurarea unor relații de schimb, prin condiționarea accesului la servicii de costuri (în situațiile în care este posibil acest lucru), chiar dacă acestea sunt doar simbolice. Prin natura ei relația beneficiar-ofertant de servicii sociale este una dezechilibrată (unul oferă, celălalt primește). Un efect pozitiv al transformării acestei relații într-o relație de schimb, constă în atenuarea

mentalității de „asistat”, reducerea sentimentului și fenomenului de dependență. Modalități posibile de a realiza acest lucru sunt atribuirea de roluri în cadrul organizației și de responsabilități.

Evaluarea de către beneficiari a serviciilor oferite de instituțiile de stat comparativ cu cele oferite de ONG-uri devine o procedură dificilă, în condițiile în care nu sunt dezvoltate aceleași tipuri de servicii, și deocamdată nici măcar același grup țintă de beneficiari. Interviuurile au relevat următoarele dificultăți existente în furnizarea serviciilor sociale private:

- **neîncrederea beneficiarilor** (copiii și familiile), provenită din faptul că serviciile sociale oferite de ONG constituie o noutate și din faptul că ajutorul nu este unul de ordin bănesc. Ca urmare, accesarea beneficiarilor devine o problemă pentru angajații ONG, fiind nevoie de un serios proces de consiliere pentru a convinge beneficiarii de utilitatea serviciilor oferite.

- **dificultatea de a produce schimbările dorite în comportamentele beneficiarilor** este o altă problemă menționată, faptul că uneori se intervine prea târziu, și cu toate eforturile celor ce vor să ajute, nu se mai poate face nimic;

- **pasivitatea beneficiarilor și reticența față de serviciile sociale private.**

La nivel general, se semnalează totodată o informare redusă în rândurile beneficiarilor în legătură cu posibilitățile de ajutor social provat și criteriile de eligibilitate. Cel mai adesea sunt utilizate canalele informale de accesare a acestor instituții. Ca și în cazul instituțiilor publice, ONG-urile se confruntă nu doar cu dependența beneficiarilor față de serviciile oferite, dar și cu expectanțe ridicate din partea acestora vis a vis de ajutorul social. Legislația constituie deseori o barieră în fața modalităților de intervenție și acțiune a ONG-urilor, în condițiile în care serviciile acestora pot satisface un număr redus de beneficiari comparativ cu departamentele administrației publice locale.

Concluzii

Nu se poate emite o concluzie univocă și generală privind colaborarea ONG-uri ofertante de servicii sociale și autorități locale. Această colaborare variază între indiferență cu note de adversitate și suport total, elementul de certitudine ce definește parteneriatul fiind existența unui cadru formal care să statueze precis premisele colaborării. În acest context, colaborarea se configurează efectiv în funcție de atributele individuale ale actorilor implicați: liderii ONG-urilor și reprezentanții autorităților locale. În ceea ce privește ONG-urile, o influență semnificativă asupra pattern-urilor de colaborare o are performanța deja obținută. Cert este de asemenea faptul că existența/inexistența colaborării afectează negativ oportunitățile de suport de care beneficiază grupurile țintă ale serviciilor sociale: persoanele defavorizate și vulnerabile.

Principalele puncte menționate în interviuri se referă la nevoia unui transfer de capital financiar, managerial și informațional dinspre alte instituții spre ONG-uri. Organizațiile studiate caută în aceste parteneriate importul de strategii de eficientizare a activităților și de formare a personalului propriu, având nevoie de un suport financiar dar și unul logistic.

Modalitățile de interacțiune dintre beneficiari și cele două tipuri de instituții sunt diferite, desi aceștia reprezintă nu doar obiectul comun de activitate, ci și „pretextul” inițierii parteneriatelor între sistemul public și cel privat. Cu toate că sistemul privat cunoaște un proces de continuă diversificare, oferta de servicii sociale, fie publice, fie private, este departe de a ține pasul cu creșterea nevoilor și a numărului de persoane vulnerabile/defavorizate. În aceste condiții, calitatea dialogului dintre cele trei segmente vizate în cercetare, este afectat în primul rând de această dezvoltare aritmică ascendentă a nevoii de servicii sociale și a posibilităților de satisfacere a acesteia.

BIBLIOGRAFIE

1. Ackroyd, Stephen, *From Public Administration to Public Sector Management*, International Journal of Public Sector Management, vol 8, 1995
2. *Barometrul de opinie publică*, Fundația pentru o Societate Deschisă, mai, 2002
3. Boudon, R., *Tratat de sociologie*, București, Ed. Humanitas, 1997.
4. Coman, Cristina, *Relații Publice. Principii și Strategii*, Iași, Polirom, 2002
5. Dincu Vasile (coord.), *Societatea civilă și administrația locală*, Cluj Napoca, Metro Media Press, 1999
6. Hollar Danielle, *A Holistic Theoretical Model for Examining Welfare Reform*, Public Administration Review, vol 63, No.1, Jan./Feb. 2003
7. Iluț, P., *Abordarea calitativă a socioumanului*, Iași, Ed. Polirom, 1999.
8. Lohisse, Jean, *Comunicarea. De la transmitere mecanică la interacțiune*, Iași, Polirom, 2002
9. Muchielli Alex, *Douze cas et exercices sur la communication*, Paris, Armand Colin, 1998
10. Muchielli, Alex, *La nouvelle communication*, Paris, Armand Colin, 2000
11. Piotrowska-Marczac, Krystyna, *Reforming Health and Social Services in Poland*, *Public Management Review*, Public Management Review, 2001
12. Rotariu, T., Iluț, P. (coord.), *Sociologie*, Cluj-Napoca, Ed. Mesagerul, 1996.
13. Rotariu, T., Iluț, P., *Ancheta sociologică și sondajul de opinie*, Iași, Ed. Polirom, 1997.
14. Scharle Peter, *Public-Private Partnership as a Social Game*, Interdisciplinary centre for Comparative Research in the Social Studies, Innovation, vol 15, No.3, 2002

IMIGRANȚII RURALI: CAPITAL MATERIAL ȘI REȚELE SOCIALE

RÉKA GEAMBAȘU

ABSTRACT. The Rural Immigrants: Material Capital and Social Networks.

Ascendent social mobility of rural immigrants seems succesfull, but only of those who never returned until now in their birthplaces. „Strong” variables prove that their economic and social situation does not greatly differ compared to the urban origin families. These kinds of upward movements and the loss of their relations with their urban kin results in a frustration and continuously attempts to restore their relations with the rural.

Migrația rural-urbană nu este un fenomen specific sistemelor socialiste, ci mai degrabă unul caracteristic industrializării: procesul de constituire și de expansiune a producției industriale se desfășoară în paralel cu urbanizarea, în măsura în care o parte din populația zonelor rurale se deplasează în orașele care oferă locuri de muncă în sectorul industrial¹. Industrializarea impusă și controlată de către statul totalitar (socialist) prezintă caracteristici aparte față de modelul capitalist, având consecințe importante asupra populației migrante, și asupra pozițiilor pe care indivizii de origine rurală le ocupă în structura socială. Cu toate că modelul industrializării diferă pentru societățile capitaliste și cele socialiste, primul stadiu al procesului global de industrializare și globalizare – acela al dezvoltării industriale, al creșterii locurilor de muncă în sectorul secundar, și în consecință, lărgirea spectaculoasă a orașelor prin migrația intensivă din mediul rural în orașe – reprezintă o fază comună ambelor modele (Enyedi, 1996: 102-103).

¹ Industrializarea unei zone sau a unei societăți, are loc, de regulă, atunci, când sporurile de populație activă din agricultură se reduc, astfel încât nu mai pot mări ponderea acestei ramuri în totalul celor activi. Dezvoltarea industrială nu se încheie odată cu finalizarea constituirii uzinelor industriale: apar noi procese, legate de modernizare, informatizare, automatizare (Zamfir-Vlăsceanu, 1998: 290).

Proiectul de modernizare. Procesul de industrializare și urbanizare

Locuitorii de origine rurală a orașelor, foste și/sau actuale centre industriale, constituie un segment de interes al populației urbane, atât pentru orașeni, în general, cât și în cadrul discursurilor politice și științifice. Indivizii și familiile de proveniență rurală, precum și prezența acestora în spațiul urban devine problematică și generatoare de luare de poziție în contextul politicii de urbanizare și de industrializare a regimului socialist: potrivit ideologiei socialiste, “omul nou socialist” poate fi creat doar prin eradicarea diferențelor dintre anumite categorii de indivizi (Kligman, 2000: 29-33), dar pe de altă parte, încurajarea migrației a fost necesităată și de creșterea spectaculoasă a accentului pus pe producția industrială, producție care, la rândul ei, a sporit cererea forței de muncă, disponibilă doar în rândul populației rurale. Migrația din mediul rural în cel urban nu era un fenomen inexistent și necunoscut anterior regimurilor socialiste din Blocul Sovietic, mai ales în contextul procesului de industrializare declanșat începând cu sfârșitul secolului al XIX-lea (Andrusz, 1996: 35) în această regiune, dar odată cu instaurarea regimurilor socialiste totalitare, această mișcare a populației a dobândit o miză și o semnificație crucială, atât la nivel simbolic, cât și la cel economic, pragmatic: migrația intensă a fost menită să conducă la urbanizarea totală a societăților, și, pe de altă parte, la creșterea producției industriale. Mutarea marilor mase de populație din mediul rural în cel urban, făcea parte, deci, cu alte cuvinte, din cuprinzătorul *proiect de modernizare* a societăților din Centrul și Estul Europei, proiect asumat de către regimurile socialiste. În cadrul ideologiei și politicilor socialiste mutarea masivă a populației rurale în mediul urban avea o miză simbolică semnificativă: în contextul societăților dominant agrare – în anii 1920, de exemplu, locuitorii rurali ai României reprezentau 78% din populația totală a țării (Andrusz, op. cit.: loc. cit.) – urbanizarea, constituirea orașelor, centre ale puterii și ale dominației socialiste, urmăreau “crearea proletariatului”, a clasei muncitorilor, deținătoarea de drept a puterii (Harloe, 1996: 2). În acest context, imigranții rurali pot fi considerați nucleul dur, un cvasi-rezultat al politicilor socialiste. Ei sunt numiți într-o analiză “noua muncitorime”: implicarea marilor mase de origine rurală în procesele de producție industrială reprezenta o puternică democratizare a sistemului politic, în același timp, modernizarea producției, creșterea generală a nivelului de trai (Kemény, 1990: 8-10). Politicile referitoare la acest segment al populației făceau parte din marele proiect de modernizare, care, de altfel, urmărea modele implementate și consacrate în societățile capitaliste.

Procesul de industrializare în sistemele capitaliste este structurat de către principiile economiei de piață, acel mecanism care reglementează fluxul populației, industria dezvoltându-se doar în măsura în care există o cerere pentru produsele industriale. Cazul socialismului est-european diferă sub multe aspecte de modelul clasic al industrializării: accentuarea dezvoltării industriei românești a constituit un proiect de modernizare, și deopotrivă, o adaptare la cererile pieței comune a statelor socialiste est-europene (CAER). În acest sistem de diviziune a producției, România s-a axat mai degrabă pe industria grea, și într-o măsură mai mică pe cea ușoară. Unul dintre imperativele centrale ale ideologiei socialiste îl constituie ocuparea totală a forței de muncă – în special în urma puternicului fenomen de șomaj, ce a caracterizat societatea românească între cele două războaie mondiale. Conform viziunii socialiste, statul este actorul economic înzestrat cu cel mai important rol, astfel încât să poată controla toate procesele de producție, și în general, toată economia, în vederea ocupării totale a forței de muncă existente (Negulescu, 1999: 417). Fundamentul ideologic – în măsură să conceapă și să justifice, în același timp, politicile socialiste – al regimului era *proiectul de omogenizare și de sistematizare*. Măsurile luate în vederea creării “omului nou socialist” au completat politica industrializării extensive (Kligman, 2000: 29-33).

Marxismul a atribuit un rol central orașelor, văzute ca spații primordiale ale formării identității colective, utilizând planificarea urbanistică în scopuri politice. Orașele ținute sub control facilitau organizarea oferirii serviciilor sociale – ca formă a consumului colectiv. Planificarea urbană a îndeplinit, simultan, două funcții, aceea a susținerii, perpetuării și realizării – cel puțin la nivel discursiv – a ideologiei, precum și localizarea noilor zone rezidențiale, a noilor cartiere în apropierea centrelor industriale – acesta este, în mod principal, cazul “noilor orașe” (față de cele “schimbate parțial”), structurate pe funcții ca producția industrială, minerit etc. (Smith, 1996: 72-73).

Migrația rural-urbană

Scopul primordial al politicii de industrializare și de urbanizare a sistemelor socialiste era eradicarea “societății vechi” (a aceleia de înainte de 1945), precum și aceea a comunităților tradiționale. Conform ideologiei oficiale industrializarea și urbanizarea urma să producă “omul nou socialist”, realizând totodată și atomizarea puternică a comunităților tradiționale. Una dintre metodele atingerii acestui scop era schimbarea condițiilor de locuit, demolarea vechilor case particulare, și în locuirea acestora cu blocuri uniformizate (Mihăilescu - Nicolau - Gheorghiu - Olaru 1994: 88).

Procesul controlat de urbanizare nu a fost însoțit – în nici unul dintre stadiile acestuia – în România de o “atenție” acordată socializării urbane a populației migrante: sistemul a considerat integrarea grupurilor de origine rurală, în majoritatea lor săracă, ne-problematică. Mobilitatea teritorială, din rural în urban, era considerată, atât în retorica oficială, cât și de către actorii sociali, o formă de mobilitate socială ascendentă.

Ipoteza

Pornind de la premisa și presupuziția diferențelor obiectivate în termenii *modelelor de consum, a patternurilor de gestionare a resurselor, sau surprinse în modul de organizare a familiei sau a timpului liber etc.*, dintre populația de origine rurală și cea urbană, un prim și principal interes specific era acela de a descrie și de a înțelege dimensiunile și natura acestor diferențe. Abordarea s-a înscris în paradigma dihotomiei *urban vs. rural*. Kemény István, în lucrarea sa referitoare la realitatea din Ungaria perioadei socialiste, numește imigranții rurali “noii muncitori”, populația care prin esența existenței lor au contribuit la democratizarea structurilor politice (Kemény, op. cit., loc. cit.). Herbert Gans, într-un alt context, oferă o descriere detaliată a “țăranilor orașeni”, prin evidențierea caracterului specific al acestor grupuri de a fi păstrat structuri premoderne, organizate în jurul relațiilor de rudenie, în context urban (Gans, 1965). Ion Aluaș, într-o accepțiune asemănătoare, introduce conceptul “*ruralizării orașelor*” pentru a surprinde consecințele (pentru oraș, în primul rând) a mutării marilor mase în zonele urbane (Aluaș, 1998: 27).

Conform ipotezei formulate înaintea colectării datelor cantitative, populația clujeană de origine rurală se diferențiază – ca o consecință a procesului de industrializare socialistă, dar și în urma schimbărilor, în special, a restructurării la nivel macro a economiei și a societății – în primul rând *sub aspectul pattern-urilor de mod viață*. Am presupus, cu alte cuvinte, că socializarea desfășurată în mediul rural, internalizarea unor valori și norme de comportament adaptate și funcționale în contextul economiei și al comunității rurale, produce *rupturi* puternice de natură culturală între cele două populații clujene, accentuând decalajele existente în raport cu școlaritatea și statutul social al acestora. Paradigma în cadrul căreia – atât din punct de vedere conceptual, cât și metodologic – analiza a fost conceptualizată era aceea a modelelor ideatice ale realității: am considerat că dimensiunea mentală a existenței sociale – valorile, normele, regulile –

sunt acelea care modelează aspectele materiale ale vieții grupurilor sociale. Cu alte cuvinte, a formulat ipoteza conform căreia *păstrarea, perpetuarea și reîntărirea modelelor de comportament, și mai larg, a culturii tradiționale, rurale* determină locul și poziția ocupată de către imigranții rurali în cadrul structurii sociale, (re)definind astfel, în permanență, granițele și delimitările dintre cele două grupuri. Căutam, pe parcursul analizei, deci caracteristici și ipostaze ale *culturii* indivizilor și familiilor de origine rurală, caracteristici înrădăcinate în socializarea în mediul rural, și puternic diferite de modelele urbane ale modului de viață.

În cadrul acestuia, urmăream și descrierea, precum și surprinderea caracterului rețelelor interpersonale, a relațiilor de rudenie, de prietenie, de vecinătate, networkuri, în mijlocul cărora acești indivizi trăiesc. Pe parcursul analizei am ajuns la concluzia că natura specifică a rețelelor interpersonale care structurează experiențele cotidiene ale indivizilor au o influență dominantă asupra evaluarea subiectivă a situației economice proprii, deci, până la urmă, asupra măsurii în care imigranții rurali ajung să evalueze succesul migrației.

Capitalul social al imigranților rurali

Modalitatea de gestionare a resurselor ce stau la dispoziția indivizilor, și mai larg, la cea a familiilor, reprezintă pe de o parte o consecință a opțiunilor valorice, dar într-o măsură mai accentuată, aceste modele sunt formate și regândite la constrângerea factorilor de natură economică și materială.

Apelul indivizilor la resurse și soluții alternative, față de cele materiale, pentru atingerea unui scop, reprezintă răspunsuri specifice la anumite tipuri de factori contextuali. Diferitele strategii de acțiune, prin care aceștia se folosesc de diverse resurse, reprezintă scenarii raționale, menite să ofere soluția optimă problemei, în cel mai scurt timp, și necesitând, în același timp, cea mai mică investiție posibilă de resurse. Resursele alternative care pot fi implicate în rezolvarea unei probleme – în contextul nostru – sunt, în principal, constituie de capitalul social (și simbolic): acele relații și legături care sunt fundamentate pe o puternică percepție și definiție a reciprocității, și care – practic, prin excluderea *banilor* din procesul de schimb, din tranzacție – funcționează ca și resurse care pot fi mobilizate în vederea atingerii unui scop.

Conceptul de capitalul social

Conceptul capitalului, în general, într-o abordare mai cuprinzătoare, decât cea a economiei clasice, este prezentat în lucrarea lui Bourdieu, intitulată “*Sociologia Algeriei*”, apărută în anul 1958. Premisa fundamentală, și punctul de pornire, în același timp, îl reprezintă surprinderea naturii specifice a oricărei tranzacții (nu doar a celei financiare). O astfel de tranzacție este aceea a *dăruirii*, de pe urma căreia cel care dăruiește, își creează un “*capital de prestigiu*”, care poate fi apelat și accesat oricând, transformând *obligația* celui care primise darul în capital economic, bunuri materiale, sau în servicii. Acesta se numește, în terminologia lui Bourdieu, “*capital simbolic*”, insistând mai pe larg asupra acestuia în cartea sa intitulată “*Reproducerea inegalităților sociale*” (Bourdieu, 1978). Funcția cea mai importantă a capitalului simbolic este aceea de a *transforma* acțiunile cu caracter economic sau productiv, camuflând oarecum acestea: “economia nu are de gând să se definească pe sine ca atare (*trad. proprie, GR*)” (Bourdieu, op. cit: 46), în viața cotidiană, și mai ales, în cadrul relațiilor cu puternică încărcătură emoțională, de aceea are nevoie de mecanisme, prin intermediul cărora să înzestreze acțiunile cu impresia lipsei de interese, chiar dacă la baza acestora stau calcule și interese materiale.

Rețelele sociale la mijlocul cărora indivizii de origine rurală și urbană trăiesc, sunt, conform ipotezei noastre, specifice. După cum acest model este descris în lucrarea lui Gans, am presupus că imigranții rurali trăiesc în rețele largi și intensive (cu alte cuvinte, într-o regularitate crescută a întâlnirilor) cu rudele, deci cu aceia cu care mențin legături primordiale.

Diferența însă s-a dovedit a fi de cu totul altă natură: ipoteza referitoare la *caracterul primordial* al rețelelor în mijlocul cărora imigranții rurali trăiesc, s-a falsificat. Există, pe de altă parte, diferențe semnificative statistic între volumul și intensitatea relațiilor cu rudele între subiecții de origine rurală și urbană, dar într-o direcție inversă: indivizii de origine urbană au mai multe relații (și ca număr absolut, dar și procentul rudelor este mai ridicată din toată rețeaua).

Tabelele ce urmează reproduc diferențele semnificative statistic dintre subiecții de origine rurală și urbană sub aspectul naturii și intensității relațiilor de care dispun. Astfel, în timp ce ipoteza referitoare la caracterul primordial al legăturilor populației rurale se falsifică, putem concluziona că, imigranții rurali dispun și de semnificativ mai puține relații de prietenie – deci de natură secundară. În același timp, regularitatea întâlnirilor cu rudele este semnificativ mai scăzută în cazul lor.

Următorul tabel prezintă proporția relațiilor de prietenie din totalul relațiilor individului:

Tabelul 13: Proporția relațiilor de prietenie din totalul relațiilor individului (N= 923) (%)

	Populația de origine urbană	Populația de origine rurală
Proporția legăturilor de prietenie din totalul relațiilor	11	8,8

Tabelele ce urmează prezintă valorile unor variabile compuse, în forma unei scale ordinale:

Tabelul 14: Regularitatea întâlnirilor cu rudele (N=923) (0-niciodată, 100-foarte des)

	Populația de origine urbană	Populația de origine rurală
Regularitatea întâlnirilor cu rudele apropiate aflate la Cluj.	57	48
Regularitatea întâlnirilor cu rudele mai îndepărtate, aflați la Cluj.	28	24

Tabelul 15: Regularitatea întâlnirilor cu prietenii (N=923) (0-foarte des, 100-niciodată)

	Populația de origine urbană	Populația de origine rurală
Regularitatea întâlnirilor cu prietenii, aflați la Cluj.	37	48

Tabelul 16: Regularitatea discuțiilor cu familia (N= 923)(0-niciodată, 100-de cele mai multe ori)

	Populația de origine urbană	Populația de origine rurală
Regularitatea discuțiilor purtate cu membrii familiei și ai rudeniei.	41	45

Ca și o concluzie, rețelele sociale ale imigranților rurali pot fi, e adevărat, considerate specifice, dar nu în sensul și nu în direcția în care aceste diferențe au fost concepute la începutul cercetării. În conformitate cu modelele teoretice am formulat ipoteza conform căreia – ca și o perpetuare a modelelor de viață rurale, dar și ca o cvasi-continuare a strategiilor de supraviețuire dezvoltate în perioada economiei de penurie – “sătenii din oraș” trăiesc în mijlocul unor rețele sociale primare, primordiale (formate între rude mai apropiate și mai îndepărtate), cu care întrețin relații intense – atât ca număr absolut, cât și ca procentul acestora în totalul legăturilor, dar și sub aspectul regularității întâlnirilor. Presupunerea inițială s-a falsificat, dar într-o multitudine de ipostaze. Pe de o parte, rețelele de rudenie par a fi mai strânse și mai eficiente în cazul indivizilor de origine urbană, în timp ce și prietenii constituie o proporție semnificativă a *network*-urilor acestora. În schimb, rețelele imigranților rurali sunt caracterizate printr-o lipsă permanentă, prin deficiențe: au mai puțin prieteni, se întâlnesc mai rar cu rudele, dar și cu prietenii.

De aici, putem trage o concluzie deosebit de importantă: migrația din mediul rural în cel urban s-a considerat a fi una de natură relațională, desfășurată în mijlocul rețelelor. Cu toate acestea, cu treisprezece ani de la căderea aceluși regim care a încurajat imigrația, legăturile care determină viața cotidiană a imigranților par să fi trecut printr-un amplu proces de metamorfoză, fiind astăzi, lipsiți de acele rețele și legături care au funcția de a oferi un sentiment de siguranță, dar de cele mai multe ori și resursele la care altfel individul nu ar avea acces. Posibilele explicații pentru această situație ar putea fi formulate, dar nu și verificate în cadrul acestei lucrări. Pe de o parte, se poate presupune că acele rude cu care indivizii s-au mutat în Cluj au murit ori s-au întors în localitatea natală (o strategie destul de răspândită în contextul pierderilor de locuri de muncă, și a retrocedărilor terenurilor agricole, de exemplu), dar se poate presupune și o relație directă între dotarea cu resurse materiale și predispoziția pentru menținerea relațiilor: legăturile de prietenie, perpetuarea acestora necesită pe de o parte, resurse considerabile, iar pe de altă, aceia care au reușit să atingă un statut superior față de aceia cu care s-a mutat, să nu mai fie disponibili rudelor.

Rețelele de rudenie văzute ca resurse

Dimensiunile frustrărilor economice

Statutul economic, social al unui individ, grup sau comunitate are, pe lângă aspectul său obiectiv, măsurabil cu ajutorul unor indicatori economici și social (venitul, averea, structura costurilor etc.), și o importantă componentă

subiectivă. Individul are întotdeauna o opinie formată, o viziune referitoare la nivelul economic, material la care se află, în comparație cu cunoscuții săi, dar, până la urmă, are o percepție *cvasi-statistică* referitoare la poziția sa în cadrul întregii structuri sociale.

Această dimensiune se măsoară, de obicei, prin intermediul scalei de la 1 la 10, pe care respondentul este rugat să se plaseze, de la *cel mai sărac* la *cel mai bogat*.

Fără a insista prea mult asupra datelor obținute de pe urma acestei întrebări incluse în chestionar, am dori să prezentăm doar un aspect:

În timp ce, în medie, imigranții rurali se plasează pe poziția 3,65, indivizii de origine urbană se auto-poziționează pe 3,94. Diferența nu pare atât de mare, totuși, aceasta este semnificativă statistic. Acest lucru în ciuda faptului că în primele părți ale lucrării am constatat că nu există diferențe importante sub aspectul capitalului material acumulat între cele două sub-populații de origine diferită.

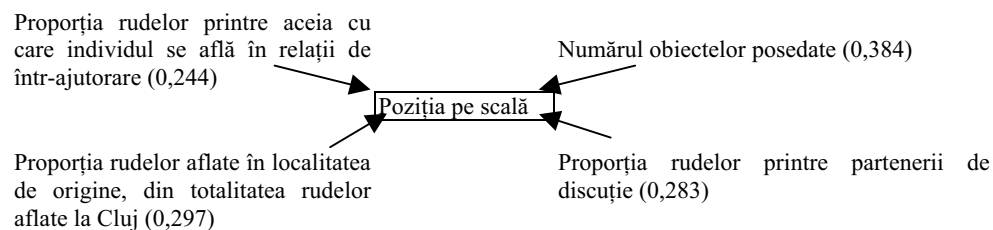
Rețelele ca factori explicativi în percepția subiectivă a situației materiale

Prin intermediul analizei de regresie am încercat să surprindem și să identificăm factorii care determină auto-poziționarea pe scala de “sărăcie”.

Variabilele introduse, luate deci în considerare au fost: venitul pe persoană în gospodărie, numărul obiectelor posedate, originea rurală sau urbană, vârsta subiectului, nivelul de educație al subiectului, lungimea perioadei de șomaj, variabilele referitoare la natura și intensitatea rețelilor sociale (proporția relațiilor cu rudele, regularitatea întâlnirilor, proporția rudelor printre aceia cu care se află în relații de într-ajutorare, proporția rudelor între aceia cu care discută unele subiecte)

Iată rezultatul analizei de regresie, cu alte cuvinte, variabilele care determină auto-poziționarea pe scala de sărăcie (paranteza conține valoarea Beta):

Figura 1: Variabilele determinante ale auto-poziționării individului pe scala de sărăcie

Concluzii

Cercetarea a avut ca punct de pornire considerarea perpetuării modelelor rurale de organizare a vieții o *differentia specifica* a comunității de imigranți rurali din Cluj, căutând identificarea și înțelegerea acelor dimensiuni în care aceste diferențe se manifestă și structurează viața cotidiană. Am presupus, în același timp, că imigranții rurali sunt aceia care prezintă un risc înalt în fața fenomenului și pericolului șomajului, și că, de aceea, mobilizarea și apelul la diferitele tipuri de capital (în principal, cel materializat în rețelele sociale) reprezintă o posibilă, și foarte probabilă strategie de supraviețuire.

Imigrația din mediul rural în cel urban a fost și este definit la multe nivele ca și u traseu al mobilității sociale ascendente. Este, în primul rând, o mobilitate educațională și profesională ascendentă inter-generațională, și fără discuție, și una materială. S-a considerat, încă în perioada regimului comunist a stabilirea în oraș, obținerea unui loc de muncă și, astfel, accesul la toate serviciile sociale oferite și redistribuite de către stat, o *poveste de succes*.

Iată, că acest lucru pare să nu fie, într-u totul așa. Există, într-o primă accepțiune diferențe semnificative între populația imigrantă și cea “băștinașă” sub aspectul capitalului cultural, fără însă să putem vorbi de diferențe tranșante în dimensiunea materială a existenței (acestea, fiind, de regulă, determinate de diferențele de vârstă). Modelele de consum, de procurare a alimentelor se diferențiază pe marginea rupturii rural-urban, acest lucru fiind determinat, în primul rând de simplul acces al imigranților rurali la resurse ca gospodăriile de la țară, în timp ce locuitorii urbani se diferențiază financiar în raport cu modelele de consum.

Cele mai “surprinzătoare” rezultate apar, însă la nivelul caracterului și volumului rețelelor sociale care structurează viața cotidiană a oamenilor. Relațiile și legăturile inter-personale ale imigranților se definesc – contrar ipotezelor – în termenii *lipsei, ai privațiunii* de acele relații care oferă siguranță, stabilitate și, de cele mai multe ori, resurse semnificative. În schimb, locuitorii de origine urbană trăiesc la intersecția a unei multitudini de relații, de prietenie, de rudenie, toate acestea funcționând ca și importante resurse sociale.

Imigranții rurali au o auto-poziționare economică scăzută față de indivizii de origine urbană, în ciuda ne-diferențierii semnificative, sub aspectul material, dar în contextul în care rețelele în care trăiesc sunt lipsite de acele legături strânse care oferă suport sentimental și material. Imigranții rurali trăiesc astăzi la Cluj în condiții aproximativ asemănătoare cu cele ale indivizilor și familiilor de origine urbană, dar având un mai puternic sentiment de frustrare.

Rețelele lor sociale se caracterizează prin lipsa rudelor și a prietenilor, încercând să compenseze acest lucru prin reîntărirea relațiilor cu aceia care au rămas / ori s-au întors în localitatea de origine. Modelele de organizare socială a vieții, de consum și de gestionare a resurselor sunt puternic influențate de resursele rurale care le stau la dispoziție, acestea asigurând, în același timp, un nivel crescut de securitate.

Mobilitatea socială ascendentă a imigranților rurali pare a fi de succes, dar numai a acelor care nu s-au întors până acum în localitățile de proveniență. Variabilele “tari” dovedesc că situația lor economică, socială nu diferă în mod accentuat de cea a familiilor de origine urbană. Aceste mișcări în sus, însă, pe de o parte, precum și pierderea relațiilor de rudenie cu aceia care nu mai stau la Cluj, rezultă într-un sentiment de frustrare și în încercări repetate de a reînoda relațiile cu mediul rural părăsit acum mulți ani.

BIBLIOGRAFIE

1. ALUAȘ, Ion (1998): *Sociologia comunităților*. In: *Studia* (Sociologie);
2. ANDRUSZ, Gregory (1996): *Structural Change and Boundary-Instability*. In: ANDRUSZ, Gregory - HARLOE, Michael - SZELENYI, Iván (coord.): *Cities after Socialism. Urban and Regional Change and Conflict in Post-Socialist Societies*. Blackwell;
3. ENYEDI György (1996): *Urbanization Under Socialism*. In: ANDRUSZ, Gregory - HARLOE, Michael - SZELENYI, Iván (coord.): *Cities after Socialism. Urban and Regional Change and Conflict in Post-Socialist Societies*. Blackwell;
4. GANS, Herbert (1965): *The Urban Villagers. Group and Class in the Life of Italian-Americans*. New York, The Free Press;
5. HARLOE, Michael (1996): *Cities in the Transition*. In: ANDRUSZ, Gregory - HARLOE, Michael - SZELENYI, Iván (coord.): *Cities after Socialism. Urban and Regional Change and Conflict in Post-Socialist Societies*. Blackwell;
6. KEMÉNY István (1990): *Velük nevelkedett a gép (Cu ei a crescut mașina)*. Editura Vita, Budapesta;
7. KLIGMAN, Gail (2000): *Politica duplicității. Controlul reproducerii în România lui Ceaușescu*. București, Editura Humanitas;
8. MIHĂILESCU, Vintilă - NICOLAU, Viorica - GHEORGHIU, Mircea - OLARU, Costel (1994): *Blocul între loc și locuire*. In: *Revista de cercetări sociale* 1994/1;
9. NEGULESCU, Arabela Sena (1999): *Întreprinderi vechi și restructurate*. In: *Tranziția economică în România. Trecut, prezent și viitor*. The World Bank & CEROP;
10. SMITH, David (1996): *The Socialist City*. In: ANDRUSZ, Gregory - HARLOE, Michael - SZELENYI, Iván (coord.): *Cities after Socialism. Urban and Regional Change and Conflict in Post-Socialist Societies*. Blackwell;
11. ZAMFIR, Cătălin - VLĂSCEANU, Cătălin (1998) (coord.): *Dicționar de sociologie*. Editura Babel, București;

CONVERGENCE AND DIVERGENCE. THE CASES OF ROMANIA AND SWEDEN

PAUL-TEODOR HARAGUS

ABSTRACT. Convergence and Divergence. The Cases of Romania and Sweden.

The comparison between Sweden and Romania - what could be the purpose of such an endeavour? In the light of the new theories of the economic globalization, of internationalization of politics (the creation of European Union etc) and with a strong interest on behalf of the economic theory on economic convergence (and divergence) between nations, this assignment find its purpose. This paper is structured in two parts: the first will try to focus on the theoretical aspects of the convergence and divergence; the second will be a brief analyzes of post-war economic development in Romania and Sweden. The conclusion will try to summarize the perspective for Romania in the light of convergence-divergence theory.

1. Convergence or divergence?

A clarification is necessary to be made: the relevance of the “global” is not a repudiation of the “micro-social”. This conception is part of the “mythology about globalization” which give the impression that globalization designate a special field of sociological interest and that interest involves a lack of concern with micro-sociological or local issue (Robertson, 1995). These kinds of discourses are trying to impose the idea that sociology (or the other social theories which use the G-word) have a special interest in perpetuating a “de-ethnocentrized” and “internationalized” sociology as a part of the World Bank’s or IMF’s programs to impose a New Global Order. We also have to reject this kind of analysis and return to the “more” sociological approach of the globalization phenomenon. It is true that the study of the “globalization” has more to do with global – due to its roots, which can be found in the world system theory. This theory – developed from the works of Marx and Lenin by Gunder A Frank and Immanuel Wallerstein specify that the analysis of one country’s economy is impossible if we didn’t change the perspective. The capitalist economy work at a global scale, crossing the boundaries of every country in his expanding way, so the analysis must consider this aspect and start the analysis from a wider perspective: we can’t talk only about Nigeria’s or Sudan’s economy, we must consider the whole continent and so on. More exactly, the world system theory propose a vision which emphasis the presence of a single market governed by the principle of profit maximization, state structures whose powers varies both internally and externally; the appropriation of surplus labor takes place within a

relationship of exploitation not between two classes but between three layers (the central areas, the semi-periphery and “the periphery and the peripheral countries and regions”). The crises, which appear are anti-western, anti-modern fundamentalist reactions, environmental movement or neo-nationalist currents. This schematic draw of the world system theory is enough to demonstrate our standpoint. But the analysts of the global phenomenon are not exactly followers of Wallerstein’s point of view, and they are aware of world system theory’s main negligence: the repudiation of the micro. Following A. Giddens we must re-define the globalization as a process of intensification of “worldwide social relations which link distant localities in such a way that local happening are shaped by events occurring many miles away and *vice versa*” (Giddens, 1991).

Beck (Beck, 2000) specifies that the term globalism means a reducing of the multidimensionality of globalization to a single, economic dimension: the view that the world market eliminates or supplants political action – the “neoliberalism ideology”.

Globality means that we are living for a very long time in a world society: images, information, commodities from any part of the earth may be available anywhere and anytime for ever-increasing numbers of people world wide, while the forces of world-wide forces and events impinge on local lives at any time. Moreover, it is a perceived or reflexive world society (or global society) – as even this phrase prove it.

The definitions of the “globalization” process are as many as are those who study this subject. The importance of every definition is clear – because it provide us important details of one’s conception on the topic. For example, Beck specifies eight dimension of the process: international trade, the growing power of the transnational corporations; the ongoing revolution of the information and communication technology; the universal demands for human rights – the principle of the democracy; the stream of images from the global culture industries; the emerging of the postnational polycentric world politics, in which transnational actors are growing in power and number; the world poverty; the issue of global environmental destruction; transcultural conflicts in one and the same place – the globalization process.

It is clear that, at a particular level – that of popular literature – there are two sides on which writers usually take position. One is constituted by that pro-globalization or the hyper-globalizations adepts like Kenichi Ohmae. In his works, the role that economics had previously imagined being played by trade among nations is played largely by capital mobility. Convergence came to be synonymous with the global mobility of the factors of

production, and above all of finance. He insist on the fact that on the political map, the boundaries between countries are clear as ever, but on the competitive map those boundaries have largely disappeared. Rising tides of international finance flood over national boundaries, with velocities accelerated by new communications technologies. They encounter fewer and fewer national regulations. Net international bond and bank lending more than doubled from 1985 to 1990; capital outflows were equivalent to 15 percent of world merchandise trade at the end of the 1980s, in contrast to 7 percent at the end of the 1970. The basic idea is that the liberalization of trade coupled with the deregulation will increase economical growth of the developing countries. But relevance for our standpoint is the optimistic “tone of voice” who announce all this incredible numbers. This is exactly the opposite of other long list of writers – clear examples are Hans Peter Martin and Harald Schuman and their book “The global trap. Globalization and the assault on prosperity and democracy”. The numbers are the same – or perhaps more detailed, but the prospects of the future are more darkened. The fact that 358 people own as much wealth as 2.5 billion owns together (nearly half of the world’s population) is not a motive to be happy. “The one world is crumbling”: most of the world is mutating into a lumpen planet, rich only in megacities with megaslums where billions of people eke out a meager living. The prospects that the authors presents are that of a 20:80 society – where only one fifth of the actual work force will be needed to keep the economy running. Meanwhile, the others will be occupied with “tittytainment” (the term came from Zbigniew Brzezinski and it is a combination between entertainment and tits). The message is that if this way keeps evolving, the democracy will have to pay a huge price: by destroying the foundations of the welfare state and by promoting a fierce competition, these will have dramatic consequences on democracy, because the people will move towards extreme political movements (authoritarianism, communism extreme-nationalistic movements etc). Even well known economists or sociologists: like Ajit Singh, Samir Amin, Ulrich Beck or Zygmunt Bauman, share, basically, the same opinion.

Common to both standings in the globalization issue is the assertion that we face a phenomena of convergence, that the deregulation, liberalization and privatization creates a radical free market who will surpass every state (or state’s rules and policies), creating a global world with a global order. But, on the field of professionals this simple idea of convergence is under great pressure and re-viewing. The controversy in this literature suggest that even with respect to the capital – the most mobile of economic factor and of that over which governments have least control –

integration and convergence of basic parameters are far from established (S. Berger and R. Dore, 1996). At the level of macroeconomic phenomena, neoclassical theory and the globalization story would predict that interest rate, profit rates, wages and incomes in general would be converging, as would rates of growth and productivity. But the difference between the most advanced and the less developed is huge at any level of analysis. At the level of the most developed countries the results are more mixed, and convergence could be found only “among a small club of nations which have been able to invest sufficiently in productive investment, infrastructure and education.” (R. Boyer, 1996)

We will move to the next section where these theses will be analyzed from a macro-economic perspective, and where we will try to make a statement based on more theoretical approaches.

Much evidence supports economic convergence theory: the collapse of Soviet Union and the switch of their elite to markets and democracy (still disputable subject); the erosion and structural crisis of the Swedish model; the aborted French experience of a socialist strategy out of the current crisis; the surge of Asian dragons and their impressive and technological achievements (could the Asian crisis be seen as a dismissal of this theory?).

But statistical evidence does not confirm any general and secular trends towards economic convergence in productivity levels and standards of living. (Boyer, 1996) The common beliefs in the convergence theory are based massively on the technological issue. It is said that the widespread of the technology will impose “the best way” of getting profits and by that, “the best way” of organizing the economic sector.

Robert Boyer finds out three definitions of the convergence theory. First is the economic convergence, which suggests that the globalization of finance, labor and products will create a society in which all nations will be some kind of firms on a pure and perfect market. But this idea totally neglects the institutions and their immense role. If we think that institutions as “zero-based”, non-historical and easy changeable perhaps we will be able to talk about convergence. The second is convergence in developments, which insists that the world is heading toward a basic constitutional order, organizing interactions between polity and economy. This idea finds its examples in the continuous democratization of the states across the world. But we must bear in mind that democratization is not necessarily and that this phenomenon can be easily overthrown (especially in the transition countries). The third definition – institutional forms and regulation modes – is presenting the differences in the state’s market regulations modes and

assumed that this is the hardest part of convergence theory. The complex set of the contradictory forces that are pushing the simultaneously toward convergence and divergence are far for moving toward a *single best* institutional design.

Recent works on the convergence-divergence theory are presented in Kitschelt et al (Eds.,). The work of David Soskice is centered on a new typology of the late capitalist economies. For him, the decisive features that divide types of capitalism are not the organization of labor but the organization of business. In this way, he presents two main types: LMEs (liberals or uncoordinated market economies) and CMEs (coordinated market economies). Production regimes have been divided in this categories by the coordination that exist (or not) between companies. Kitschelt, Lange, Marks and Stephens use this categorization to build four different types of capitalism: uncoordinated market capitalism, national coordinated market economies (or labor corporatist), sector-coordinated market economies (or Rhine capitalism – specific for the Continental Europe) and group coordinated Pacific basin market economies (economies eliminated by Soskice from his previous categorization). We must specify that in both papers the economies of the developing countries and the economies of the countries in transition (Eastern Europe) were eliminated from analysis (this fact will have important consequences on the effects of this theories on Romania-Sweden comparison). The analysis of Kitschelt shows that the convergence of these models on a uniquely superior model of markets and collective decisions-making institutions is both theoretically and empirically implausible for at least five reasons. First, the international competition (supposedly the one who will generate such convergence) remains imperfect – leaving to the states a great deal of actions. Second, the effect of the economic internalization on domestic economies will differ greatly because different countries, regions will specialize on markets that are compatible with their existing institutional factors. Third, the international competitive pressure will be perceived different, interpreted by actors in the light of their past experience, by this reinforcing their institutions. Fourth, it is a matter of the willingness of governs to apply different policies (liberalization, deregulation). Fifth, the international competition is not “threatening” local institutions – which must be seen instead as critical part of the environment.

The analysis of Kitschelt values institutions as having a great importance in economic transformation, being close to the conclusions of P. Boyer, even if Kitschelt argue that transformations those take place: the LMEs economies are becoming more liberal (weakening of social support

and an emphasis on individual merits and market); the national CMEs have a tendency to converge toward sectoral CMEs. The conclusion of Kitschelt is that “the diversity that has characterized the entire history of capitalism will continue”.

2. The economic development in Sweden and Romania.

We will try to make a brief analysis on the development of Sweden after the World War II emphasis the building of the “Swedish model” and the crisis that occurred mainly at the beginning of the 90s. We want to make some clarifications on ideas like “the end of the middle way”, a point of view which states that Nordic countries face a crisis which will bring their long commitment for social democracy and its goals to an end.

The Romania’s situation will be explained by insisting on the development of the industrial regimes and the post-89s period, with short comparisons with others eastern countries.

Based on the large supplies of raw material Sweden was a heavy industrialized country – largely due to its independence in the World War II, which keeps its economy from being effected by the war. The economy was based on “macroeconomic policy, a supply-side labor market policy, and innovation support through measures such as corporate taxation and technology procurement” (Benner, 2001). It produced and enabled a robust industrial structure and the development of an advanced welfare model.

According to Benner, Swedish postwar development includes many of the characteristics of the Fordist accumulation regime: an orientation to mass production for large markets (including markets outside Sweden, mostly to the European Union), with production organization allowed for rising productivity and with profits reinvested in more advanced technology. The Swedish route to Fordism was based on a dual development of the economy. First, the growth of the “heavy and internationalized” sectors, which were primarily exporting refined raw materials and machinery, second, the consumer goods industries primarily oriented to the domestic markets. The expansion of these sectors depended on a number of interrelated factors: the rich raw materials supply and the supply of qualified labor. (Benner, 2001) After what Benner calls the first phase, from the late 1960s onwards, we can see a further refinement of the existing industrial specialization. Within corporate organization a concentration process within sectors through a number of major mergers and acquisitions began –in particular for consumer goods industries.

The development of the Swedish economy is still dependent on the actions and strategies of a few large firms in sectors such as transports, chemistry, pharmaceuticals and engineering (Volvo, Ericsson, Astra, Electrolux, etc.). Swedish industry is strong in mature technological fields such as metals and mechanical engineering but relatively weak in expanding sectors such as electronics. For some companies (such as Electrolux, Ericsson and SKF), the investments in continental Europe resulted in a de-nationalization of corporate. The de-nationalization of Swedish companies also appears in the form of a number of international mergers in the 1990s. Some examples can be found in paper and pulp (Stora-Enso), car manufacturing (Volvo-Ford, Saab-General Motors), and pharmaceuticals (Astra-Zeneca, Pharmacia-Upjohn) (Benner, 2001). Common to the global evolution of the economy is the growing financial sector. Nine of foreign investors on the Stock Exchange, now owning well over 50% of the shares at the Stockholm stock exchange, and the ever growing role of institutional owners such as insurance companies and share funds, this has sharpened the short-term demands on corporate managers, indicated by a large number of downsizing operations in the late 1990s to satisfy the investors' demands (for instance, large layoffs at Ericsson and Electrolux). Anyway, Benner also talk about economic-related values that previously 1980 were largely adopted in Sweden: a commitment to productivism and a rejection of trade and finance but after 1990s speculative values and actions were adopted.

Any discussion about Sweden must treat the "Swedish model" of the welfare state, a model followed by most Nordic countries. The Rehn–Meidner model of solidaristic wage policies adopted by the LO in 1951 became a constitutive part of the policies in Sweden (Esping Andersen, 1990). By this attempt to provide equal wages for the same kind of work inefficient companies were forced to close down and successful companies got bigger space for developing themselves. By further labor market policies, unemployment was alleviated, the total public spending reach 50% of the budget. The universal system of health insurance, income-related old wage pensions, sickness benefits (equal to 90% form income) high-quality housing programming are some of the characteristics of the "golden age" of the Swedish welfare state.

Major trade union (LO and SAF) in collaboration with SAP successfully ruled Sweden until the seventieth were oil crisis shocked European's economies. Starting that point, voices were heard saying that "the Scandinavian model" (and mostly the Swedish model) came to an end.

The latest trends (1990-2000) show that this model is – somehow – stabile on a clear path. Far from disappearing – as predicted by some of its panicked supporters or by its opponents – the “Swedish model” exists.

The predictions said that the “assault” of the neo-liberalism will dismantle any kind of welfare system but numbers shows that the social policies budget steadily increase in the Nordic States from 1980 to 1996 (from 21% in Finland, 28% in Denmark or 33% in Sweden to 32%, 31% and 35%). The model is not the same, of course. The idea of full-employment was replaced by the interest of the state in controlling the inflation and in increases the economic growth. In the health insurance policies, the health insurance shrink to 70% from income and other restrictive policies were made – but the aims of Sweden social-democracy of building and sustaining an egalitarian (income related) society still exist.

The report “*Poverty in Transition?*” of the RBECIS (1998) of the UNDP state that the “big crash” from the ‘30s is nothing compared with what happened in the former Soviet Block in the beginning of the ‘90s. Comparison with developing countries (from Africa, Latin America) shows worst numbers and tendencies. Huge negative trends appears in GDP per capita, in income per capita, a growing in inequality and shrinking living standards, while the rest of the world experienced positive tendencies. A new challenge appears for any developmental agencies or theories.

Before the war, Romania was an agrarian country but there were some industrialized regions. A relevant difference at the beginning of the century was between agricultural and industrial areas, the latest being concentrated in some areas determined by resource access. The communist govern choose a policy of equalizing these regions by implementing forced industrialization policies. In their vision, the development of whole country and some counties in particular meant the transformation of the economy from an agrarian type to an industrial type. This was possible only if new factories and even industrial branches were created. To use at maximum rate the available resources (labor force), the leaders of that times located factories in every county near the available material resources. But the poorest regions before the World War II continued to stay that way even during the communist period. This forced industrialization didn’t show its viability, after 1989 the same areas knowing the lowest development indexes. These kinds of regions of poverty and under-development are the Northeast and the Romanian Plain, while the West and the Center are the most developed and the richest – the same situation existed before the

WWII. Moreover, state intervention in redistribution channeled money toward unproductive factories (or even unproductive economic branches) with the purpose of sustaining the region in which the plants (or branches) were implemented (The Green Chart of Regional Development in Romania, 1995). Now these policies proved to be a major problem for Romania's national economy: huge factories - with hundreds of millions of dollar debts – on which a whole region depend on. A good example of a whole unproductive economic branch (the mines extracting industries from Hunedoara county) and the effects of closing it and the laid-off of the miners is presented in F.M. Alexandrescu (2000).

The collective ownership of capital and land under the former administrative command economy dictated that virtually every private income was earned through labor (salaries) and virtually none through capital or land. More data from that period (regarding the unemployment rate as being equal to zero, regarding the living standards or the poverty rate) are not to be relying on, due to intensive political intervention in such materials.

In short, the welfare legacy of the socialist state were: universal coverage - every households were eligible for benefits and target support was minimal; proportional to national income, public spending on social sectors in the late '80s was higher; all transition economies had higher ranks in the Human Development Index than in per capita income, which was a reflection of the investments in social sectors; consumption subsidies did not typically take the form of cash transfers, rather a mix of price controls and cross subsidization generated a relatively even distribution of incomes and benefits; the institutional capacity for delivering a substantial component of social and welfare services was vested in state-run enterprises.

Transition means to demolish the old without much progress toward the new (W. Scott, 2000). The basic assumption is that the improvements in economy are necessary conditions of social rehabilitation because the decay of the living standards is the most dramatic consequences of transition in the Eastern Europe and CIS. Under socialist regimes wages and prices were administratively controlled. However, a major component of the transition has been the liberalization of the prices, wages and interests' rates, and, more and more, market forces begun to determine prices. The move to a market economy has been accompanied by the removal of all consumers' subsidies. The effect of price liberalization on the income distribution is not clear: comparison at the level of countries from Eastern Europe and CIS

(“Poverty in transition?” 1998) shows that inequality emerges whether or not subsidies were made. Some subsidies have a positive distributional impact while others, such as large production subsidies, may be regressive.

What is more important is the large increase in the Gini coefficient of the distribution of net per capita household income in about 10-15% in some countries: Russia, Ukraine, Belarus, Estonia, Moldavia and Romania. The explanation of such phenomenon has nothing to do with the privatization but with the way that such privatization occurred: toward social and political elite that were connected to the former regime or to the former secret services (“Poverty in Transition?”, 1998).

It has been argued (W. Scott, 2000) that employment continues to decline or has failed to increase in line with recent increase in GDP. Underemployment persists in the sense that people remain employed but with extremely low or merely nominal pay. The majority of poor households can be found on the specific ethnic groups (the Roma population) or around in families with only one earning members (usually a woman) together with dependants (especially children).

Since the war, most industrialized countries had been following the principles of J.M. Keynes developed to answer to the economic catastrophe of inter-war period. Keynes made the state the main financial investors in the economy so that the budget can be used as an interventionist device to correct any tendency to under-utilization and deflation. In a downturn, government investment was supposed to boost demand and thereby avert a growth crisis, while in a upturn the public debt incurred during the previous period would be paid off through increase tax revenues and an inflation boom will be prevented. Many governments also assisted industries that could be expected to deliver fast growth and demand for labor. After the ‘70s crisis this whole edifice tatter. In many cases, governments were no longer able to bring the deficit and inflation under control, fixed exchange rates could not be maintained. Victories in Britain and U.S. in ‘79 and ‘80 policy came to be guided after a completely different economic dogma (Peter Hall, *From Keynesianism to monetarism: institutional analysis and economic policy in Britain in the ‘70s*). The theory of monetarism is associated with the names of Milton Friedman and F. von Hayek. For these theorists the only role of the state was as a nightwatchman, a guardian of order; the freer the hand of private business in investment and employment matters, the greater would be the prosperity for all.

Ajit Singh (2000) – along with others – argues that exactly these kinds of policies proved to have the contrary results than expected (low growth or

even crisis – Brazil, Russia etc.). But, these kinds of policies proved to be good for other countries (Poland, Czech or Hungary). Keynesianism and monetarism are two different modes of seeing the economy. Which is the best way is impossible to say – because is related to every case. In this way, Sweden never gave up Keynesianism, it only modified it.

Romania, like Sweden, used a kind of Keynesianism but never monetarism. The results of these kinds of policies are rather catastrophically than positive. Our opinion is that monetarism could be more useful in the case of Romania.

We are strongly supporting the idea of Ajit Singh that it is impossible to find a “best way” which should be applied to every country. Even in the “clubs” of developed countries there are huge discrepancies in the institutional forms, modes of regulating economy and so on which renders any kind of economic (or institutional) convergence improbable. In the clubs of the countries in transition, the differences were notable before the WWII, but they became in time even greater albeit the expectations of convergence during the communists regimes. No kind of convergence is possible in the next years between Romania and the groups of countries that adhere to the European Union lets not speak about the developed countries. The conclusions we draw from this is that we need to use models of economic divergence and try to find different solutions for different cases.

REFERENCES.

1. Alexandrescu, Filip Mihai (2000): "Unemployment in Romania during Transition". In Genov, Nikolai ed. (2000): *Labour Markets and Unemployment in Southeastern Europe*. Berlin: WZB.
2. Andersen, Jørgen Goul, Pettersen, Per Arnt, Svallfors, Stevan and Uusitalo, Hannu (1999): *The legitimacy of the Nordic welfare states: trends, variations and cleavages*, in: Kautto, Mikko et. al. (1999): *Nordic Social Policy, Changing Welfare States*, London
3. Bauman, Zygmunt (2000): *Globalization, The Human Consequences*, Cambridge
4. Bauman, Zygmunt (2000b) *Modernitatea lichida*, Antet.
5. Beck, U., Giddens, A. and Lash, S. (1995) *Reflexive Modernisation. Politics, Tradition, and Aesthetics in the Modern Social Order*, Stanford University Press.
6. Beck, U. *What is Globalization?* Polity Press, Cambridge, 2000.
7. Benner, Mats (2001): "Sweden: continuity and change in the transition between a Keynesian Welfare State and a Schumpeterian Workfare Post-national Regime". Working paper, Department of Sociology, Lund.
8. Berger Suzanne, Dore Ronald (1996) *National Diversity and Global Capitalism*, Cornell University Press, London.
9. Castells, Manuel (1996): *The Rise of a Network Society*, Oxford: Blackwell

10. Cerovic, Bozidar and Nojkovic, Alexander (2002): *Patterns of Globalisation: EU and Transition Economies*, presented at 7th EACES Conference: Globalisation and Economic Governance.
11. Coleman, William D. and Porter, Tony (1999): *International Institutions, Globalization and Democracy: Assessing the Challenges*, Ontario. Paper prepared for the 11th Annual Meeting on Socio-Economics, Globalization and the Good Society, Madison, Wisconsin, USA, 8-11 July 1999.
12. Esping-Andersen, Gösta (1990), *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Princeton, NJ, Princeton University Press.
13. Esping-Andersen, Gösta (2000): *Social Foundations of Postindustrial Economies*, Oxford.
14. Fageberg Jan, Verspagen Bart (1995) *Heading for divergence. Regional growth in Europe reconsidered*, Working Paper, NUPI, no 531, August.
15. Genov, Nikolai (2002): *Risks of Unemployment: Global, Regional and National*, Sofia.
16. Giddens, A. *Modernity and self-identity*, Oxford, Polity Press, 1991.
17. Gould, Arthur (1993) "The end of middle way? The Sweden Welfare State in crisis." in Catherine Jones *New perspective on the welfare state in Europe*. Routledge, London, 1993.
18. *Human Development Report (HDR) 1996-1999*.
19. Iversen, Torben (1998): "Hard Choices for Scandinavian Social Democracy in Comparative Perspective", Working Paper, Lund University.
20. Kitschelt, Herbert et al., Eds. (1999): *Continuity and Change in Contemporary Capitalism*. Cambridge, Cambridge U.P.
21. Knoke David, Urban Pappi Franz, Broadbent Jeffrey, Tsujinake Yutaka (1996) *Comparing policy networks. Labor politics in the US, Germany and Japan*. , Cambridge University Press.
22. Martin Hans Peter, Schumann Harald (1997) *The Global Trap. Globalization and the assault on prosperity and democracy*, New York, Zed Books.
23. McMichael, Philip *Development and Social Change*, Pine Forge Press, 1996.
24. Ohmae, Kenichi (1991) *The Borderless World: Power and Strategy in the Interlinked Economy*, New York, Harper Perennial.
25. Ohmae, Kenichi (1993): *The Rise of the Region State*, Foreign Affairs, Spring 1993.
26. Ohmae, Kenichi (2001): *Globalisation, Regions and the New Economy*, Center for Globalization and Policy Research.
27. Popescu, Livia (1998) *Protectia Sociala in Uniunea Europeana, (Social policy in the UE)*, PUC, Cluj-Napoca.
28. RBECIS (Regional Bureau for Europe and the CIS) (1998), *Poverty in transition?* UNDP, July.
29. Singh, Ajit (2000) *Global Economic Trend and Social Developments*, UNRISD, Geneva 2000 occasional paper, June.
30. UNDP (United Nation Development Program) reports: 1996, 1999.
31. Walter Korpi and Joakim Palme, *The Paradox of Redistribution and Strategies of Equality: Welfare State Institutions, Inequality and Poverty in the Western Countries*, *WORKING PAPER*, Lund.
32. Wolf Scott (2000) *Recent changes in social conditions of countries in transition. Eastern Europe, the Baltic States and the Commonwealth of Independent States*, UNRISD, Discussion papers 117, April.

O ASOCIAȚIE MICROREGIONALĂ ÎN DEPRESIUNEA ALMAȘ-AGRIJ

KEREKES KINGA

ABSTRACT. *A Microregional Association in Almaș-Agrij Area.* The focus of sociological research on micro-region is useful for a sociology of development and for the project building. The first step is to verify both methodologies and working hypothesis; in the second phase we have the chance to replicate the research in another micro-region, with the benefits that fallows: improving the accuracy of the research.

1. Introducere

Obiectivul lucrării a fost studierea oportunității înființării unei asociații microregionale în Depresiunea Almaș-Agrij, asociație care să sprijine dezvoltarea comunelor din această depresiune și colaborarea dintre ele, în concordanță cu definiția dezvoltării date de David C. Korten (1990):

“Dezvoltarea este un proces, prin care membrii unei societăți își cresc capacitățile personale și instituționale pentru a mobiliza și a gestiona resurse în vederea îmbunătățirii calității vieții lor, în mod sustenabil și just repartizat, conform aspirațiilor lor proprii.”

Cercetarea s-a limitat la doar o parte din localitățile situate în Depresiunea Almaș-Agrij. Pornind de la existența căilor de acces, intenția a fost ca cercetarea să cuprindă comunele Românași (localitate de unde s-a lansat ideea creării asociației microregionale), Creaca, Bălan, Hida și Sânmihaiu Almașului, comune așezate în perimetrul triunghiului Zalău-Jibou-Sânmihaiu Almașului. Ulterior, luându-se în considerare existența unor legături de colaborare dintre comune, a fost inclusă comuna Agrij, învecinată cu comuna Românași.

La baza cercetării au stat următoarele considerente:

1. "O regiune nu poate fi creată, aceasta ori există în mod tradițional, ori nu există" (afirmație făcută de dl. Gábor Kolumbán, președintele Fundației Civitas pentru Societatea Civilă, în cadrul unei conferințe despre dezvoltare regională, în mai 2003). În accepțiunea europeană (vezi la

Ghiolțan, 2001), regiunea este “un teritoriu care formează, din punct de vedere geografic, o unitate netă sau un ansamblu similar de teritorii în care există continuitate, în care populația posedă anumite elemente comune și care dorește să-și păstreze specificitatea astfel rezultată și să o dezvolte cu scopul de a stimula procesul cultural, social, economic”. Aceste regiuni sunt în același timp zone de influențe și de interese, care s-au stabilit în timp și care presupun existența unor relații de comunicare și de colaborare atât la nivelul administrațiilor publice locale, cât și la nivelul agenților economici sau la nivelul cetățenilor. Disparitățile socio-economice mari, interesele contradictorii, distanțele mari, existența unor obstacole geologice sau lipsa căilor de comunicare îngreunează colaborarea dintre localități. Orice regiune trebuie să aibă un centru care - chiar dacă în mod inconștient - există pe harta mentală a locuitorilor regiunii. Acest centru trebuie să se afle la o distanță accesibilă fiecărei localități din regiune și să aibă o importanță economică și culturală recunoscută de majoritatea locuitorilor.

2. O asociație este funcțională doar dacă are un scop și obiective bine definite (care să fie împărtășite de către membrii săi) și dacă există resurse (umane, materiale și financiare) pentru îndeplinirea acestor obiective. Conducerea unei asociații necesită abilități manageriale și implicare deosebită, de aceea în funcțiile de conducere trebuie alese persoane care să dețină aceste abilități. O asociație nefuncțională este o povară pentru membrii săi, procedura de desființare este mult mai complicată decât cea de înființare și de obicei nimeni nu are motivația să o ducă la bun sfârșit. În cazul unei asociații microregionale, resursele mai sus amintite trebuie să se găsească în interiorul microregiunii. De aceea este foarte important ca să fie identificate pe plan local persoane capabile și dornice să se implice în activitatea asociației, precum și resurse materiale și financiare pentru acoperirea cheltuielilor administrative ale asociației.

Pornind de la aceste considerente, mi-am propus să cercetez:

- caracteristicile geografice, unitățile teritorial-administrative existente de-a lungul timpului, distribuția etnică și religioasă a populației comunelor, structura populației pe grupe de vârste și tendințele mișcărilor demografice, școlarizarea, structura ocupațională, infrastructura existentă, viața economică și politică ale localităților. Din aceste caracteristici se pot trage concluzii referitoare la continuitatea teritoriului, la similitudinile și diferențele dintre

comunele studiate, la existența unor căi de comunicare dintre acestea. Din informația referitoare la populație se poate verifica în ce măsură populația comunelor poate îndeplini cerințele de colaborare din cadrul unei asociații microregionale. Datele utilizate provin din analiza documentelor, studiilor și monografiilor publicate sau existente la primării, date statistice obținute de la Direcția Județeană de Statistică Sălaj și date culese prin metoda observației participative.

- legăturile de comunicare și colaborare existente între comune, la nivelul administrațiilor publice locale, la nivelul întreprinzătorilor particulari și la nivelul cetățenilor
- poziția reprezentanților autorităților locale (primari) și a întreprinzătorilor particulari față de crearea unei asociații microregionale.

Pentru studierea existenței legăturilor de colaborare dintre comune și a poziției cetățenilor față de crearea unei asociații microregionale am ales ca populație țintă primarii (reprezentanții autorităților locale) și întreprinzătorii particulari, pentru că aceste două categorii de actori sociali sunt considerate principalii agenți ai dezvoltării în spațiul rural (Ghiolțan, 2001).

Am cules informații de ordin geografic, demografic și socio-economic referitoare la comuna Românași și comunele învecinate: Agrij, Bălan, Creaca, Hida și Sînmihaiu Almașului. Am realizat interviuri cu primarii și cu întreprinzători privați din comunele Agrij, Bălan, Creaca și Românași. Dintre vecinii comunei Românași nu s-au luat în considerare municipiul Zalău, reședința de județ, și comuna Treznea, din cauza izolării sale față de celelalte comune din Depresiunea Almaș-Agrij.

2. Caracteristici geografice

Depresiunea Almaș-Agrij se integrează în Platforma Someșană, purtând numele celor două cursuri de apă care îl străbate. Munții Meseșului închid spre vest depresiunea și au rolul de limită de bazin hidrografic (dintre bazinele Someșului și Crasnei). Spre nord, depresiunea are deschidere largă spre culoarul Someșului, în zona de subsidență locală de la Jibou, iar spre vest este flancată de dealurile Clujului și Dejului. Există o accepțiune potrivit căreia se disting două compartimente, Depresiunea Almaș și Depresiunea Agrij, deoarece există un interfluviu mai scund, colinar, dintre cele două depresiuni, care introduce o notă de discontinuitate (Negoescu, 2001).

În bazinul Văii Agrijului (având o lungime de 58 km) se situează comunele Bucium, Agrij, Treznea, Românași, Creaca, respectiv satele Stâna (municipiul Zalău) și Moigrad (comuna Mirșid).

Pe Valea Almașului se situează comunele Fildu de Jos, Almașu, Cuzăplac, Zimbora, Sânmihailu Almașului, Hida, Dragu, Bălan, respectiv satele Tihău și Var (comuna Surduc).

3. Unitățile teritorial-administrative existente de-a lungul timpului

Satele din Depresiunea Almaș-Agrij au făcut parte din diferite unități-teritoriale de-a lungul istoriei, în urma reformelor administrative. Din documentele care mi-au stat la dispoziție am urmărit în ce măsură se poate observa o tradiție în administrarea unificată a localităților componente și care dintre localități au avut rol de centre administrative de-a lungul istoriei.

Pe culmea Meseșului trecea o bună parte din granița Imperiului Roman de NV în porțiunea Daciei superioare. Urmele castrelor romane se regăsesc și în zilele noastre la Porolissum (parțial pe teritoriul comunei Creaca), Romita, Românași, Bozna și Bucium (Negoescu, 2001).

Din documentul intitulat "Consemnarea parohiilor după județ, plasă, poștă, gară etc, nr.1859-1922", datorat protopopului ortodox Ioil Ghiurișan reiese că în acea perioadă localitățile din comunele studiate au făcut parte din 3 plăși, Hida fiind centrul uneia dintre ele.

În jurul anului 1930 majoritatea așezărilor din Valea Agrijului și câteva sate din zona centrală a depresiunii Almaș au făcut parte din plasa Bucium. Situația actuală a fost stabilită în anul 1968 (Negoescu, 2001), singura modificare intervenită de atunci fiind înființarea, în anul 1995, a comunei Treznea, din localitățile Treznea și Bozna, inițial aparținând comunei Agrij.

4. Structura etnică și religioasă a Depresiunii Almaș-Agrij

Apartenența etnică și religioasă se consideră elemente importante atât în autodefinirea individului, cât și în definirea apartenenței de grup (Allport, 1999), având implicații majore asupra colaborării interumane.

Diferențele de ordin etnic sau religios pot cauza tensiuni, care reduc coeziunea socială și care pot duce la rupturi dintre membrii acelorași comunități locale. Tensiunile sau conflictele sunt obstacole în calea asocierii oamenilor pentru rezolvarea unor probleme comune, chiar dacă această asociere ar fi în interesul fiecăruia dintre părți.

Comunele studiate prezintă similitudini din punct de vedere a structurii etnice a populației. Majoritatea populației în fiecare comună este de etnie română, singura minoritate mai importantă reprezintă romii. Chiar dacă reprezintă mai puțin de 10% din populație, romii se diferențiază ca grupuri distincte, mai ales sub aspect social, economic, educațional și lingvistic. Casele romilor sunt deseori izolate de restul localității și putem întâlni frecvent practici discriminatorii.

O omogenitate destul de mare se observă și analizând datele referitoare la distribuția religioasă a populației (date de la recensământul din 1992). Deși în prezent majoritatea locuitorilor din comunele studiate sunt de religie ortodoxă, situația era diferită înainte de 1948, când “greco-catolicii au reprezentat populația majoritară și cele mai multe dintre personalitățile locale cunoscute erau de această religie” (Pop, 2002).

După revoluția din 1848-1849 și până în anul 1948, ortodocșii sălăjeni erau concentrați în Protopopiatul Ortodox Românași. Parohiile se aflau în partea de răsărit a Sălajului, în Depresiunea Almaș-Agrij. Deși sediul protopopiatului a fost fixat la Românași abia la începutul perioadei interbelice, faptul că acest protopopiat a purtat numele localității ne indică importanța satului Românași, care un secol a fost “centrul” ortodoxiei Sălăjene (Pop, 2002).

Actualmente putem observa că, pe lângă biserica ortodoxă și cea greco-catolică, sunt prezente în regiune mai multe biserici neoprotestante. Din discuțiile purtate reiese că diferențele religioase câteodată provoacă neînțelegeri și tensiuni în relațiile interumane, dar conflicte majore nu s-au înregistrat în nici una dintre comune.

5. Resurse umane

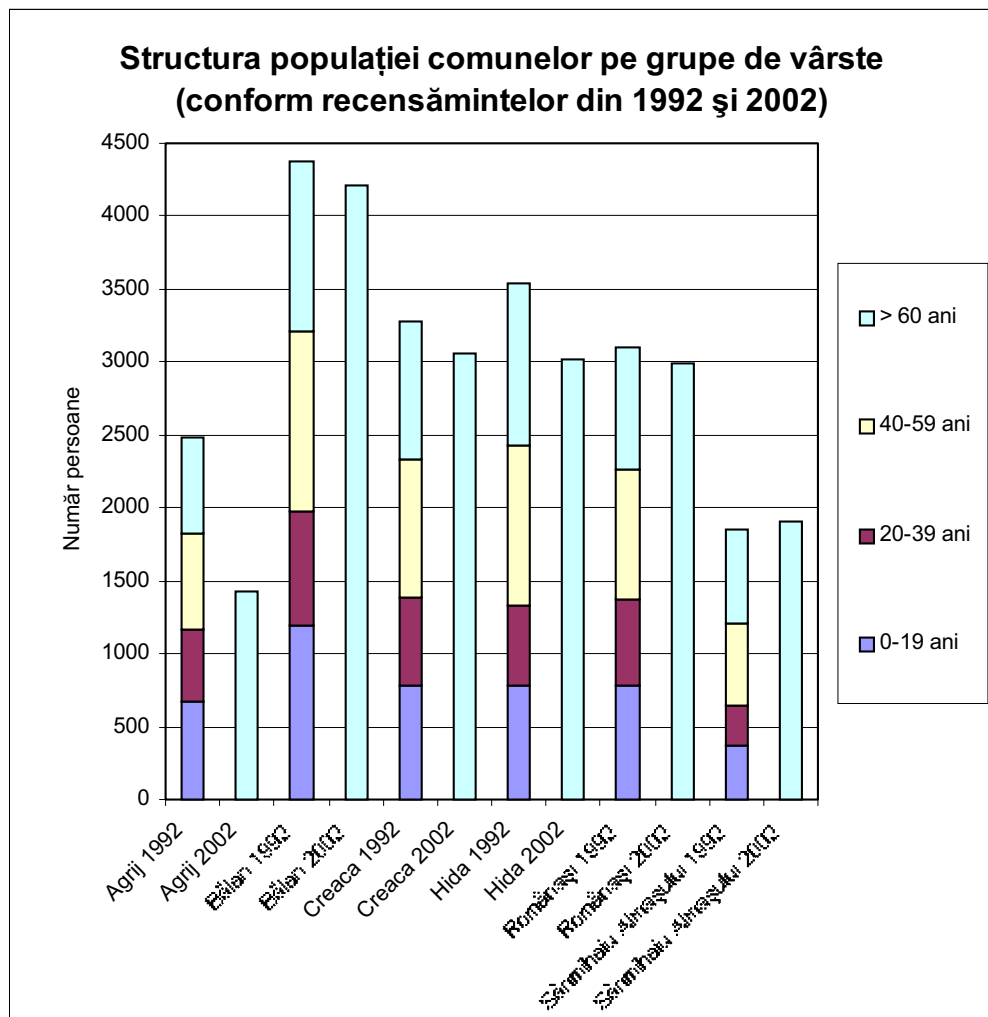
Factorul cel mai important atât pentru dezvoltarea comunelor cât și pentru colaborarea dintre ele este factorul uman. O populație în continuă scădere, îmbătrânită, conservatoare, fără persoane calificate și fără deschidere spre colaborare nu prezintă garanția implicării efective în activități care urmăresc dezvoltarea locală. De aceea, în acest studiu s-a acordat o atenție deosebită analizei resurselor umane existente la nivelul comunelor.

Informații privind structura populației pe grupe de vârste, respectiv mișcări ale populației au fost obținute de la Direcția Județeană de Statistică Sălaj. Datele furnizate sunt din 1992 (respectiv din perioada 1992-1996 referitor la mișcările populației), deoarece în momentul cercetării singurele date accesibile de la recensământul din 2002 au fost datele privind populația totală a comunelor. Diferența mare (1052 persoane) dintre numărul locuitorilor comunei Agrij înregistrată în 1992, respectiv 2002 se datorează faptului că în 1995 satul Treznea a devenit comună și populația ei nu mai figurează în statisticile comunei Agrij.

Populația comunelor prezintă tendințe de îmbătrânire și descrește numărul persoanelor din categoriile de vârste mai tinere. Dacă această tendință se menține pe termen lung, vom asista la o descreștere dramatică a populației comunelor pe viitor.

Aceleași concluzii putem trage și din datele referitoare la mișcările populației, de unde reiese că sporul populației este negativ în mod constant în perioada 1992-1996 și că în cinci ani populația a scăzut cu 1440 de persoane. Dacă această tendință s-ar fi menținut în continuare (între 1997-2001, perioadă despre care nu avem date), în anul 2002 populația regiunii ar fi trebuit să fie mult sub valoarea înregistrată. Motivul probabil pentru care s-a stopat scăderea numărului localnicilor este migrația pozitivă din ultimii 5 ani: restabilirea în mediu rural a persoanelor care și-au pierdut locul de muncă în urma restructurărilor masive ale întreprinderilor falimentare din Zalău, reședința de județ, sau din Jibou, oraș declarat defavorizat de guvern.

Structura populației adulte prezintă importanță din perspectiva existenței inițiativei proprii și a dispoziției la colaborare. Din totalul populației aproape o treime, 5356 de persoane (28,7%) au împlinit 60 de ani. Această categorie de vârstă este denumită de Vedinaș (2001) "generația precolectivistă", fiind caracterizată ca și o categorie cu o cultură și mentalitate profund tradiționale. Un procent și mai mare din populația adultă (5390 persoane, 28,9%) reprezintă "generația colectivistă", persoanele între 40-60 de ani, care au o cultură hibridă (tradițională și modernă în același timp) și au o concepție confuză despre economia rurală. Persoanele aparținând acestor două categorii de vârste nu sunt în general promotorii modernizării și a dezvoltării locale.

"Generația postcolectivistă", cu vârste între 20-40 ani, caracterizate de Vedinaș ca persoane cu interes pentru urbanizarea propriei gospodării și pentru economia rurală profitabilă, reprezintă 21,8 % din populație. Această categorie, deși nu foarte bine reprezentată, este totuși semnificativă.

Deși populația feminină este majoritară în fiecare comună studiată, interesant este faptul că peste tot, în grupele de vârste dintre 20-39 de ani, numărul persoanelor de gen feminin este mult mai mic decât cel al persoanelor de gen masculin. Nu cunoaștem explicația acestui fenomen, care ar putea fi obiectul unei noi cercetări.

Familia are rol important în viața locuitorilor comunelor. În perioada 1991-1996 în cele 6 comune s-au oficiat 665 de căsătorii, și s-au înregistrat numai 42 de divorțuri, ceea ce reflectă o stabilitate mare a cuplurilor, dar și un puternic conservatorism din partea populației.

Gradul de alfabetizare al populației adulte a fost apreciat între 86% - 93% de către primarii localităților și alte persoane intervievate. Acest procent – sub media pe regiune (97,3%) - reprezintă ponderea populației cu abilități practice de citire-scriere. Nici în prezent nu sunt cuprinși toți copiii în sistemul de educație. Datele obținute de la școlile comunale relevă faptul că în statisticile oficiale nu se înregistrează toți copiii, mai ales cei din familiile de romi, din care provin majoritatea cazurilor de abandon școlar. O parte din familiile de romi sunt migratoare în perioada verii, din acest motiv este destul de dificilă cuprinderea lor în sistemul educațional.

Singura localitate unde există un grup școlar industrial cu clase liceale și școală profesională este satul Hida. Astfel, cei care doresc să-și continue studiile după absolvirea învățământului obligatoriu, trebuie să se deplaseze la Zalău, Jibou sau Hida. Condițiile materiale și lipsa de motivație îi determină pe mulți dintre adolescenți să renunțe la completarea studiilor, ceea ce le limitează în mod considerabil perspectivele de viitor.

Analizând evoluția încadrării forței de muncă din perspectiva structurii profesionale (din date obținute de la primării), în perioada 1992-2002 se observă o descreștere a numărului persoanelor ocupate în industrie, învățământ și servicii medicale, paralel cu o creștere masivă a celor activi în agricultură și creșterea animalelor. A crescut de asemenea numărul persoanelor din sectorul comercial și a celor care lucrează în restaurante și baruri. Singura localitate unde există un număr mai însemnat de persoane ocupate în industrie este comuna Hida (330 de persoane).

Din interviurile realizate cu întreprinzătorii locali reiese că, în ciuda faptului că un mare procent din populație nu are loc de muncă, totuși nu este ușor de găsit forță de muncă pe plan local (“aici la noi mulți preferă să nu mănânce, decât să meargă la lucru”). Sunt oameni care se complac în situația în care se află (“eu nu am auzit ca un om să se fi dus la un curs de calificare să aibă totuși o sursă de venit”).

Sunt persoane (numărul lor nu se cunoaște) care lucrează în străinătate, în agricultură, în Italia sau în Spania, fiind recrutați de agenții specializate (“mulți pleacă în străinătate, unde se câștigă mai ușor”), unii pleacă pe câteva luni, alții pentru o perioadă mai lungă. Sumele trimise de aceste persoane reprezintă venituri importante pentru membrii familiilor

rămași acasă și contribuie, prin creșterea consumului casnic, la învigorarea activităților comerciale de pe raza comunelor. Pe lângă impactul economic pozitiv, migrația forței de muncă prezintă și câteva riscuri, cea mai importantă din punctul de vedere al înființării asociației microregionale fiind plecarea definitivă din localitate a persoanelor cu spirit întreprinzător și capacitate de muncă crescută.

6. Infrastructură fizică și dotări edilitare

Rețeaua de drumuri în comunele studiate este destul de bine dezvoltată. Aceste comune sunt străbătute de drumuri naționale sau/și de drumuri județene modernizate. Accesul în satele care nu se situează pe aceste căi de acces principale este mai dificil, drumurile comunale nefiind asfaltate, și în unele cazuri nici întreținute corespunzător.

Cale ferată nu există, cele mai apropiate stații feroviare fiind Jibou și Zalău.

Transportul în comun se realizează cu autobuze, care circulă cu regularitate, mai ales în direcția orașelor mai mari: Zalău, Cluj-Napoca, Jibou. Legătura dintre satele învecinate nu este asigurată cu mijloace de transport în comun locale.

Electrificarea zonei este totală. Rețeaua de telefonie este în proces de dezvoltare, în câteva comune deja s-a trecut pe centrale automate. În nici una dintre comune nu este introdus gazul, încălzirea atât a locuințelor cât și a clădirilor publice se face cu lemne de foc.

Aproape toate locuințele sunt dotate cu televizor și radio. În anul 2002 s-a introdus în satul Românași televiziunea prin cablu, în prezent fiind 100 de abonați. TV cablu este și în comunele Bălan, Hida și Sânmihaiu Almașului. Televizorul joacă un rol important, oamenii petrecând, în special sâmbătă și duminică, destul de mult timp (3-5 ore) în fața televizorului.

Majoritatea caselor sunt construite din cărămidă, dar mai puține sunt dotate cu baie și WC în interior. Un număr redus de case sunt conectate la rețele de distribuție a apei potabile, aceste rețele fiind private, cu apă provenită din izvoare captate local. Canalizare centralizată nu există pe raza comunelor, unele case au fose septice proprii. Confortul caselor este în general redusă și, în special în perioada rece, doar una sau două încăperi sunt folosite și în cazul unor familii numeroase. Casele nou construite sunt supradimensionate, nefuncționale și nelocuie de către proprietarii lor, care preferă să locuiască în continuare în spații mici, mai ușor de încălzit și de întreținut.

7. Situația economică

Deși economia locală se bazează pe agricultură, numai producția unui mic procent al gospodăriilor a depășit nivelul de subzistență. Laptele este produsul comercializat de cea mai mare parte a gospodariilor, acesta fiind colectat de către prelucrători din afara localităților. În piețele din Zalău și Jibou producătorii din zonă comercializează cereale, legume și ouă.

80% din familii nu dețin mașini agricole, utilajul cel mai frecvent folosit este căruța. Pământul se lucrează cu metode tradiționale sau se contractează anumite lucrări, costurile acestora fiind ridicate. În fiecare an crește numărul familiilor care lasă pământul în paragină, datorită imposibilității lor de a plăti lucrările agricole. Familiile cele mai sărace nu țin animale, neavând ce să le dea de mâncare.

Industria locală este mai dezvoltată în zonele declarate defavorizate (comunele Bălan și Hida), unde se oferă facilități fiscale agenților economici care au activitate de producție. În celelalte comune funcționează brutării și eventual câteva ateliere, unde lucrează un număr destul de redus de persoane (5-10 oameni). Problemele ridicate frecvent de către întreprinzători sunt: fiscalitatea imensă, schimbarea frecventă a legislației, dificultatea accesării creditelor bancare și lipsa de informații privind programele de dezvoltare economică.

În fiecare localitate se găsesc magazine sătești, “ABC-uri”, majoritatea lor funcționând în “curtea omului”, unde se vând “de toate”, atât produse alimentare, cât și produse nealimentare: textile, încălțăminte, articole de uz gospodăresc etc. Proprietarii magazinelor se plâng de “puterea mică de cumpărare” a populației locale.

Serviciile de altă natură lipsesc aproape în totalitate, nu există nici coafor, nici frizer, nici pantofar sau depanator TV, nici alte servicii de bază pe raza comunelor. Apropierea de Zalău și de Jibou, precum și existența mijloacelor de transport în comun fac ca lipsa acestor servicii să nu fie foarte resimțită de cetățeni.

Comunele prezintă potențial turistic destul de ridicat pentru că sunt situate în zonă de deal și de podiș atractivă, împădurită. Pe raza comunei Românași se află Poiana Narciselor, iar pe raza comunei Bălan se găsește Grădina Zmeilor, ambele fiind rezervații naturale de mare importanță, care atrag turiștii. Castrul roman Porolissum și celelalte castre romane din zonă prezintă de asemenea interes turistic. Monumente istorice importante sunt bisericile de lemn, care se găsesc aproape în fiecare localitate din zonă. Motelul Popasul Romanilor, plasat lângă șoseaua E81 în apropierea

Zalăului, cu restaurant și cu 48 de locuri de cazare, se află pe raza comunei Românași. Un alt motel-restaurant (Vegas) s-a construit tot lângă șoseaua E81, între satul Poarta Sălajului și Românași, având și o parcare pentru camioane. Locuri de cazare pentru turiști mai sunt și în comuna Hida, celelalte comune fiind lipsite de asemenea facilități.

8. Viața politică

Locuitorii comunelor și-au ales primari din diverse partide politice: Partidul Social Democrat (Agrij, Bucium, și Sânmihaiul Almașului), Partidul Național Țărănesc Creștin Democrat (Bălan, Hida, Treznea), Partidul Național Liberal (Creaca) și Partidul Democrat (Românași). Unii primari și consilieri locali își schimbă culoarea politică pe perioada mandatului. Se poate afirma că personalitatea și imaginea candidaților contează mai mult decât partidul pe care îi reprezintă. Majoritatea primarilor susțin că nu fac politică de partid ci lucrează în interesul comunității.

Participarea la vot a populației a fost de aproximativ 60% (din relatările persoanelor care au fost membrii în comisia de votare), procent care arată un interes mediu față de luarea deciziilor.

Din discuțiile purtate cu cetățenii reies diferite nemulțumiri legate de implicarea Primăriei și a consilierilor locali în rezolvarea problemelor din comună, dar în același timp se observă o detașare a acestor persoane față de aceste problemele expuse ("nu mă bag că nu mă privește", "să facă Primăria", "să vină de la Zalău", "cei din București", "trebuie să dea statul"). Implicarea populației în acțiuni comunitare este în general destul de redusă.

9. Asociația microregională în viziunea primarilor

Am realizat interviuri cu primarii din Agrij, Bălan, Creaca și Românași, cu ocazia a două deplasări în zonă. Din cauza lipsei de resurse, în cazul comunelor Hida și Sânmihaiu Almașului cercetarea s-a limitat la culegerea unor date statistice. Tema principală a fost părerea fiecărui primar despre oportunitatea creării unei asociații microregionale în Depresiunea Almaș-Agrij.

Toți primarii intervievați sunt *interesați de colaborări și asocieri cu alte comune* și apreciază relațiile existente dintre comunele învecinate ca fiind foarte bune.

Au fost amintite mai multe *probleme care ar putea fi abordate în asociere cu alte comune*, cum ar fi *construirea unor aducțiuni de apă, introducerea gazului metan și crearea unui ocol silvic*. Câteva dintre aceste probleme deja s-au și discutat, existând studii de fezabilitate și proiecte pentru obiective care prezintă importanță pentru mai multe comune.

Colaborare între comune există la nivelul școlilor și a populației în general, în diverse domenii: *competiții sportive, târguri și practicarea unor tradiții religioase*.

În privința a ceea *ce ar putea să facă o asemenea asociație microregională*, s-au formulat câteva idei, care s-ar putea realiza în colaborare: *dezvoltarea activităților economice, atragerea de investitori, modernizarea căilor de acces, dezvoltarea turismului local, schimbul de informații, promovarea regiunii, protecția mediului și protecție socială*.

Toți primarii văd *beneficiile* aduse de existența unei asociații microregionale. Ideile exprimate în acest sens sunt multe, diversificate și relevante: *atragera atenției prin creșterea impactului, obținerea de fonduri și facilități, creșterea puterii și a influenței, îmbunătățirea relațiilor de colaborare existente, corelarea deciziilor luate la nivelul comunelor, reducerea costurilor pe serviciile contractate și asigurarea continuității proiectelor de dezvoltare*.

Definirea *limitelor geografice a microregiunii* a ridicat probleme tuturor primarilor. S-au exprimat mai multe variante, propuse pe baza unor considerente diferite: “colaborăm în primul rând cu comunele din bazinului Agrijului, “cu acele comune cu care suntem vecini”, “ca să fim o zonă mai compactă să nu fim întinși pe firul apei, ar fi Mirșid, Creaca, Bălan, Românași, cu Trezena, Agrij, Bucium, ar fi o zonă mai omogenă”, “noi am mers spre sus în vale nu în jos pe timpul comunismului”.

Centrul microregiunii este văzută de cei mai mulți la Românași, fiecare primar propunând ca o alternativă (prima sau a doua) și centrul proprii comune.

Asociația microregională este văzută ca o structură permanentă, o persoană juridică reprezentativă pentru comune, care să reunească oamenii cu inițiative.

Toți primarii susțin că *poziția consilierilor locali* ar fi favorabilă înființării asociației microregionale.

10. Asociația microregională din perspectiva întreprinzătorilor particulari

S-au realizat în total 10 interviuri cu 11 întreprinzători particulari din cele patru comune. Eșantionul a fost selectat pe baza mai multor criterii: distribuție teritorială, vârstă, gen, domeniu de activitate, mărimea și importanța afacerii. Trei dintre aceste persoane dețin și funcții publice (consilier local, inginer agronom și bibliotecară), părerile acestora fiind influențate de cunoștințele și experiențele lor în activitatea în cadrul administrației publice locale.

Majoritatea întreprinzătorilor nu au fost familiarizați cu tema discuției, astfel că interviurile au demarat mai greu, fiind nevoie de unele clarificări. În primele fraze rostite unii au exprimat generalități (“o asociere întotdeauna a reprezentat un lucru util”, “întotdeauna unde-i unu nu-i putere la nevoi și la durere”), ceilalți și-au declinat competența în acest domeniu (“primarul e în măsură, el știe ce probleme comunitare sunt”).

Discutând despre *domeniile în care* ar fi posibilă și benefică *colaborarea* dintre comune, au reieșit idei care au infirmat “incompetența” asumată inițial: *agricultura, desfacerea produselor, industria prelucrării produselor agricole, dezvoltarea infrastructurii, consultanță și informare (în domeniul legislativ, despre oportunitățile de finanțare, despre investiții posibile), intermedierea forței de muncă, atragerea investitorilor, reprezentarea intereselor comune, obținere de fonduri*.

Întreprinzătorii au identificat multe probleme care s-ar putea rezolva, dar sunt destul de sceptici în ceea ce privește resursele care ar sta la dispoziția unei asemenea asociații. Același scepticism se observă și în aprecierile privind *viabilitatea unei asociații microregionale*: “populația îmbătrinită, tineretul nu prea, proiecte de viitor nu prea, tineret care să fie stabilit aici nu există”, “dacă se asociază doi săraci tot sărac este”, “situația acum în primărie e dezastruoasă”.

Au fost exprimate și câteva păreri negative în ceea ce privește *utilitatea unei asociații microregionale pentru întreprinzătorii locali*: “nu cred că m-ar mai ajuta cu ceva în plus față de ajutorul din partea primăriilor”. Doar din partea unui singur întreprinzător s-a propus o modalitate concretă de *implicare și susținere a asociației microregionale*: “ar fi o taxă, cu care să participe fiecare societate”. Acest întreprinzător a identificat și cele mai multe probleme care ar putea fi rezolvate printr-o asociație microregională.

Colaborarea cu alți întreprinzători din zonă nu prea există, furnizorii și cumpărătorii principali au sediul în orașele mai mari: Zalău, Jibou, Cluj-Napoca. Nu se prelucrează materie primă produsă la nivel local. Unii văd concurența ca o amenințare, alții ca un stimulent pentru dezvoltare economică. Anumiți întreprinzători nici nu vor să audă de ideea de asociere. *Delimitarea geografică a microregiunii* nu s-a putut face din părerile exprimate de întreprinzători, au apărut contradicții chiar în discursul aceleiași persoane. Tendința ar fi să se separe cele două văi. Ca și posibile *centre*, s-au remarcat localitățile Bălan, Creaca, Hida și Românași.

11. Concluzii

Din interviurile realizate am ajuns la concluzia că, cercetarea ar trebui adâncită și în comunele Hida și Sînmihaiu Almașului, precum și extinsă către comunele Bucium, Cuzăplac și Treznea. S-a ridicat chiar și oportunitatea includerii satului Stâna, care aparține administrativ de municipiul Zalău. Din cauza resurselor limitate – atât timp, cât și financiare - care mi-au stat la dispoziție, nu am reușit să acopăr și aceste localități, urmând ca pe viitor să încerc să dezvolt cercetarea în această direcție.

Este greu de concluzionat o cercetare care lasă în urmă multe “porți deschise”. Încerc totuși să fac în continuare câteva aprecieri cu privire la oportunitatea înființării unor asociații microregionale în Depresiunea Almaș-Agrij.

S-ar putea ca în această depresiune să existe nu una, ci două (sau chiar mai multe) unități de dezvoltare distincte. Astfel încercarea de a crea o singură asociație se poate solda cu eșec. Fărămătarea prea mare a teritoriului însă nu ar aduce beneficii, unitățile astfel create nu ar fi mult mai relevante, importante, puternice decât o singură comună. De aceea, cercetarea ar trebui continuată în direcția identificării a maximum două entități microregionale. Dacă considerăm definitoriu continuitatea geografică a teritoriului (care implică și existența căilor de comunicare), o posibilitate ar fi asocierea localităților de pe același vale, astfel creându-se o asociație pe valea Almașului și alta pe valea Agrijului.

Deoarece de-a lungul istoriei localitățile de pe raza acestor comune au aparținut unor unități teritorial-administrativ distincte și variabile în timp, nu s-au dezvoltat între ele relații de colaborare tradiționale care ar putea fi exploatate de către o asociație microregională.

Din același motiv nu s-au putut identifica nici centre tradiționale unanim recunoscute. Satul Românași poate fi considerat un centru tradițional din considerente religioase (aici fiind pentru o perioadă importantă sediul protopopiatului ortodox), dar din punct de vedere administrativ nu a avut rol de centru pentru comunele învecinate.

Câteva localități studiate îndeplinesc una sau două din caracteristicile funcționale definitorii pentru centre (distanță accesibilă fiecărei localități, importanță economică și culturală), dar în faza actuală a cercetării nu s-a evidențiat clar un centru. Românași este localitatea cea mai accesibilă, dar Bălan și Hida prezintă importanță economică mai mare.

Dacă asociația microregională se va crea în condițiile actuale, ea va depinde într-o măsură foarte mare de finanțări externe. Primăriile par să nu aibă resurse să susțină o asemenea structură pe termen lung, cu toate costurile inerente, iar întreprinzătorii locali nu se simt vizați de această problemă. Sustenabilitatea financiară este un aspect care va trebui neapărat luat în considerare înainte de înființarea unei asemenea asociații.

Un alt aspect important din perspectiva viabilității asociației microregionale este cel al resurselor umane. Perspectivile demografice pentru comunele studiate nu sunt foarte optimiste, dar nici alarmante. Încă există în aceste comune o populație activă semnificativă din rândul căruia ar putea proveni persoane care să se implice în activitatea asociației. Mai puține sunt persoanele cu studii relevante (profil socio-uman) și cu spirit de inițiativă, care să ocupe roluri de conducere în cadrul asociației.

Persoanele intervievate au ridicat o diversitate mare de probleme de rezolvat în cadrul unei asocieri și au propus multe soluții, unele chiar foarte originale și interesante. ***S-ar putea implementa multe proiecte prin colaborarea a două-trei sau chiar mai multe comune din Depresiunea Almaș-Agrîj și în cazul în care nu se înființează asociația microregională în viitorul apropiat.***

Observațiile de mai sus ar putea sta la baza unor decizii politice sau manageriale, chiar dacă pentru formularea unor concluzii mai ferme ar fi nevoie de continuarea cercetării. De asemenea consider că metodologia folosită pe parcursul acestei cercetări poate fi replicată cu succes în studiul microregiunilor.

BIBLIOGRAFIE

1. Allport, G.W. (1999), *Az előítélet*, Osiris, Budapest
2. Bolognini, Alberto; Timpano, Francesco (2001): *Manual pentru Elaborarea Planurilor de Dezvoltare Regionale ale Regiunilor României în concordanță cu Cerințele Comisiei UE, Iulie 2001*, Phare Proiect de Suport pentru Dezvoltarea Regională RO9807.01.03.02, CPL Roma Italia
3. Costea, Șt.; Larionescu M.; Tănăsescu, Fl. (1996), *Agricultura românească. O perspectivă istorico-sociologică*, Ararat, București
4. Dahrendorf, Ralf (1996), *Conflictul social modern*, Humanitas, București
5. Fulea, Maria (1996), *Coordonate economice și socio-demografice ale satului românesc în tranziție*, Editura Academiei Române, București

6. Ghiolțan, Călin; Balogh, Marton; Hosu, Ioan; Dragoș, Dacian (2001), *Dezvoltare regională și locală*, Gewalt Promotion, Cluj-Napoca
7. Karnoouh, Claude (1994), *Românii. Tipologie și mentalități*, Humanitas, București
8. Korten, David C. (1990), *Getting to the 21th Century*, Kumarian Press
9. Miles, Matthew B., Huberman A. Michael (1994), *Qualitative Data Analysis*, Sage Publications, Thousand Oaks
10. Mireșan, Mirela (ed.coord); Hosu, Ioan; Săvulescu, Alexandru (2002), *Elaborarea strategiilor de dezvoltare durabilă la nivel local. Ghid teoretic și practic*, Fundația Civitas pentru Societatea Civilă, Cluj-Napoca
11. Neagu, Victor; Stanciu Gheorghe (1996), *România – Charta europeană a spațiului rural*, Ceres, București
12. Neamțu, Octavian; Stănculescu, Petru; Sterian, Paul (1969), *Probleme de sociologie rurală*, Institutul de Cercetări Agricole, București
13. Negoescu, Bebe (2001), *Românași - un sat din țara de sub munte*, Newa, București
14. Pop, Dănuț (2002), *Biserică și societate în Sălaj. Protopopiatul Ortodox Românași*, Caiete Silvane, Zalău
15. Roth, Andrei (2002), *Modernitate și modernizare socială*, Polirom, Iași
16. Sava, Ionel Nicu (2001), *"Globalization and Regionalization in Europe. Central Europe and the Carpathian Basin at the Dawn of the 21st Century"* in Pușcaș, Vasile (coord.), *Central Europe since 1989*, Dacia, Cluj-Napoca
17. Szász, Alpár Zoltán (editor), Varga, Zoltán (2001), *Régiófejlesztés és regionális kutatás*, Gewalt, Cluj-Napoca
18. Vedinaș, Traian (2001), *Sociologia rurală*, Polirom, Iași
19. Vincze, Mária (2000), *Régió- és vidékfejlesztés. Elmélet és gyakorlat*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca
20. *** (1998), *Planul Urbanistic General al comunei Românași, județul Sălaj*, S.C. Proconsal S.A. Zalău
21. *** (1999), *Planul de dezvoltare regională, Regiunea Nord-Vest 2000-2002*, ADR-NV, Cluj-Napoca

ELITA LOCALĂ DIN COMUNA CĂPUȘU MARE

DENES KISS

ABSTRACT. Local Elite in Căpușu Mare. In my writing I proposed to analyze the transformation of the rural elite in the post-communist period, the structure and characteristics of this group, in the Transylvanian village of Capusu Mare. For this purpose I realized interviews with persons defined as members of the local elite group. I found that today's local elite of the village consists of three groups: local entrepreneurs, farmers, and a cultural elite. The entrepreneur group is a high-prestige group, formed in the post-socialist period and includes the local entrepreneurs dealing with production and wholesale commerce. The cultural elite is composed mainly of teachers, and it has been formed in the post-socialist period (formerly all the teachers were daily commuters from the near city of Cluj). The farmers' group is composed of the wealthiest peasants, but they have a much lower economic income than the members of the other two elite group. Thus they have the lowest prestige, and their belonging to the local elite is doubtful.

Societățile fostului bloc socialist din Centrul și Estul Europei cunosc în anii 90, un proces profund de schimbare socială. Pentru cercetătorii și analiștii acestui proces schimbările provenite în rândul elitei constituie o temă de o importanță aparte. Interesul deosebit față de această temă are mai multe cauze. Pe de o parte se află în strânsă legătură cu dimensiunea morală a acesteia, atingând problema dreptății sociale, pe de altă parte, formarea unei noi elite profesionale, competentă în situația schimbată a mileniului trei este vitală pentru societate, elitele (în special elita antreprenorială) fiind considerate “motoarele” difuziunii inovației sociale (Zeleanu, 1996). Deși “elita rurală” cu greu se include sub noțiunea de elită folosită în sociologie, în accepțiunea noastră însemnând stratul superior al structurii sociale locale, ideile de mai sus rămân valabile și în cazul ei. În studul de față voi încerca să descriu transformările provenite în perioada postcomunistă în rândul elitei locale dintr-un sat transilvănean, componența și caracteristicile acestui grup de elită rurală.

În literatura sociologiei rurale pot fi întâlnite două tipuri de teme care abordează elita rurală. Există pe de o parte modelările structurii sociale a populației satelor, elita rurală constituind “vârful” acestor structuri de obicei piramidale. Pe de altă parte putem întâlni descrieri delimitate la unele subgrupuri al elitei rurale, care în momentul analizei sunt considerate ca fiind cele mai importante. Pentru a vedea principalele schimbări ce au survenit în ultimul secol în caracterul și structura elitei rurale vom trece în revistă câteva dintre aceste modele și descrieri.

Elita rurală în perspectivă istorică

Într-o lucrare despre structura socială a satului în curs de capitalizare de la începutul secolului Egyed Ákos ne prezintă o structură de clasă. În accesiunea lui satul este o unitate socială omogenă ocupațional, cu preocupare agrară. Diferențierea socială se realizează pe baza deosebirilor existente în tipul gospodăriilor țărănești, care diferă între ele în funcție de mărimea pământului prelucrat, gradul de dezvoltare al dotării tehnice și sistemul de prelucrare al pământului. Pe baza acestor criterii el distinge gospodăria proletară, gospodăria mică (“pitică”) gospodăria mică autarhică, gospodăria simplă producătoare de marfă, gospodărie dezvoltată producătoare de marfă și gospodăria țărănească capitalistă (Egyed, 1981:209). Aceste tipuri de gospodărire, combinate cu principiul de structurare al teoriei de clasă, posedarea mijloacelor de producție, respectiv angajarea forței de muncă exterioare familiei rezultă o structură socială alcătuită din două clase (posesori de pământ și cei fără pământ), diferențiată însă în trei straturi: burghezia țărănească, țărănimea mijlocie și țărănimea săracă. Elita societății rurale astfel modelate ar fi deci burghezia țărănească, care dispune de o gospodărie de tip capitalist, angajând în mod constant și forță de muncă exterioară, în cantitate care depășește forța de muncă din familie. Caracteristica cea mai importantă a gospodăriei capitaliste, respectiv a apartenenței la elită era nu atât cantitatea pământului prelucrat, cât modul de producție. (Egyed, 1981:228)

Un deficit serios al acestui model o constituie trecerea cu vederea peste câteva alte elemente ale societății rurale, cum erau moșierii, intelectualii, industriașii, etc. Această deficiență este bine completată în modelul de structură oferit de Erdei Ferenc. În concepția lui Erdei structura socială a satului aflat în curs de capitalizare din prima jumătate a secolului 20. poate fi descrisă cu ajutorul a două principii de structurare, cu cea a societății cu structură de stăruri (feudale) și cea a societății burgheze (capitaliste). Ca structură de stăruri, structura satului se compune din țărani și “domni”. Deși acestea sunt diferențiate în interior, este mai importantă această diviziune în două segmente. Ca structură burgheză, lumea satului se împarte în proletari (industriali și agrari), mica burghezime (industriașă, dar uneori și agrară) și clasă de mijloc (“inteligenta rurală”). Deoarece și în vârful acestei structuri se situează moșierul, și în acest model elita absolută al satului este moșierul, “domnul” (sau grupul acestora), pe lângă care există însă și alte câteva grupuri de elită, în ambele dimensiuni de structurare. Există o elită țărănească, alcătuită deci din gospodarii de frunte ai satului (corespunzătoare cu elita țărănească descrisă și de Egyed), există însă pe de

altă parte și o elită alcătuită din membrii mai înstăriți ai burghezimii mici (comercianți, industriași) și elita burgheză intelectuală, “inteligenta rurală”. Acest grup este alcătuit din învățători, profesori, preoți, funcționari etc., principala caracteristică al acestora fiind serviciul de stat, care le asigură un venit relativ mare față de condițiile de câștig al satului. Datorită independenței financiare inteligența rurală se bucură și de o relativă independență socială față de lumea locală a satului. Este interesantă și traiectoria socială al acestui grup: inițial membrii grupului erau honorațiori, angajații comunității locale, și plătite tot de către localnici, cu un statut și prestigiu distins doar în sensul și în măsura specificității funcției lor. Statutul și prestigiul grupului s-a bucurat de o creștere importantă odată cu începerea formării societății burgheze, din honorațiori devenind funcționari de stat și din reprezentanții comunității locale devenind delegații unei puteri superioare, externe față de sat, delegații statului (Erdei, 1974:145-154).

Descrierea scurtă a structurii sociale a satului din epoca socialismului o găsim la Traian Vedinaș. “Colectivizarea și organizarea birocratică a activităților economice din “cooperativele agricole” au conturat o stratificare socială specifică: *nomenclatura rurală* (cadre cu funcții politice, cadre cu funcții administrative), *salariați agricoli* (mici funcționari și lucrători în sectorul zootehnic, creșterea oilor, creșterea vacilor) și *zilierii*, acei locuitori ai satelor, deposedați de proprietate în urma colectivizării. (...) Mai exista și categoria *navetiștilor*, care erau de fapt și zilieri la CAP, după-amiază și duminica, dar erau și muncitori încadrați în întreprinderi industriale, din vecinătatea localității lor de reședință.” (Vedinaș, 2001: 106).

Elementul comun în aceste ultime două modele este prezența puterii “externe” a statului, relația dintre comunitatea locală și statul fiind în ambele cazuri factorul determinant al structurii sociale locale – idee centrală și la Verdery, în viziunea căreia pătrunderea tot mai profundă a puterii statale în lumea rurală constituie procesul pe baza căruia se poate interpreta istoria satului transilvănean. Ultimele 2,5 de secole din istoria ruralului transilvănean se poate caracteriza ca “o uriașă creștere a puterii statului asupra sătenilor , și o concomitentă extensiune a prezenței sale în viața acestora.” (Verdery, 1993: 339) Această “colonizare” tot mai profundă a lumii rurale are ca scop extracția cât mai eficientă a surplusului producției țărănești, astfel relația comunitate locală / stat fiind articulat de un conflict de interese. Cu accentuarea acestui conflict devine tot mai importantă setul unor roluri intermediatoare dintre cele două părți, rolul de mediator devenind principala caracteristică al nomenclaturii rurale din era socialistă. Elita

rurală a sistemului socialist poate fi surprinsă deci prin această relație antagonistică între stat și comunitate locală, ei fiind pe de o parte “agenții” statului, dar care în același timp de obicei fac parte integrantă și din comunitatea locală. Acești agenți sunt cadrele rurale ale birourilor de stat, în primul rând conducătorii instituțiilor economice (Cooperative Agricole de Producție, Întreprinderi Agricole de Stat etc.) dar și ale instituțiilor “adiacente” acestora: reprezentanții locali ai sistemului de administrație publică și al organizației de partid. Situația lor în relația conflictuală dintre comunitate locală și instituțiile statului este descrisă de către Steven Sampson în felul următor: “Primarii (care în același timp sunt și prim secretari de partid), viceprimarii, secretarii de partid, conducătorii cooperativelor agricole și președintele cooperativelor de consum sunt ultimii ochi din lanțul administrației românești, dar ei nu sunt birocrați sau funcționari impersonali. Spre deosebire de funcționarii nivelurilor mai înalte de stat și de partid ei nu se ocupă cu un public anonim, ci cu prieteni consăteni, cu care trăiesc și muncesc împreună.” (Sampson, 1983:80) Poziția lor în comunitate este determinată de capacitatea lor de a realiza un echilibru între cerințele opuse ale statului și ale comunității. (Sampson, 1983:83)

Modelele referitoare la epoca socialistă a satului amintite mai sus prezintă o unilateralitate, prin accentuarea exclusivă a elitei nomenclaturiste. Nu putem trece cu vederea însă faptul, că penetrarea tot mai profundă a statului în lumea locală rurală are două laturi, pe lângă structurile extractive amintite mai sus pătrunzând în lumea satului și anumite structuri instituționale cu caracter redistributiv, cum sunt sistemul de învățământ, sistemul de asistență medicală, sistemul telecomunicațiilor etc. Acestea la rândul lor creează posibilitatea formării unui alt grup de elită rurală, a unei elite culturale. Într-o lucrare proprie, referitoare la anii 80 ai erei socialiste am ajuns la concluzia că elita rurală a vremii respective consta din două fracțiuni, o *elită administrativ-economică* și o *elită culturală*. Elita administrativ-economică se compunea din ocupanții pozițiilor enumerate la elita nomenclaturistă, iar grupul se distingea cu atât mai marcant, cu cât rotația cadrelor era mai lentă, adică cu cât persoanele respective au reușit să-și stabilizeze pozițiile. Membrii acestui grup aveau studii școlare medii, caracteristică distinctivă față de membrii elitei culturale, alcătuită în majoritate din persoane cu studii superioare: cadre didactice (în special profesori), medici, stomatologi etc. (Kiss, manuscris). Am putea spune deci, că în această perioadă s-a produs o diferențiere interioară al categoriei descrise mai înainte ca inteligența rurală (vezi la Erdei).

În descrierile elitei rurale din perioada post-socialistă se accentuează și un alt grup de elită, denumit cel mai frecvent *elita antreprenorială* sau *elita economică* rurală. Într-un studiu al atelierului de antropologie culturală KAM se disting patru tipuri de antreprenori rurali. *Întreprinzătorul agricol*, având o gospodărie agricolă cu o mărime excepțională față de gospodăriile tipice satelor. Membrul tipic al grupului ori a evitat cu succes colectivizarea, ori a ocupat poziții în fostele CAP-uri care nu erau supuse politicii rotației cadrelor. Ambele situații au făcut posibilă acumularea unei averi relativ mari, care după 1989 a însemnat un avantaj relativ, făcând posibilă cumpărarea unor imobile, mașini și utilaje agricole la licitațiile fostelor CAP-uri.

Întreprinzătorul rural este un tip de elită formată în era socialistă, apariția lor datorându-se formării lipsei acute de mărfuri în economia socialistă, favorizată și de apariția corupției. Acești întreprinzători de obicei produceau mărfuri cu valoare mică, dar de care, în vremea dezvoltării extensive a industriei, marile uzine aveau nevoie în cantitate aproape nelimitată. Cheia succesului era rețeaua relațiilor personale și calitățile personale de organizare. Membrii grupului au fost în același timp și proprietari și manageri, munca lor se limita exclusiv la susținerea bunelor relații cu finanțele și cu poliția economică, în producție lucrau angajați. În perioada post-socialistă acest tip de elită economică a ajuns în criză, din cauza schimbării totale a mediului economic.

Întreprinzătorul tânăr este un tip aparte, alcătuit din persoane cu vârsta între 20 și 30 ani, provenind ori din familiile de întreprinzători prezentate adineauri, ori din familii care în anii 80 au îndrumat copiii în școli și locuri de muncă orășenești – situație care a favorizat formarea unei competențe de decizie neobișnuit de mare la acești tineri, competență pe baza căreia aceștia aveau posibilitatea să decidă în favoarea pornirii unei întreprinderi. Caracteristica comună a întreprinzătorilor acestui grup este lipsa unei poziții stabile în perioada socialistă.

Tipul experimentator se referă la familii care se ocupă cu comerț (sau deschid magazine) dar care nu consideră această activitate ca activitate principală. Pot avea origini sociale diferite, singura caracteristică comună a lor este acela, că s-au îndepărtat de modelul familial tradițional agrar înainte de 1989. Cel puțin un membru de familie are studii școlare medii, iar foarte frecvent cineva din familie a acumulat experiență într-o poziție administrativă. (KAM, 1993:157-170)

De-a lungul ultimului secol întâlnim deci mai multe tipuri de elită rurală. Putem întâlni elita agrară, alcătuită din cei mai mari gospodari, dar mai ales din întreprinzători agricoli; elita intelectuală, formată din pedagogi și alte persoane cu nivel de studii mai ridicat decât nivelul general/mediu de școlaritate a locuitorilor satului; o elită administrativă (în funcție de epocă denumită și elită nomenclaturistă) alcătuită din ocupanții funcțiilor de conducere a instituțiilor administrative; elită întreprinzătoare format din întreprinzătorilor rurali, iar referitor la unele epoci s-a vorbit și despre elita micilor industriași. Diferitele epoci pot fi caracterizate cu dominanța diferitelor tipuri de elite, este însă foarte clar că toate aceste tipuri de elită rurală au existat în mod continuu sau dispariția unora dintre ele dovedindu-se doar temporară. Din această cauză am pornit analiza noastră empirică cu orizontul de așteptare ca toate aceste tipuri de elită să existe și în zilele noastre, orîșicare ar fi structura interioară a elitei de astăzi.

Un posibil model teoretic al elitei rurale

Deși grupurile de elită prezentate mai sus provin din modele diferite, ele pot fi integrate într-un model, scop în care vom folosi teoria câmpului a lui Bourdieu. Autorul respectiv distinge trei dimensiuni ale structurii sociale, dimensiunea economică, culturală și cea socială, poziția individului în fiecare dimensiune fiind determinată de o formă specială de capital. În dimensiune economică poziția individului în structura socială este determinată de capitalul economic, în dimensiune culturală de capitalul cultural (în formă incorporată, obiectivată sau instituționalizată), iar capitalul social include atât capitalul simbolic (prestigiul social acumulat) cât și rețelele de cunoștințe și recunoașteri reciproce. Poziția individului în structura socială este determinată de volumul și compoziția capitalului personal. Societatea se compune deci din clase sociale articulate pe baza cuantumului de capital posedat, iar clasele sociale se diferențiază în mai multe fracțiuni care diferă între ele în funcție de compoziția caracteristică a capitalului posedat (Bourdieu, 1997). Cu ajutorul noțiunii de capital putem defini elita rurală locală ca stratul superior al structurii locale, apartenența la elită fiind determinată de cuantumul capitalului posedat. Elita astfel definită poate să aibă diferite fracțiuni, în funcție de compoziția caracteristică a capitalului fiecăreia. În principiu putem vorbi despre elită economică (în cazul celor cu capital dominant economic) și elită culturală (cei cu capital dominant cultural). Acestea la rândul lor se pot diferenția în alte sub-frațiuni, în funcție de specificitatea formei concrete al capitalului respectiv.

Astfel elita economică poate fi compusă din elita agrară, caracterizat cu un capital economic predominant în formă de teren agricol, și din elita întreprinzătoare, care posedă la fel un capital predominant economic, dar concretizat în formă de întreprindere particulară. Elita culturală (sau intelectuală) posedă un capital predominant cultural. Elita nomenclaturistă a perioadei socialiste a ocupat funcțiile administrative pe bază de capital simbolic-politic, pe care însă a transformat-o în timp scurt într-un capital cultural specific epocii (cu ajutorul diferitelor cursuri de formare ideologică, dar și pragmatică), după care și-a menținut legitimitatea pe baza acestui capital cultural (Szelényi, 1989).

Valoarea diferitelor forme de capital este determinată de mediul social, în mod special de mediul instituțional-organizațional, idee ce apare în teoriile elitelor în noțiunea elitei organizaționale (sau instituționale). Pe baza definițiilor organizațional/instituționale a elitelor se consideră a fi elită “un grup a cărei membrii posedă caracteristici specifice datorită unor cadre organizaționale”. (Marger, citat de Takacs, 1998) Pe lângă posesia unui quantum de capital global în cantitate excepțională, mediul instituțional este la fel de hotărâtor în privința apartenenței la elită. Diferite cadre instituționale favorizează anumite tipuri de capitaluri, sau altfel spus: valoarea diferitelor forme de capital depinde de un cadru instituțional adecvat. Astfel anumite forme de capital cultural pot fi valorificate numai în cadrul unui institut educațional, iar valoarea unui capital economic poate crește considerabil dacă aceasta se asociază cu o antrepriză.

În timp ce prestigiul unui grup de elită este determinată de cadrul instituțional existent în momentul respectiv, traiectoria lor este determinată de schimbările acestui mediu. Acest lucru este în mod deosebit adevărat pentru elita zilelor noastre, formarea căreia a fost precedată de transformarea radicală a mediului instituțional. Importanța acestei transformări este cu atât mai mare, încât ea s-a asociat cu un proces de redistribuire a averii de stat, proces bazat pe o mulțime de tehnici al conversiei de capital, cu o influență hotărâtoare asupra formării noii elite.

Pentru analiza structurii elitei rurale, respectiv al dinamicii acestei structuri trebuie analizată pe de o parte compoziția capitalului acestora, pe de altă parte variația în timp al mediului instituțional înconjurător, factorul principal determinant al procesului de acumulare a capitalului și a variației valorii acestuia.

Elita locală din satul Căpușu Mare

Delimitarea populației cercetate a fost realizat cu două metode. Pe baza considerentelor teoretice tratate prezentate mai sus, am formulat a definiție operaționalizată a elitei rurale, operaționalizând capitalul cultural și economic, incluzând și eventuale persoane care ocupă funcții de conducere în instituțiile locale fără să aibă în posesie formele de capital sus amintite. Astfel am considerat ca aparținând de elita rurală locală toți locuitorii satului care satisfac una dintre următoarele criterii: (1) au studii de învățământ superior (universitar sau postliceal); (2) posedă teren agricol sau gospodărie relativ mare față de majoritatea consătenilor, (3) ocupă o poziție de conducere într-o instituție locală ne-economică (administrație, învățământ, sănătate, biserică, etc.) sau economică (de stat sau privată). Pe baza acestei definiții elita satului cercetat a fost alcătuit de 19 persoane.

Ca **metode de cercetare** am realizat pe de o parte interviuri exploratoare, cu persoane despre care am presupus, că sunt buni cunoscători ai prezentului și trecutului satului. Cu aceste interviuri am urmărit două scopuri: delimitarea concretă a elitei locale și explorarea istoriei instituțiilor locale. Pe lângă aceste interviuri exploratoare am realizat interviuri despre istoria vieții cu majoritatea persoanelor definite ca elite locale. Am folosit aceste interviuri pentru schițarea unei biografii pentru fiecare membru a elitei locale (studiile școlare, profesie, locuri de muncă, funcții ocupate la locul de muncă, funcții publice, etc.)

Satul – o scurtă prezentare

Satul Căpușu Mare se află pe drumul internațional dintre Cluj și Oradea, la cca. 30 km distanță de la Cluj, de-a lungul drumului european Cluj-Oradea. Este centru de comună, fiind astfel centrul administrativ a altor opt sate. Situând la poalele masivului Gilău, satul dispune de condiții agrare slabe, fapt care de-a lungul veacurilor a determinat dezvoltarea industriei artizanale, și a comerțului cu aceste produse. În perioada socialistă politica industrializării s-a întâlnit în mod norocos cu slabele condiții agrare, conducând la orientarea forței de muncă bărbătești către industrie. Având două orașe la distanțe de 30 de km, și încă două comune mari cu unități industriale proprii, Aghireș și Gilău, găsirea unui loc de muncă și deplasarea cu navetă zilnică la locul de muncă era ușoară. Posibilitățile de angajare în industrie era ușurată și de deschiderea unei întreprinderi miniere în sat.

Cadrul instituțional al satului ca factor determinant al elitei locale

În general se poate spune, că o dezvoltare semnificativă a instituțiilor locale este caracteristic satelor care datorită procesului de reorganizare administrativă a țării au obținut un statut distins, fiind desemnate centre administrative a unei micro-regiuni, devenind în era socialistă locul majorității investițiilor de stat de-a lungul mai multor decenii. Pe când satele periferice față centrul de comună au devenit localități deficitare în instituții, în centrul de comună au fost înființate tot mai multe instituții a căror funcții de conducere au însemnat noi poziții de elită. Astfel în satul cercetat datorită reorganizărilor administrative președintele sfatului popular și vicepreședintele au devenit conducătorii a nouă sate, funcțiile urmașe acestora, cele a primarului și a viceprimarului păstrând același sferă de acțiune. De obicei înființarea școlilor generale cu opt clase a fost la fel de importantă, lărgirea instituției însemnând creșterea importanței funcțiilor de conducere (director și director adjunct), dar la fel de important a fost și faptul, că astfel s-a creat posibilitatea stabilirii în sat a unor persoane cu studii școlare premergând nivelul de școlarizare medie a localnicilor. Despre efectul instituțiilor sanitare asupra structurii sociale locale se poate spune același lucru. Dintre instituțiile ne-economice doar biserica și-a păstrat raza de acțiune, rămânând singura instituție proprie a satului, și păstrând importanța funcțiilor ei de conducere.

În privința istoriei instituțiilor economice “raționalizarea” agriculturii, colectivizarea, a avut un impact important asupra structurii sociale locale. În urma acestui proces s-a înființat o unitate economică a cărei activitate atingea viața întregului sat, ceea ce a accentuat importanța funcțiilor de conducere a acesteia, a președintelui și a brigadierilor. Cu timpul, pentru deservirea cooperativei agricole a fost înființat o stație mecanică agricolă (AGROMECH) cu o altă funcție de conducere, devenită tot mai importantă. Tot în rândul instituțiilor economice trebuie menționat și mina de suprafață, o unitate industrială neobișnuită la sate. După 1990 instituțiile economice au trecut prin transformări profunde, și cu timpul majoritatea lor s-a desființat. Locul lor a fost preluat de instituții economice private (srl-uri), locul cooperativei agricole de o asociație agricolă și de gospodării agricole private. Procesul de transformare sau desființare a instituțiilor vechi a avut o influență importantă asupra formării instituțiilor noi, în consecință și asupra schimbărilor provenite în rândul elitei locale. În ceea ce urmează vom prezenta istoria fiecărei instituții sus amintite, punând accent în primul rând pe efectul lor asupra elitei actuale.

Schimbările instituțiilor locale în perioada post-socialistă

Soarta și reminiscențele obiectivelor economice socialiste, influența schimbărilor asupra elitei economice. Datorită condițiilor agricole nefavorabile CAP-ul satului a fost una de mărime obișnuită, la care aparțineau trei sate (pe lângă Căpușu Mare satele Căpușu Mic și Straja). De-a lungul existenței sale a avut mai mulți conducători din sat, funcția de președinte fiind ocupat pe rând de către trei localnici și un bărbat din satul vecin Căpușu Mic. Din anii 80 a început activitatea și un inginer agricol, stabilit tot în Căpușu Mic, sat în care a locuit și medicul veterinar. Datorită rotării relativ frecvente a cadrelor de conducere, precum și datorită faptului că ultimul conducător nu era localnic, în momentul desființării CAP-ului n-a existat o persoană sau un grup care să-și “salveze” o parte mai semnificativă din averea CAP-ului în proprietate particulară, și s-a produs o dispersare a bunurilor respective. Efectivul de animale a fost vândut unei persoane din Gilău, iar o clădire a fost vândut unui om de afaceri cu relații de rudenie în sat, care intenționa să deschidă o berărie. Deși înființarea berăriei a a eșuat, în clădirea respectivă funcționează și astăzi o mică firmă (SALBER srl). Sumele obținute din aceste vânzări au fost folosite la rambursarea datoriilor CAP-ului.

Pentru salvarea unei clădiri de magazie, la inițiativa a câtorva localnici, dintre care și un fost președinte CAP, în 1990 s-a înființat o asociație agricolă, cu numele de FURNICA. Acesta, ca persoană juridică, a obținut clădirea respectivă, în care funcționează și astăzi, deși nu cu prea mare succes. Una dintre cauza principale a insuccesului este vârsta ridicată a conducerii. Datorită activității reduse a asociației, în ultimii ani au închiriat o parte din magazia cumpărată unei firme locale, pentru a obține un venit suplimentar (firmei FAPEX).

Urmărind soarta foștilor conducători ai CAP-ului după desființarea acestuia putem constata că procesului de desființare a CAP-ului a ajutat câteva persoane să devină gospodari de frunte a satului. Aceste persoane însă sunt înaintați în vârstă, iar gospodăriile astfel înființate se pare că nu sunt și nu vor fi preluate de către membrii mai tineri ai familiilor respective.

Soarta AGROMEC-ului a fost determinat de faptul, că deși se afla pe teritoriul satului, administrativ aparținea de o unitate din Gilău. Cum conducătorul stației a fost de la înființarea lui o persoană din Gilău, sătenii nici nu erau informați de evenimentele stației, dar nici nu puteau influența soarta acestuia. O perioadă de timp stația a funcționat în mod neschimbat, apoi o parte din utilaje au fost pusă sub licitație. Astăzi stația practic este desființată (deși formal încă există), în formularea unui sătean “în zece ani

s-a amortizat”. Procesul de desființare în zilele perioada cercetării noastre a ajuns la final, fiind puse sub licitație toate imobilele încă existente. Un posibil cumpărător este o firmă locală (FAPEX srl – prezentat mai târziu) care până la data respectivă închiria una din clădirile stației. Din perspectiva elitei locale se poate spune, că procesul de desființare nu a contribuit la formarea noii elite din sat, cu toate că după zece ani de transformare lentă o parte din bunurile lui se pare că vor trece în proprietatea unui întreprinzător local.

Mina de suprafață aflată pe teritoriul satului aparținea Combinatului Național de Minerit. Mina parțial funcționează și astăzi ca unitate industrială de stat. O parte din unitate a fost între timp privatizată, cumpărată de o firmă din București (BENGOS srl), și reprofilat pentru producție de adezivi de construcție, produs din materii prime extrase local. Conducătorul local al firmei a devenit un tânăr din Căpușu Mare, cu studii economice superioare.

Partea minei rămasă în proprietate de stat a încetat mineritul de suprafață și s-a reprofilat în prelucrare de caolin. Directorul minei de stat este un bărbat din Căpușu Mic, iar în întreprindere se mai află în funcție de conducător o singură persoană din Căpușu Mare, un subinginer. Tot în funcție de conducere medie se mai află un alt bărbat (maistru de atelier), ceilalți angajați locali sunt muncitori simpli. Din privința analizei elitei locale se poate concluda deci, că procesul de restructurare a unității miniere, deși unitatea a preocupat cea mai mare parte din forța de muncă locală, nu a reprezentat un cadru instituțional și pentru o elită economică locală. Totuși, funcția de conducere a subinginerului local, existentă și astăzi, reprezintă și un prestigiu mărit, persoana respectivă ajungând să ocupe pentru o perioadă și funcția de viceprimar al comunei (vezi la subcapitolul despre administrația locală).

Economia privată - firme locale, înființate după 1990. Sectorul privat al satului este alcătuit din patru firme mai mari (cu mai mulți anghajați), patru magazine mixte, trei baruri și un număr mai mare de producători auotorizați de produse artizanale (acestea din urmă ne mai făcând parte din elita locală).

Proprietarul și conducătorul firmei ***SALBER srl*** este o persoană rezidentă în Cluj, un inginer cu relații de rudenie în sat. A înființat firma în 1990, cumpărând în același an prin licitație un imobil al CAP-ului. Inițial a avut intenția înființării unei fabrici de bere, idee de la care provine și denumirea firmei. Berăria s-a dovedit nerealizabilă, firma reprofilându-se de mai multe ori. Astfel între timp a funcționat ca brutărie, ca fabrică de răcoritoare, iar în prezent activitatea lui principală este comerțul cu lemn semiprelucrat. Din punct de vedere organizatoric firma nu s-a dezvoltat,

având un singur conducător, proprietarul, nerezident în localitate deci ne făcând parte din elita locală, numărul angajaților variind între 3 și 8 persoane.

Firma **FAPEX srl.** a fost înființat în anul 2000 de către un bărbat de 38 de ani, provenit dintr-o familie simplă de muncitori (tatăl tractorist la CAP; pe urmă șofer la mina locală, mama casnică), cu studii medii (școală profesională), de profesie tinichigiu. După 1990 a lucrat o perioadă ca tinichigiu autorizat, într-un atelier propriu, în sat. Înființarea firmei FAPEX a fost posibilă cu ajutorul semnificativ al unui membru de familie emigrat în străinătate încă în anii 80. Sub conducerea personală a proprietarului firma se ocupă cu comercializarea lemnului semiprelucrat, în colaborare cu o firmă din străinătate a fratelui său. Activitatea firmei se desfășoară într-un imobil închiriat de la asociația FURNICA din localitate. În perioada prezenței mele în localitate proprietarul intenționa să cumpere un imobil de la stația AGROMECH, pusă sub licitație. Firma funcționează cu 8-10 angajați locali. Firma înființată, deși deocamdată nu a condus la acumularea unei averi de excepție în comparație cu condițiile din sat, totuși reprezintă o importantă sursă de prestigiu în sat, proprietarul fiind ales și în sfatul de conducere al bisericii. Se poate afirma, că firma pe care conduce îi asigură un statut de elită în sat.

O altă **firmă de comerț en-gros** a fost înființat în 1996, de către un bărbat în vârstă de 31 ani, fiul unuia dintre foștii președinți ai CAP-ului. Persoana are studii medii (bacalaureat), după terminarea liceului a lucrat o perioadă ca muncitor la o tipografie din Cluj. Firma se ocupă cu comercializarea unui tip special de folie de ambalaj, folosit pentru ambalarea produselor din porțelan. Își desfășoară activitatea pe raza întregii Transilvaniei. Datorită faptului că clienții (fabricile de porțelan) au plătit cu produse de porțelan, firma a fost nevoită să comercializeze și aceste produse, în orașele mari din Transilvania, în primul rând la Cluj. Pentru scopuri de înmagazinare firma a închiriat un spațiu dintr-un imobil din sat. În prezent activitatea firmei este în descreștere, datorită faptului, că între timp proprietarul a luat parte ca partener la înființarea unei noi firme (HÖRMANN srl, vezi în continuare). Firma are patru angajați.

Din perspectiva analizei noastre este important de menționat, că această firmă nu asigură statutul de elită proprietarului în măsura în care acest lucru se întâmplă în cazul conducătorului Fapexului. Acest lucru se explică probabil cu doi factori, pe de o parte cu numărul mai mic al angajaților locali, pe de altă cu faptul că activitatea firmei se desfășoară în afara localității, astfel fiind mai puțin vizibilă locuitorilor.

Firma **HÖRMANN srl** a fost înființată în 2001 de către doi frați, unul dintre ei fiind proprietarul firmei prezentate mai înainte. Celălalt proprietar este inginer de construcții, angajat de doi ani la o firmă multinațională producătoare de materiale de construcții (YTONG), ca reprezentantul de vânzare în România a acesteia. (Cu câțiva ani mai înainte și el a înființat o firmă, cu sediul la Cluj, care însă între timp a dat faliment.) Cei doi frați au înființat o firmă de comercializare a produselor firmei germane Hörmann. Se ocupă cu comercializarea, instalarea și automatizarea ușilor de garaje și uși industriale, importate din Germania. La înființarea firmei s-au bazat nu atât pe un capital existent, ci pe relațiile existente prealabil în domeniul de activitate al firmei (este vorba de același rețea de relații pe care se bazează și activitatea de sales-manager al inginerului de construcții la firma YTONG, fără să facă concurență acesteia). Firma are un sediu în localitate, cu 9 angajați în total, toți din localitate.

Despre această firmă se poate afirma, că datorită pe de o parte a timpului scurt de la înființare, și pe de altă parte din motive identice cu cele văzute la cazul precedent (activitate desfășurată în afara localității) activitatea proprietarilor nu este urmărită de către săteni, firma astfel asigurând un statut de elită locală cu prestigiu mai mic decât în cazul conducătorului Fapexului.

Magazinele mixte și baruri care funcționează în localitate toate sunt în proprietatea unor familii locale. Acestea unități comerciale, în care de obicei lucrează ca vânzători membrii familiilor respective nu reprezintă o sursă de prestigiu excepțional, proprietarii acestora fac parte din stratul de mijloc a structurii sociale locale.

Întreprinzători agricoli în sat nu sunt. În condiții locale sunt considerați ca gospodari mari cei care conduc o gospodărie cu ceva mai mare decât majoritatea sătenilor, adică în loc de 1-2 vite cresc 3-4, și au relativ mai mult pământ. Momentan există o persoană, care crește porci în număr mai mare (30), această “afacere” fiind considerată de către ceilalți localnici mai mult un experiment decât o întreprindere. E drept, creșterea animalelor nu este ocupația principală a persoanei respective, care pe lângă această “minifermă” conduce și unul dintre magazinele mixte a satului.

Sunt în total cinci asemenea gospodari de frunte. Unul dintre ei este inițiatorul principal al asociației agricole din sat, un altul e un fost președinte CAP. Ceilalți doi sunt foști muncitori industrial, care după ce au ieșit la pensie s-au apucat de gospodărit, în modul tradițional, însușit încă din copilărie.

Instituțiile publice locale și influența lor asupra elitei culturale

Școala generală funcționează cu opt clase. Predarea se face pe două limbi, română și maghiară, iar în școală învață copii din șase sate: pe lângă cei din localitate sunt transportate în Căpușu Mare cu autobuzul școlar copii din Dumbrava, Căpușu Mic, Agirbiciu și Straja.

Deși școala funcționează cu profesori de specialitate de peste trei decenii, numai în ultimii zece ani au apărut în personalul didactic și profesori locali. Până în anul 1990 toți profesorii făceau navetă zilnică din satele vecine sau din Cluj. Directorul școlii este încă de la înființarea școlii un profesor rezident în Gilău, de unde și el face navetă zilnică. În 1990 a intrat în personalul didactic un bărbat din localitate, care tocmai terminase universitatea tehnică (având și specializarea de profesor), astăzi predând fizică și tehnică. În 1993 a fost ales director adjunct, în propria interpretare directorul secției maghiare din școală. În ultimii șapte ani au mai intrat în personalul didactic încă patru tineri (doi bărbați și două femei). Toți au studii superioare, deși nu sunt specializați ca profesori, sau nu predau materialul în care sau specializat inițial. Datorită reprofilărilor însă, din punct de vedere formal astăzi școala funcționează numai cu personal specializat.

Instituția școlii se implementează în mediul lui prin intermediul Consiliului de Administrare a Școlii. Din acest organ de conducere fac parte pe lângă directorii școlii reprezentanții primăriei (viceprimarul) și reprezentanții părinților. Participarea în acest organ constituie sursa unui prestigiu în plus pentru reprezentanții școlii (directorul adjunct).

Faptul, că înainte de 1990 nu s-a stabilit nici un cadru didactic în localitate înseamnă că în sat astăzi nu există un grup de pedagogi mai în vârstă. Trăiește o singură învățătoare bătrână în sat, și ea fără studii superioare. Grupul de profesori de astăzi este foarte tânăr, și deocamdată nu a avut timp suficient să acumuleze un prestigiu special în sat. Face excepție în această privință directorul adjunct care este și cel mai vârstnic dintre profesori, și are și cea mai multă vechime în instituție.

Ansamblul instituțiilor sanitare a cunoscut o devoluție începută încă în epoca socialistă. Momentan în sat funcționează un dispensar medical și o stomatologie. În instituție lucrează un medic și un stomatolog, amândoi Clujeni, navetiști. Pe lângă ei lucrează în instituție încă doi asistenți, amândoi locali. Situația de astăzi reprezintă însă un declin față de situația deceniilor precedente. În anii 70-80, pentru deservirea regiunii mai largi a fost înființat un sistem de sănătate mult mai complex, alcătuit pe lângă cele existente astăzi dintr-o stație de salvare, dispensar de maternitate și

farmacie. În această perioadă a majoritatea angajaților făceau tot navetă, un medic însă s-a stabilit în sat, un altul locuia în satul vecin (Căpușu Mic), iar din rândul asistenților mai mulți erau din sat. Maternitatea, stația de salvare și farmacia însă au fost desființate în a doua jumătate a anilor 80. Referitor la efectul acestor instituții la asupra elitei locale actuale putem afirma, că în perioada post-socialistă a satului instituțiile sanitare nu contribuie la lărgirea grupului acestora, angajații sanitari locali (asistenții) făcând parte din stratul de mijloc al structurii sociale locale.

Biserica este probabil instituția cea mai veche a satului. Conducătorul lui, preotul este fără îndoială un membru de bază al elitei locale (la întrebarea referitoare la membri elitei locale fiecare intervievat l-a situat pe primul loc). Preotul nu este originar din sat, dar trăiește aici de 18 ani. Prestigiul lui se datorează probabil faptului, că biserica este singura instituție proprie a satului, cu rol integrator la nivel de sat, toate celelalte instituții prezentate aici sunt ori ale comunei, ori integrând doar o parte dintre locuitori (instituții economice). La fel ca și instituția, slujbele săptămânale sunt singurele foruri publice de nivel de sat, iar preotul satului, cu specializarea sa “monopolizează” atât instituția cât și slujbele ca foruri publice.¹ Pe lângă preot organul de conducere a bisericii este “presbiteriatul”, cei 21 de membrii al acestuia fiind aleși anual, prin alegere deschisă, de către membrii bisericii. Deși calitatea de membru în presbiteriat este onorabil, ca funcția de presbiter în sine nu este o sursă suficientă de prestigiu pentru a fi considerat elita satului.

Ocuparea funcțiilor **administrației publice locale** nu necesită un capital aparte, astfel acestea pot fi ocupate de persoane provenind atât din grupul elitei economice cât și din cel cultural. În comuna Căpușu Mare, comună alcătuită din nouă sate, locuite de două grupuri etnice mai mar, câștigarea celor două funcții administrative (primar și viceprimar) s-a dovedit a fi determinată de doi factori principali: apartenența la grupul etnic și la comunitatea satului propriu. Căpușu Mare, centru de comună locuită în peste 95% de maghiari, nu avea șanse de a ajuta un consătean (care este totodată și co-etnic) în funcția de primărie. În scopul succesului la ultimele alegeri căpușenii l-au convins pe polițistul trecut în pensie a satului să

¹ În cazul tratării bisericii reformată recurs la o simplificare, considerându-l o instituție care integrează întregul sat. În realitate nu fac parte din această biserică cele șapte familii ortodoxe din sat. Considerăm însă, că numărul mic al acestor persoane, respectiv inexistența în sat a unei biserici ortodoxe rezultă doar o mică “distorsionare” celor prezentate referitor la bisrica reformată.

candideze la funcția de primar. Polițistul, de etnie română, trecut în rezervă doar de câțiva ani, locuiește în sat de 18 ani și în tot acest timp a avut relații bune cu populația. În mare parte datorită suportului locuitorilor din Căpuș a și câștigat alegerile, iar pe baza rezultatelor generale funcția de viceprimar a fost încredințat unui candidat maghiar, tot din satul Căpuș Mare. Astfel în comuna cu nouă sate ambele funcții importante din administrație au fost câștigate de către locuitorii centrului de comună.

Cu toate acestea primarul nu este privit ca membru a elitei locale, ceea ce ne semnalizează că simpla ocupare a unei funcții administrative nu conduce neapărat la reevaluarea unei persoane. Cazul ne semnalizează, că avantajele unei funcții administrative pot fi valorificate doar dacă se asociază cu alte tipuri de capitaluri. Astfel se întâmplă în cazul viceprimarului, care face parte din elita locală la fel de unanim ca și preotul sau directorul adjunct al școlii. Înaintea ocupării acestei funcții a fost întreprinzător, deschizând un magazin mixt în sat. În ochii sătenilor el este de fapt “adevăratul primar”, cel puțin pe baza celor spuse de către intervievați.

Caracterizarea generală a elitei locale. Grupuri componente .

Pe baza datelor obținute putem afirma, că elita locală din Căpuș Mare se compune din trei grupuri, două fracțiuni economice și una culturală: “întreprinzătorii”, “gospodarii de frunte” și “intelectualii”.

În categoria mai largă a întreprinzătorilor din Căpuș putem distinge trei tipuri, pe baza unor criterii formale și a modului de activitate. Sunt considerați ca “întreprinzătorii” propriu ziși patronii care conduc firme care se ocup cu producție, sau comerț en-gros. Sunt incluse în această categorie și acei proprietari de magazine mixte, care au o conduită de întreprinzător (evaluare subiectivă a localnicilor, dar care are la bază și existența angajaților). Majoritatea magazinelor mixte și a barurilor constituie însă a categorie aparte, caracteristica comună a acestora fiind funcționarea în formă de asociații familiale, neangajând forță de muncă externă. Pe lângă aceste două tipuri mai există și marea categorie a “comercianților”, cei care din punct de vedere formal sunt întreprinzători, dar se ocupă de comercializarea articolelor artizane.

Din aceste tipuri doar “întreprinzătorii” fac parte din elită. Grupul lor este alcătuit din întreprinzători de tip “self-made-man”, firmele lor în nici unul dintre cazuri nu se bazează pe capital economic moștenit, sau pe procurarea unor averi din fostele obiective economice socialiste. Toți membrii ai acestui grup sunt tineri sau între două vârste (între 30 și 40 ani). Ca și comportament le este caracteristic experimentarea cu modul de existență al întreprinzătorului. În

activitatea lor sunt flexibili, schimbă cu ușurință profilul activității (o parte dintre ei a mai avut și alte încercări de a întreprinde). Au studii medii, unii chiar superioare. Vizibilitatea activității firmei, activitate locală, și numărul cât mai mare de angajați rezultă un prestigiu mai mare pentru proprietar.

Grupul gospodarilor de frunte se constituie din gospodari care practică activitate agricolă în dimensiuni relativ mari față de gospodăriile obișnuite a sătenilor. Sunt considerați gospodari mari cei care țin 3-5 vaci, și prelucrează un teren de 5-10 hectare. Aceste gospodării sunt gospodării țărănești, cu scop autarhic, cu producție minimală pentru piață, vânzând doar surplusul produs. Nivelul mediu de școlaritate a grupului este joasă, majoritatea terminând 8 clase în copilărie, și un curs de specializare la vârstă adultă, ca angajați industriali. Vârsta medie a grupului este deci ridicată, toți membrii grupului fiind între 55-70 ani. În cazul acestui grup se ivesc cazuri de acaparare a unor bunuri mai valoroase (tractoare și utilaje agricole) din fosta cooperativă agricolă, fără însă ca astăzi acestea să constituie un factor de diferențiere între ei. Apartenența acestui grup la elita locală este foarte discutabilă.

Grupul elitei culturale se compune din cinci profesori și preotul. Este fracțiunea de elită cea mai tânără, fără preotul satului vârsta medie a grupului este în jur de 25-27 ani. Toți membrii grupului au studii superioare, terminate la instituții de învățământ cu prestigiu mijlocie (politehnică, facultatea de educație fizică, pedagogie religioasă etc.). Prestigiul grupului în ultimii ani probabil a crescut, datorită în primul rând inexistenței unui grup prealabil de profesori specializați în localitate. (cu acești parametri în alte comune prestigiul grupului s-ar afla în descendență). Grupul este și cea mai eterogenă dintre grupurile elitei locale, în privința vârstei, sexului și a prestigiului. Pe când majoritatea profesorilor sunt foarte tineri, directorul adjunct al școlii și preotul sânt mai înaintați în vârstă. În strânsă legătură cu vârsta, prestigiul membrilor variază în mod radical. Acest grup este totodată și singurul, care include și femei (două profesoare), prestigiul cărora însă este foarte scăzută, includerea lor în elita locală datorând exclusiv delimitării formale acesteia.

Concluzii

Pe baza analizei efectuate am putut constata, că în elita rurală a zilelor noastre (sau cel puțin în satul în care am efectuat cercetarea) putem întâlni toate tipurile de elită rurală descrise în literatura de specialitate. Astfel elita cercetată are în componență trei subgrupuri, o elită rurală culturală, alcătuit din profesori și preoți, o elită întreprinzătoare, alcătuit din

întreprinzători locali, și o elită a gospodariilor, format din gospodarii de frunte a satului. Grupul întreprinzătorilor este în curs de formare, și include conducătorii acelor firme, care se ocupă de producție sau de comerț en-gros, acestea fiind totodată firmele care ocupă personal angajat. Elita culturală s-a format în mare parte în perioada post-socialistă, datorită faptului că în sat nu exista un grup de profesori anterior. Neavând un grup de profesori specializați premergător, grupul de profesori de astăzi are un prestigiu apreciabil în ciuda faptului că prin constituirea sa nivelul de specializare a personalului didactic local a scăzut. Apartenența grupului gospodariilor de frunte la elita locală este discutabilă, între altele din motivul incapacității lor de a se transforma în întreprinzători agricoli. Deși doar membrii acestui grup au reușit să profite de procesul de desființare a unor obiective economice socialiste locale, gospodăriile lor țărănești au o eficacitatea foarte joasă față de profiturile altor îndeletniciri din sat, astfel dispunând de un prestigiu redus față de celelalte două grupuri de elită.

BIBLIOGRAFIE

1. Biró A.Z. et al: Gazdasági elit a Székelyföldön – 1993. (Elită economică în Secuime) In: *Változban? Elemzések a romániai magyar társadalomról*. KAM füzetek, ProPrint, 1995, Miercurea Ciuc.
2. Bourdieu, P.:Ökonomische Kapital, kulturelles Kapital, soziales Kapital (trad. magh.). In: Angelusz, R. (red.) :*A társadalmi rétegződés komponensei*, Új mandátum, Budapest, 1997.
3. Egyed, Á.:Schimbare și tradiție în structura economică și socială a Transilvaniei în capitalism. Societatea satului. (Ib. magh.). In: Egyed A.: *Falu, város, civilizáció*. Ed. Kriterion, 1981, București.
4. Erdei, F.:*A magyar falu* (Satul maghiar). Akadémiai Kiadó, Budapest
5. Kiss, D.:Transformările elitei locale din comuna Ceuașu de Câmpie. Manuscris.
6. Sampson, S.: Bureaucracy and Corruption as Anthropological problem: A Case Study from Romania. *Folk*, Vol. 25, 1983
7. Szelényi, I.:Az értelmiség útja az osztályhatalomhoz (Drumul intelectualității către puterea de clasă) Ed. Gondolat, 1989, Budapest
8. Verdery, K.:*Transylvanian Villagers: Three Centuries of Political, Economic and Ethnic Change*, Berkeley U. of California Press, 1993
9. Takacs, K.:Az elit szociológiai fogalmáról (Despre notiunea sociologica a elitei). *Szociológiai Figyelő*, 1998/1, Budapest.
10. Vedinaș, T.:Introducere în sociologia rurală. Polirom, 2001, Iași
11. Zulean, M.:Emergenta elitei antreprenoriale în societatea românească postcomunistă. *Revista de Cercetări Sociale*, 1996/2, București.

UN CAZ DE SEGREGARE LOCATIVĂ: CLUJUL ANILOR '90

PÁSZTOR GYÖNGYI

ABSTRACT. A Case of Locative Segregation: the City of Cluj in the Nineties.

The locative segregation of the city of Cluj-Napoca in the nineties is relatively low. There are national and age related levels, there are differences between the central areas and old neighborhoods where Hungarian population predominates. These are locations where the population is older while in the newly constructed neighborhoods the population is younger. The city of Cluj-Napoca knows important residential mobility.

Introducere

Fotografiile sau filmele, încercând să surprindă cât mai vizibil diferențele cele mai pertinente existente în interiorul unui oraș prezintă alături, succesiv case luxoase și micile case dărăpănate ale cartierelor marginase, sărace. Aceste contraste vizibile sunt întotdeauna șocante. Această vizualizare a inegalităților sociale, oricât de realistă încearcă să fie, scapă un aspect important al realității sociale, ignorând distanța între cele două categorii sociale. Ignoră faptul că una din cele mai importante principii de ordonare a orașelor moderne, conform căreia diferitele categorii sociale se delimitează și în spațiu, adică „distanța socială” se obiectivează în „distanță spațială”, segregându-se. Cele două tipuri de locuințe nu vor putea fi întâlnite niciodată într-o proximitate asemănătoare celor din fotografii sau filme (Cséfalvay 1994:255). Din contră, diferitele categorii sociale în majoritatea cazurilor vor fi regăsite la o mare distanță unele de altele, proximitatea generând conflicte. Totodată însă diferitele categorii caută să se grupeze spațial, distanța psihică devenind astfel distanță fizică, spațială (Park 1926).

Segregarea este „separarea rezidențială a persoanelor cu caracteristici rasiale, etnice, culturale sau ocupaționale similare, care tind să se așeze și să locuiască în acele zone ale unei comunități ocupate deja de alte persoane (grupuri) având respectivele caracteristici particulare.” (Gheorghe 1998 : 528). Prin extensie de mai mulți autori segregarea legată de diferențele de venit și

infrastructură, ca urmare utilizează termenul drept sinonim al discriminării, deoarece aşează în situaţie periferică populaţia slab şcolarizată şi cu venit redus, marginalizându-i (Szelényi 1990). De asemenea segregarea are întotdeauna un aspect teritorial, astfel persoanele care locuiesc în proximitate fizică au o şansă mai mare de a avea contact personal. De aceea diferitele indici menite să măsoare această diferenţiere, cum sunt cele de disimulare, segregare, izolare se bazează pe această asumţie a teritorialităţii.

În lucrarea de faţă doresc să trasez prin metode cantitative, cu ajutorul datelor de recesământ diferitele indici de segregare socială, încercând să trasez astfel efectele „politicii de omogenizare” în general, a sistemului comunist. Altfel spus voi analiza efectele politicilor socialiste cu privire la celebrele planuri „de sistematizare şi urbanizare a satelor şi oraşelor” şi cel de „omogenizare”.

Scopul primordial al modernizării şi urbanizării socialiste a fost desfiinţarea „vechii societăţi” şi destrămarea comunităţilor tradiţionale. Una din posibilele programe de realizare a acestui scop a fost modificarea structurii fondului locativ (Mihăilescu, Nicolau, Greorghiu, Olaru 1994), prin construirea unor cartiere de blocuri acestea oferind spaţiu de locuire tuturor categoriilor sociale. Acest plan de omogenizare, având desigur mult mai multe aspecte decât cele tratate în această lucrare, prin comasarea mai multor categorii sociale într-un limbaj sociologic poate fi denumită eterogenizare.

În prima parte a lucrării voi prezenta caracteristicile urbanizării spaţiului central şi est-european, precum şi polemicile legate de acestea, efectele acestora asupra structurii ecologice a Clujului socialist, nivelul de segregare a populaţiei în această perioadă precum şi potenţialul migraţiei rezidenţiale la mijlocul acestui deceniu, a doua parte fiind destinată prezentării diferitelor indici de segregare.

Spaţiul cercetării – oraşul Cluj

Spaţiul cercetării o constituie oraşul Cluj. Oraşul este situat pe malul Someşului Mic, unul din cele mai importante oraşe a României. Conform datelor Recesământului din 1992 din punct de vedere al numărului locuitorilor este al cincilea oraş al ţării după Bucureşti, Constanţa, Iaşi şi Timişoara. În perioada comunistă ca urmare a industrializării oraşul a avut o importantă forţă de atracţie în regiune, numărul populaţiei a crescut semnificativ în această perioadă.

Tabel 1.

Creșterea numărului populației Clujului

AN	NUMĂRUL POPULAȚIEI	CREȘTERE ¹ (%)
1930	100.844	00,00
1956	154.723	53,43
1966	185.663	84,11
1977	262.858	160,66
1992	328.602	225,85

Sursă: CNS, 1994

Susținerea acestei creșteri uriașe s-a realizat pe baza migrației sat-oraș din acea perioadă² (vezi Rotariu, Mezei 1999). Cauza primordială a acestei ascensiuni a populației extrem de abrupte și a migrației accelerate sat-oraș o reprezintă modernizarea (industrializarea și urbanizarea) forțată specifică sistemului socialist. Din acest punct de vedere categoria cu ascensiunea cea mai însemnată este cea a muncitorilor, respectiv a celor ocupați în industrie. Una dintre efectele această industrializări puternice este schimbarea structurii ocupaționale a populației orașului. În 1956 numărul populației ocupate în industrie era de 48,1%, în aceasta incluzându-se și lucrătorii comerciali precum și personalul auxiliar al micilor meseriași, 37,5% reprezenta numărul funcționarilor publici și a intelectualilor, 7,6% a populației era ocupată în agricultură respectiv 5,31% erau mici meseriași.³

¹ Ponderea creșterii este raportată la numărul populației din 1930, deoarece durata perioadelor dintre recesăminte este diferită.

² *Statistica migraționistă înregistrată în orașul Cluj în perioada 1973–1998*

SENSUL MIGRAȚIEI	1973	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
U→U	21,9	19,2	18,2	20,2	24,3	25,5	25,6	26,1	27,4	25,0	26,0
U→R	10,8	6,5	3,5	10,1	13,7	14,6	18,4	20,8	23,4	26,8	28,4
R→U	42,5	55,4	69,8	50,3	39,2	35,0	30,5	25,1	24,7	22,6	22,0
R→R	24,8	18,9	8,5	19,4	22,8	25,0	25,5	28,0	24,5	25,6	23,6
Total	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Sursă: Rotariu - Mezei 1999:5–34

³ Comparația datelor din diferitele recesăminte este îngreunată de faptul că sunt grupările a diferitelor ocupații publicate în diferitele volume ale recesămintelor diferă. În anul 1956 muncitorii agricoli sunt incluși în categoria muncitori în vreme ce în 1966 apar ca categorie independentă.

Această pondere a muncitorilor sau a celor ocupați în industrie a crescut continuu, în 1970 din totalul populației 108.885 active 77.534 (71,22%) erau muncitori, 49.511 (45,47%) lucrând în industrie. (Cluj-Napoca, Inima Transilvaniei, 1997). Această creștere a ponderii populației ocupate în industrie, în special muncitori, se datorează înființării a noi fabrici și uzine, ocupând un număr mult mai mare de muncitori decât cele anterioare. În același timp sunt dezvoltate și modernizate fabricile naționalizare, cum ar fi fabrica de încălțăminte Clujana, predecesoarea fostei Dermata, dar și Iris, Unirea sau Carbochim. Zona industrială se extinde spre partea estică a orașului, construindu-se fabricile de utilaj greu – CUG, de ceramică fină SANEX și Metalul Roșu (Csetri 2001).

În perioada de după 1990 creșterea demografică nu a mai atins cotele anterioare, până în anul 1997 populația orașului crescând cu 14.878, aceasta însemnând o creștere de 4,68%. A scăzut semnificativ nivelul migrației rural-urban, proces care asigura creșterea numărului populației în anii anteriori. Față de perioada dinainte de 1989, când procentul migrației rural – > urban era în jur de 50%, iar cea de urban –> rural mai mică de 10%, aceste tendințe s-au inversat, procentul migrației rural –> urban a scăzut treptat până la 22%, iar cel al migrației urban –> rural a crescut de la 6,5% în 1989 la 28,4% în 1998. Aceste tendințe se datorează în primul rând lichidării sau restructurării, privatizării marilor fabrici și întreprinderi (Clujana, Unirea, Carbochim, Sanex, Metalu Roșu, CUG și altele), care asigurau majoritatea locurilor de muncă din sfera industrială.

Chiar dacă procentul industriei și a muncitorilor a fost însemnată în fiecare din perioadele analizate, Clujul nu a fost nici măcar în perioada socialistă un important centru industrial (asemeni Brașovului de exemplu). Principalele funcții ale orașului, pe lângă cel industrial sunt cele de: centru administrativ regional (sediul camerei de muncă, sediul Direcției regionale CFR și altele), centru academic, centru medical. În primele perioade analizate aceste funcții se dezvoltă paralel (se construiesc universități, spitale, teatre și fabrici), în perioada comunistă acest procent înclină din ce în ce mai mult în favoarea industriei. După 1989, Clujul se definește tot mai mult ca centru universitar precum și centru regional administrativ, bazându-se tot mai puțin pe tradiția comunistă de oraș industrial. Această tendință este

vizibilă prin analiza evoluției structurii ocupaționale a orașului.⁴ Conform datelor publicate ale Recensământului 2002, acestea sunt greu comparabile cu cele dinainte de 1989, sunt însă totuși vizibile procesele de schimbare structurală.

Analizând din punct de vedere al ecologiei urbane pot fi distinse diferitele zone (sectoare) ale orașului, intervenția de tip socialist a remodelat aspectul orașului, intervenția radicală a transformat și redirecționat procesele de modernizare și urbanizare. Datorită acestui fapt, deși pot fi delimitate diferitele zone ale orașului, liniile de demarcație sunt speciale și diferite de cele care se pot observa în cazul orașelor vestice.

În cadrul proceselor de sistematizare a orașului, în cadrul programelor de demolare au fost eradicate și acele zone „rău famate” (colonii) ale orașului care erau locuite de populație săracă. Acestea erau Colonia de sub Deal (lângă actuala str. Drăgălina), Bufnița din cartierul Iris și Colonia de muzicanți (în locul actualei Piețe Cipariu în spatele Casei Pedagogilor). Totodată s-au construit mari cartiere de blocuri, cu clădiri uniforme din elemente prefabricate, de o calitate inferioară cu locuințe cu confort redus. Aceste noi cartiere sunt: Mănăstur, Mărăști, Gheorgheni, Grigorescu, Zorilor, Plopilor, Între Lacuri, Iris.⁵ Scopul primordial al

⁴ *Populația activă pe ramuri ale economiei*

RAMURI ALE ECONOMIEI	NR. POPULAȚIEI	PROCENT
Agricultură silvicultură și vânat	2554	1,65
Piscicultură și pescuit	30	0,02
Industria extractivă	947	0,61
Industria prelucrătoare	71824	46,39
Producția și distribuția energiei electrice gaze și apă	2733	1,77
Construcții	10562	6,82
Comerț, industrie hotelieră și alimentație publică	13753	8,88
Transport și telecomunicații	9668	6,24
Finanțe, bănci, asigurări	1003	0,65
Cercetare, dezvoltare, informatică, servicii economice	8107	5,24
Administrație publică și asigurări sociale	4298	2,78
Învățământ	9955	6,43
Sănătate și asistență socială	9166	5,92
Cultură, sport, turism și activități asociative	3494	2,26
Alte activități și servicii neidentificate	3355	2,17
Persoane în căutarea primului loc de muncă	3381	2,18
Populație activă total	154830	100,00

⁵ Aceste cartiere nu au fost construite alternativ ci paralel. Construcțiile în Grigorescu și Gheorghieni au început în anii 60, construcția lor continuând până în anii 80. În cazul cartierului Mănăstur lucrările au început în decembrie 1970, nefiind terminată până în decembrie 1989. În parcursul acestui interval însă au fost ridicate cartierele Zorilor și cartierul Mărăști (Gaál 2001:425-429).

modernizării și urbanizării socialiste a fost desființarea „vechii societăți” și destrămarea comunităților tradiționale. Una din posibilele programe de realizare a acestui scop era modificarea structurii fondului locativ, distrugerea vechilor case și înlocuirea acestora cu blocuri (Mihăilescu, Nicolau, Greorghiu, Olaru 1994). Vechilor proprietari ai caselor demolate li s-au alocat locuințe în cartierele nou construite. În 1999 conform datelor furnizate de Oficiul de Evidență a Imobilelor din cadrul Primăriei Municipiului Cluj 19% din populația orașului locuia în casă particulară și 81% în locuințe de bloc a căror suprafață medie este de 34,9 mp, iar suprafața de locuire pe cap de locuitor este de 12mp (PUG 1999).

Centrului orașului în pofida sistematizării rețelei de drumuri și-a păstrat aspectul istoric nefiind atins de marea sistematizare a epocii socialiste, astăzi pe lângă funcția de centru civic și administrativ la preluat și pe cel economic. De acest sector economic se atașează și celălalte, unele întinzându-se chiar până la marginea orașului. Acestea sunt de exemplu cel industrial (Iris, Bulgaria) și rezidențial (diferitele cartiere). Funcțiile acestor sectoare nu pot fi de fiecare dată clar delimitate, cele industriale de exemplu conțin și locuințe în mare parte aparținând anumitor întreprinderi. Datorită politicii de omogenizare a comunismului locuințele diferitelor categorii ocupaționale sau salariale nu constituie zone bine delimitate (exceptând zonele de case particulare sau vile), în consecință nici populația săracă, cu venituri mici nu formează sectoare delimitate, deși în unele cazuri poate fi observată o tendință de segregare a acestora, o tendință care a început la începutul anilor 90, odată cu liberalizarea pieței locuințelor (prin transferarea acestora în proprietate privată).

În opinia mea în calitatea fondului locativ în anumite zone precum și în formarea categorizării (evaluării) sociale a acestora joacă un rol important și așezarea geografică a acestora respectiv așezarea lor în funcție de diferitele linii de circulație (căi ferate, drumuri naționale sau internaționale). Sectoarele cu o evaluare socială ridicată se întind în special în zonele înalte ale orașului (Andrei Mureșanu, Gruia, Zorilor) iar pe valea Someșului respectiv în apropierea căii ferate se situează sectoarele cu o mai evaluare redusă (Iris, Someșeni, Mărăști), totodată sectorul industrial se așează exclusiv pe parcursul liniei ferate sau a unor drumuri principale. Însă aceste diferențieri au fost reduse prin încercarea de uniformizare a sistemului socialist prin construirea cartierelor de blocuri uniformizate.

Scopul primordial al modernizării și urbanizării socialiste a fost desființarea societății vechi (dinainte de 1945) respectiv atomizarea comunități tradiționale (atât urbane cât și rurale). Conform ideologiei partidului rezultatul acestor procese de „modernizare” era crearea „omului nou” iar una din posibilele modalități de atingere a acestui scop a fost schimbarea modului de viață implicit înlocuirea caselor cu blocuri (Mihăilescu, Nicolau, Georghiu, Olaru 1994). Rezultatul acestor politici de omogenizare poate fi urmărită și la nivelul statisticilor.

Metode de cercetare utilizate

Această lucrare se dorește a fi o fază premergătoare a unei cercetări mai ample privind segregarea locativă, evoluția pieței imobiliare și formarea cartierelor sărace în Clujul postsocialist. În această lucrare voi descrie structura orașului Cluj în anul 1992, pe baza datelor de recesământ din acest an, urmărind în ce măsură poate fi privită reușită acea celebră politică de omogenizarea a socialismului.

Cum am amintit și anterior segregarea este acel proces prin care distanța socială devine spațială. Prin segregare se mențin și întăresc anumite atitudini și comportamente prin care se aseamănă un anumit grup care ocupă o zonă rezidențială și se deosebește de celălalte. De aceea segregarea marchează întotdeauna o „graniță” topografică între „ei” și „noi”, subliniindu-se deci dimensiunea simbolică care are însă în majoritatea cazurilor o proiecție topografică (Massey, Fisher 2000). De asemenea segregarea denumește acele situații de separare geografică de folosire diferențiată a diferitelor resurse și servicii. Cu acest sens este adesea utilizat în analiza relațiilor majoritate – minoritate, în teoriile conflictului social. Prin extindere a acestui punct de vedere segregarea dobândește înțeles sinonim cu discriminarea, denumind defapt acele practici mai mult sau mai puțin instituționale prin care se limitează accesul anumitor grupuri la resurse, statut, prestigiu social, reproducându-se inegalitățile dintre grupurile dominante și minorități (Szelényi 1990). În cazul acestei lucrări termenul de segregare va fi utilizat în sensul de retragere a unor categorii sociale într-un anumit spațiu rezidențial, astfel procentul lor devenind în această zonă mai ridicată decât în altele. Din punct de vedere statistic segregarea înseamnă diviziunea teritorială inegală a diferitelor categorii sociale, adică o anumită categorie este prezentă într-o proporție diferită (fie mai mare fie mai mică) într-un anumit teritoriu. Altfel spus, dacă nu ar exista segregare diferitele categorii sociale ar locui în procente egale în diferitele unități teritoriale ale orașului (acestea pot fi secții și sectoare de recesământ, cartiere, etc.).

Pentru aceasta voi utiliza analiza indicilor de segregare (și disimilare) pe baza diferitelor variabile. Pentru aceasta voi utiliza modalitatea de calcul al acestor indicii introduși în metodologia sociologică de către soții Duncan (Duncan, Duncan 1955). Conform acestora calculul acestor indici este suma valorii absolute a diferențelor diviziunii procentuale a anumitor categorii sociale pe un teritoriu anume. Acest număr se împarte la 2 astfel încât indicele va putea lua valori între 0 și 100, unde 100 însemnând că așezarea celor două categorii se exclude una pe cealaltă (adică pe teritoriul unde întâlnim o anumită categorie nu vom întâlni deloc cealaltă categorie, ceea ce numește literatura de specialitate segregare totală), iar 0 în cazul în care dispersia celor două categorii este egală, adică ambele categorii sunt prezente cu un procent egal în spațiul cercetat.⁶ De asemenea unii definesc acest indice ca fiind numărul celor care ar trebui să se mute de pe un teritoriu pentru ca dispersia să devină egală (Csanádi, Ladányi 1992:94). În cazul în care vom analiza două categorii selectate indicele se numește de disimilaritate, în cazul în care vom analiza dispersia unei anumite categorii vizavi de toate celelalte indicele se va numi de segregare. În cazul acestei analize indicele utilizat va fi cel de segregare.

În capitolul “Tendințe de mobilitate locativă în anii tranziției” datele utilizate sunt dintr-o cercetare cantitativă realizată de către Catedra de Sociologie a UBB în anul 1999, cercetarea având ca temă mobilitatea locativă a Clujenilor. Cu ocazia acestei cercetări au fost intervievați 984 de Clujeni având vârsta peste 18 ani. Pe baza acestei cercetări trecând în evidență modul de funcționare a pieței locative voi încerca să aproximez acele procese care s-au petrecut în perioada de după 1989, axându-mă în special asupra mobilității locative.

Segregarea locativă a orașului Cluj

Conform teoriei lui E. Shevky și W. Bell cele mai utile variabile statistice în măsurarea statutului social sunt: situația economică măsurabilă prin ocupație, nivelul școlarității și locuință, caracteristici demografice respectiv structura etnică (Cséfalvay 1994:252). De aceea ei propun ca și indicele de segregare să se calculeze pentru aceste variabile, deoarece diferențierea spațială a anumitor categorii sociale reflectă implicit și diferențele de statut social dintre aceștia.

⁶ $S = 1/2 * \sum |A_i/A - B_i/B|$, unde $B = Total - A$

S – indice de segregare, A_i – numărul populației A pe teritoriul i, B_i – numărul populației B (Total – A) pe teritoriul i, A – numărul total al populației A, B – numărul total al populației B (Total – A).

În cazul analizei mele variabilele utilizate vor fi cele de naționalitate, nivelul școlarității, caracteristici demografici cum ar fi vârsta și numărul membrilor gospodăriei precum și date privind locuința.⁷

Conform datelor Recesământului din 1992 în Cluj procentul populației de naționalitate română a fost de 75,65%, a celei maghiare de 22,78%, a romilor de 0,97% respectiv a altor naționalități de 0,59%. Aceste procente însă nu se împart omogen în diferitele cartiere ale orașului, indicele de segregare a diferitelor naționalități se prezintă în felul următor:

Tabel 2

.Indicele de segregare pe baza variabilei: naționalitate

NAȚIONALITĂȚI	INDICE DE SEGREGARE
Români	43,91
Maghiari	30,70
Romi	28,10
Alte naționalități	26,57

Sursă: Recesământ 1992

După câte este observabil pe baza tabelului anterior indicii de segregare sunt destul de ridicați, diferitele naționalități nu sunt dispersate uniform pe întregul teritoriu al orașului. Românii locuiesc într-un procent mai mare în noile cartiere cum sunt Mănăstur, Mărăști și Zorilor respectiv cartierul Someșni. Acesta din urmă este fostul sat Someșeni atașat orașului în perioada socialistă, având și astăzi un caracter puternic rural. În timp ce românii locuiesc în special în zonele noi ale orașului, maghiarii se localizează într-un procent mai mare în centru și în cartierele mai vechi (presocialiste) majoritatea lor construite cu case. Acestea sunt Gruia, Bulgaria, Dâmbul Rotund și Grigorescu. Indicele de segregare în cazul romilor este mai mic decât în cazul celorlalte etnii, aceștia locuiesc într-un procent cu mult mai mare decât media la nivelul orașului în cartierele Iris, Someșeni, Între Lacuri și Bulgaria.

Această dispersie a diferitelor etnii în Cluj nu se datorează unui proces de segregare bazat pe procese de mobilitate locativă ci este explicabilă prin trecutul și formarea orașului. Până la jumătatea secolului XX. populația orașului era de majoritate maghiară (Csetri, 2001), aceștia locuind în centru precum și în cartierele periferice cum ar fi Iris, Bulgaria,

⁷ Alegerea acestor variabile nu s-a realizat voluntar, acestea au fost cele care mi-au stat la dispoziție la momentul realizării analizei.

Hóstát (spațiul pe care s-a construit ulterior cartierul Mărăști și o parte a cartierului Gheorgheni). Astfel și astăzi în aceste zone în cazul în care nu au fost demolate locuiește o mare majoritate a populației maghiare. De asemenea în noile cartiere construite în perioada socialistă au primit locuințe în special imigranții, a căror majoritate era de naționalitate română. Astfel dispersia inegală a diferitelor etnii se datorează în primul rând proceselor istorice, iar „omogenizarea” s-au fi putut realiza în cazul în care s-ar fi eradicat toate cartierele vechi ale orașului.

Conform modelului Shevky – Bell situația economică este măsurabilă prin ocupație, nivelul școlarității și caracteristicile locuinței. Datele care ne stau la dispoziție nu ne permit analiza structurii ocupaționale la nivelul orașului la acel moment, însă nivelul de școlaritate poate fi un indice care deși nu o poate înlocui, este utilizabilă în acest caz. În acest caz indicele de segregare este mult inferior celor în cazul naționalității, evidențiindu-se faptul că orașul este mult mai puțin diferențiat din punctul de vedere al nivelului școlarității.

Tabel 3.

Indicele de segregare pe baza variabilei: nivelul școlarității

NIVELUL DE ȘCOLARIZARE	INDICE DE SEGREGARE
Învățământ superior	12,88
Școală postliceală sau tehnică de maiștrii	11,35
Liceu	13,73
Școală profesională sau de ucenici	13,98
Gimnaziu, școală generală, prima treaptă de liceu	12,94
Școală primară	8,39
Fără școală absolvită	27,53

Sursă: Recesământ 1992

Doar în cazul celor fără școală absolvită poate fi observată un grad mai ridicat al segregării. Ei se localizează în special în cartierele Bulgaria, Dâmbul Rotund, Iris și Someșeni, adică în special zona industrială a orașului.

În ceea ce privește structura fondului locativ aceasta urmează procesul normal de formare al orașului, precum și diferitele perioade al construirii fondului locativ. Astfel sunt zone unde fondul locativ este format în preponderență din case, clădiri individuale sau clădiri cu mai multe locuințe înșiruite sau cuplate de asemenea sunt zone formate în preponderență de blocuri de diferite mărimi. Astfel vechile cartiere nedemolate ale Clujului (Bulgaria, Iris, Dâmbul Rotund precum și Someșeni), astăzi o parte a zonei industriale sunt formate preponderent din case, în timp ce noile cartiere construite în

perioada socialistă sunt zone formate preponderent din blocuri. Acele tipuri de case numite cuplate sau înșiruite sunt specifice Centrului (fostele imobile construite pentru a fi închiriate) și cartierului Bulgaria, unde s-a format colonia muncitorilor de la căile ferate (vezi Pillich 1985).

Datorită acestei diferențieri sunt observabile diferențe majore în suprafața locuibilă pe cap de locuitor, indice care se prezintă în felul următor:

Tabel 4

Suprafața locuibilă în metrii pătrați pe cap de locuitor
în diferitele cartiere

CARTIER	M2/PERS
Cluj total	12.54
Centru	17.88
Dâmbul Rotund	16.51
Bulgaria	15.96
Andrei Mureșanu	15.51
Grigorescu	13.91
Gheorgheni	13.51
Someșeni	11.88
Gruia	11.87
Zorilor	11.71
Mănăstur	11.49
Mărăști	11.38
Între Lacuri	10.52
Iris	9.97

Sursă: Recesământ 1992

Pe baza tabelului precedent se evidențiază faptul că spațiul locativ pe cap de locuitor cel mai extins este în Centru, Dâmbul Rotund, Bulgaria și Andrei Mureșanu, iar majoritatea cartierelor de blocuri se situează la capătul listei din acest punct de vedere. Cazul cartierelor Andrei Mureșanu, Grigorescu și Gheorgheni este intermediară, acestea fiind zone rezidențiale în perioada presocialistă, în acestea se regăsesc atât vile sau case individuale cât și blocuri ale perioadei socialiste. Majoritatea caselor sau vilelor acestor zone au probabil un spațiu locativ mult superior celorlalte zone ale orașului, neevidențându-se datorită mediei cartierului.

În ceea ce privește diferitele caracteristici demografice am analizat două variabile: numărul gospodăriilor după numărul de membrii respectiv structura de vârstă a diferitelor cartiere. Indicele de segregare pe baza variabilei vârstă se prezintă în felul următor:

Tabel 5

Indicele de segregare pe baza variabilei: grupe de vârstă

GRUPE DE VÂRSTĂ	INDICE DE SEGREGARE
Sub 15 ani	14,70
16-59 ani	7,13
Peste 60 ani	35,60

Sursă: Recesământ 1992

Categoria de vârstă peste 60 de ani apare cu un indice de segregare mai mare, restul fiind destul de ne semnificative. Analizând dispersia grupei de vârstă de peste 60 ani, putem observa că într-un procent semnificativ mai mare poate fi localizat în Centru, precum și în cartierele Gheorgheni, Mănăștur și Grigorescu. Aceste tendințe sunt explicabile – asemeni celor în cazul naționalității – cu procesele de formare a orașului actual respectiv perioada de construire a diferitelor cartiere. Astfel în cazul cartierelor care au fost construite în ultimii ani ai socialismului procentul categoriei vârstnice (peste 60 ani) este mai scăzută. Aceste cartiere sunt Mărăști, Între Lacuri, Zorilor și Mănăștur. Aceste cartiere au fost construite în special în anii 80, ultimul deceniu al perioadei socialiste – cu excepția Mănășturului a cărui construcție a început în 70. Totodată acestea sunt cartierele cu procentul cel mai ridicat al populației tinere, în cazul cartierului Mărăști acesta fiind de 31%. De asemenea cartierele cu un procent înalt al populației în vârstă de peste 60 ani – și implicit cu procentul mic al populației tinere – este Centrul precum și cartierele „vechi”, cum sunt Someșeni, Bulgaria, Andrei Mureșanu, Dâmbul Rotund și altele.

Din punct de vedere al numărului de persoane care formează o gospodărie orașul poate fi descris drept omogen, nediferențiându-se zone în care să poată fi localizate gospodăriile cu un număr mai mare sau mai mic de membrii. Astfel indicele de segregare pe baza variabilei numărul de persoane pe gospodărie sunt următoarele:

Tabel 6.

Indicele de segregare pe baza variabilei: numărul persoanelor în gospodărie

NUMĂRUL PERSOANELOR	INDICE DE SEGREGARE
1 persoană	13,93
2-3 persoane	7,41
4 persoane și peste	17,18

Sursă: Recesământ 1992

Indicele de segregare în cazul gospodăriilor de 4 persoane și peste este ceva mai ridicat, acesta însă nu poate fi numit semnificativ. Este totuși observabil că gospodăriile cu un număr mic de membrii se regăsesc în aceleași zone (Bulgaria, Gruia, Andrei Mureșanu) unde sunt suprareprezențați categoriile în vârstă (peste 60 ani), categorii care se suprapun. Adică în majoritatea cazurilor persoanele în vârstă de peste 60 ani alcătuiesc gospodăriile alcătuite dintr-o singură persoană.

Tendențe de mobilitate locativă

Privatizarea locuințelor a fost și este una din temele dominante ale reformei politicii locative în perioada tranziției postsocialiste (Marcuse 1996:119). Acest proces de privatizare a locuințelor s-a petrecut și în cazul României, majoritatea locatarilor devenind proprietari. Noua constituție a fost adoptată în 21 noiembrie 1991, în care era inclus și dreptul la proprietate, chiar dacă conținea și anumite limitări (vezi Marcuse 1996:162).

Deși acest proces de retrocedare nu s-a încheiat nici până în perioada actuală, întâmpinându-se o mulțime de probleme, majoritatea locuințelor au fost totuși privatizate, adică fiind trecute în proprietatea foștilor proprietari sau locatari. S-a întâmplat asemănător și în cazul apartamentelor de bloc construite în perioada comunistă, care până în 1990 erau în proprietatea statului. Aceste imobile reprezentând marea parte a fondului locativ în aproape fiecare oraș al României au fost vândute foștilor locatari în majoritatea cazurilor pe sume derizorii.

Astfel în anul 1999 majoritatea Clujenilor era proprietarul locuinței în care locuia, doar un procent de 7,8% erau chiriași. În această perioadă structura fondului locativ se prezenta în felul următor:

Tabel 7

Forma de proprietate a locuinței

CHIRIAȘ SAU PROPRIETAR	PROCENT
Chiriaș sub 1 an	3.0
Chiriaș pe perioadă mai lungă	4.8
Proprietar	87.7
Rudă apropiată a proprietarului	4.5

La sfârșitul primelor zece ani de tranziție datorită liberalizării pieței imobiliare, în parte datorită privatizării locuințelor este observabilă o importantă mobilitate rezidențială. Mai mult de jumătate din populația orașului s-a mutat măcar o dată în ultimii 20 de ani, un procent important al acestor mutări realizându-se după 1989, ceea ce este semnul unei importante tendințe de mobilitate locativă deja la începutul perioadei de după comunism.

Tabel 8

Ultima mutare din ultimii 20 de ani s-a realizat
înainte sau după 1989

MOMENTUL MUTĂRII	PROCENT
După 1989	32.7
Înainte de 1989	29.9
Nu s-a mutat în ultimii 20 ani	36.6

Aceste tendințe migraționiste apar și la nivelul planurilor și dorințelor de mutare, 23,6% din Clujeni afirmând că dorește să se mute din locuința actuală, chiar dacă aceasta într-o perioadă mai îndelungată (mai mult de doi ani) și nu în viitorul apropiat.

În ceea ce privește motivațiile dorinței de mutare exprimate apar două componente importante: una care sfera privată cum ar fi mărimea familiei (creșterea sau scăderea acesteia), căsătorie, apropiere de rude etc, cealaltă fiind legată de caracteristicile locuinței și a zonei în care se află, cum ar fi locuința prea mică, aflată într-o zonă prea gălăgioasă etc. Cel mai des invocat motiv este cel de locuință prea mică (38,4%), apare însă cu un procent foarte mare opțiunea de alt motiv (40,1%).

De asemenea analizând criteriile pe baza cărora se realizează alegerea cartierului cu ocazia unei mutări vom putea observa aceleași două componente ale motivațiilor, prima fiind legată de caracteristicile cartierului sau zonei respective iar cealaltă de caracteristicile locuitorilor zonei respective și relațiile personale care îi leagă de cartier. Cele mai importante sunt cele legate de caracteristicile fizice ale cartierului, cum sunt accesibilitatea la mijloacele de transport și străzile principale de circulație, existența spațiului verde, poluare puțină, criminalitate puțină și altele (vezi tabelele din). Astfel conform analizei factoriale cele două componente se formează în felul următor:

Tabel 9.

Criterii pe baza cărora se realizează alegerea cartierului
– analiză factorială

FACTOR	ITEMII CARE COMPUN FACTORUL	COEFICIENȚI
1.Caracteristici fizice	Legături bune cu mijloace de transport în comun	0,646
	Accesibilitate la străzile de circulație	0,647
	Mult spațiu verde între clădiri	0,767
	Facilități pentru petrecerea timpului liber	0,669
	Gălăgie puțină	0,800
	Poluare puțină	0,760
	Criminalitate scăzută	0,718
	Destule grădinițe pentru copii	0,662
	Destule locuri de joacă pentru copii	0,712
2.Caracteristici sociale	Să locuiască oameni de vârsta mea	0,785
	Să locuiască oameni de naționalitatea mea	0,827
	Să locuiască oameni pe care-i cunosc	0,749

Pe baza acestor criterii se conturează opțiunea locuitorilor pentru o zonă sau un cartier anume al Clujului.

Tabel 10.

Unde doriți să vă mutați?

OPȚIUNE	PROCENT
Același cartier	28.0
Alt cartier	32.8
Oriunde în Cluj-Napoca	20.3
Într-un sat din județul Cluj sau alt județ	5.6
Într-un alt oraș	3.0
În străinătate	3.9
Nu m-am gândit încă	6.5

Este evidentă o puternică atracție față de același cartier în care locuiesc actual, aproape o treime optează exclusiv pentru același cartier în care a locuit și anterior. Acest fapt se datorează pe de o parte faptului că mai mult de două treimi afirmă că le place locuința în care locuiesc, sunt mulțumiți de atât de amplasamentul locuinței în cartier cât și în oraș, iar pe de altă parte, cum am amintit și anterior sunt extrem de importante relațiile personale care îi leagă de un cartier anume.

Conform acestor date se perpetuează acel model de locuire în care vecinătatea este extrem de importantă, reprezentând una din aspectele importante ale modului de trai urban în perioada socialistă și imediat următoare. Astfel la câțiva ani după schimbarea de sistem mai mult de jumătate dintre Clujeni afirmă că relațiile de vecinătate sunt extrem de importante, mai mult de jumătate din ei întrețin relații de vecinătate intense, stând de vorbă cu ei de mai mult de două-trei ori pe săptămână.

Datorită mobilității foarte reduse din acea perioadă (apartamentele fiind în majoritatea proprietatea statului) posibilitatea mutării domiciliului era restrânsă la forma „schimbului de apartamente”, relațiile de vecinătate au devenit foarte puternice (Troc, 2003). Oamenii propriu-zis blocați în apartamentele repartizate, cimentarea relațiilor a fost. Modul de viață socialist, dictat de constrângerile cunoscute în privința accesului la resurse și servicii, constrângeri care puteau fi depășite doar prin apartenența la rețelele informale (Sampson, 1983), făcea ca vecinătatea să fie prima dintre aceste rețele. Dincolo de prealabilul cultural rural, necesitățile practice ale vieții de zi cu zi au condus la întărirea acestor relații, prin care se acopereau o gamă foarte variată de nevoi: de socializare, de îngrijire a copiilor mici, de informare, de procurare a diferitelor produse rare, etc. (Troc, 2003). Cu alte cuvinte, locuirea la bloc în acea perioadă presupunea o transparență maximă a vieții private, determinată atât de fondul cultural comun cât și de o identică lipsă a șanselor de ascensiune socială sau economică (vezi și Nicolae Panea 2001:101).

Analizând caracteristicile celor care doresc să se mute în următoarea perioadă am putea spune sunt persoane cu vârsta semnificativ mai redusă (38,82 ani), în comparație cu cei care nu doresc să se mute, vârsta medie a acestora fiind de 50,9 ani. De asemenea, doresc să-și schimbe rezidența într-un procent mai mare cei cu un nivel de școlarizare mai mare: 31% din absolvenții de facultate în comparație cu 10% din cei cu studii primare și gimnaziale.

În ceea ce privește cartierul Mănăștur procentul celor care s-au mutat după 1989 este aproximativ același cu cel la nivelul orașului, nici cei care doresc să-și schimbe rezidența nu sunt într-un procent semnificativ mai mare decât media la nivelul orașului. Tendințele generale prezentate sunt însă valabile și în cazul acestui cartier, unul din cele mai importante ale orașului, fiind cu o tentă mai accentuate cele de părăsire a cartierului.

Concluzii

Deși există segregare la începutul anilor 90 la nivelul orașului Cluj din anumite puncte de vedere nivelul acestora poate fi categorizat ca fiind destul de scăzut. Cele existente (ex. naționalitate, categorii de vârstă) se datorează exclusiv proceselor istorice de formare a orașului actual. Astfel în zonele centrale și vechile cartiere nedemolate sunt locuite într-un procent mai mare de locuitori de naționalitate maghiară deoarece până la începutul anilor 50 aceștia reprezentau majoritatea populației Clujene. De asemenea aceste locații sunt și cele unde procentul populației în vârstă de peste 60 ani este mai ridicată iar procentul celei tinere sub 15 ani mai scăzută, cauza acestora fiind aceleași motive. Populația noilor cartiere muncitorești este semnificativ mai tânără deoarece acestea au fost construite pe parcursul anilor 70-80, asigurând spațiu de locuit în special celor care erau mențiți să furnizeze forța de muncă necesară industrializării din acea perioadă, (vezi Troc, 2003), implicit categorii tinere. Acest fapt este vizibil și prin faptul că în cazul acestor cartiere construite de blocuri procentul populației în vârstă de peste 60 ani crește odată cu “vârsta cartierului”. Altfel spus cu cât perioada de construire a unui cartier este mai depărtată cu atât este mai mare procentul persoanelor în vârstă și implicit scăzut cel al copiilor (sub 15 ani).

La mijlocul anilor 90 pot fi observate deja importante tendințe de mobilitate rezidențială, care ar putea fi indicatorul unor procese de segregare, chiar dacă motivația acestora nu este mai degrabă de natură personală și dotarea locuinței decât caracteristicile zonei. Caracteristicile și dotarea infrastructurală sunt însă foarte importante în alegerea cartierului sau zonei țintă (cea unde doresc să se mute), astfel aceste diferențe pot deveni cauza unor mobilități a căror efect să fie segregarea mai accentuată a diferitelor categorii sociale. Analiza acestor efecte este realizabilă analiză detaliată pe baza datelor recesămintelor din 2002, comparându-le cu cele din 1992, evidențiindu-se astfel procesele primelor zece ani ai tranziției post-socialiste.

BIBLIOGRAFIE:

1. *** *Britannica Enciclopediae*, termen: *History of Balcan*s, www.britannica.com
2. *** *Cluj-Napoca, Inima Transilvaniei*, Ed. Studia 1997, Cluj-Napoca
3. *** *Dicționar de sociologie* (1998) coord. Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu, Editura Babel, București, termen: segregare, autor Nicolae Gheorghe

4. *** *Recesământul populației și locuințelor din 7 ianuarie 1992*. Vol. 1. (1994): Comisia Națională pentru Statistică, București
5. *** *TEMA Planului Urbanistic General, Fundamentarea unei strategii de dezvoltare* (1999): Primăria Municipiului Cluj, DFIS, Evidența Imobile
6. Abraham, Dorel (1991): *Introducere în sociologia urbană*, Editura Științifică, București
7. Andorka Rudolf (2000): *Bevezetés a szociológiába*, (Introducere în sociologie) Budapesta: Osiris
8. Csanádi Gábor, Ladányi János (1992) *Budapest térbeni társadalmi szerkezetének változásai*. (Schimbarea structurii spațiului social în Budapesta) Budapesta: Akadémiai Kiadó
9. Cséfalvay Zoltán (1994): *A modern társadalomföldrajz kézikönyve* (Manualul geografiei urbane moderne) Budapest: IKVA Könyvkiadó
10. Csetri Elek (2001): „Kolozsvár népessége a középkortól napjainkig” (Populația Clujului din Evul Mediu până în prezent) In. *Kolozsvár 1000 éve*, (Cei 1000 de ani ai orașului Cluj) coord. Dáné Tibor K., Egyed Ákos, Sipos Géza, Wolf Rudolf, Cluj: Erdélyi Múzeum Egyesület, p. 7-28
11. Duncan, Otis Dudley, Duncan, Beverly (1955): „Residential Distribution and Occupational Stratification” *American Journal of Sociology* 60/5 p. 493-503
12. Enyedi György (1988): *Special Features of Urbanisation in East-Central Europe*, Forthcoming, International Edition
13. Gaál György (2001): „Kolozsvár kétezer esztendeje dátumokban” (Cei Douămii de ani ai Clujului în date) In. *Kolozsvár 1000 éve* (Cei 1000 de ani ai orașului Cluj), coord. Dáné K Tibor., Egyed Ákos, Sipos Géza, Wolf Rudolf,, Cluj: Erdélyi Múzeum Egyesület, p. 376-435
14. Gans, Herbert J. (1996): „From ‘Underclass’ to ‘Undercaste’: Some Observations About the Future of the Post-Industrial Society and its Major Victims” In. *Urban Poverty and Urban Underclass Debate* (coord). Mingione Enzo, Oxford Backwell, p. 141-152
15. Grannis, Rick (1998): „The Importance of Trivial Streets: Residential Streets and Residential Segregation” *American Journal of Sociology* 1998/6
16. Hunya Gábor (1990): A Ceaușescu-korszak gazdasága (Economia perioadei Ceaușiste) In. *România 1945–1990. Gazdaság- és politikatörténet* (România între 1945-1990. Istorie economică și politică) coord. Hunya Gábor, Réti Tamás, R. Süle Andrea, Tóth Gábor Budapesta: Atlantisz Medvetánc, p. 49–86
17. Ladányi János (1989): „Changing patterns of Residential Segregation in Budapest” *International Journal of Urban and Regional Research*, 1989/13
18. Marcuse, Peter (1996): „Privatization and its Discontents: Property Rights in Land and Housing in the Transition in Eastern Europe” In. *Cities after Socialism. Urban and Regional Change and Conflict in Post-Socialist Societies* coord. Gregory Andrusz, M. Harloe, Szélenyi Iván, Oxford: Balckwell Publishers, p. 119-191
19. Massey, Douglas S., Mary J. Fisher (2000): „How segregation concentrates poverty” *Ethnic and Racial Studies* 2000/23 p. 670-691
20. Mihăilescu, Vintilă, Viorica Nicolau, Mircea Giorghiu, Costel Olaru (1994): „Blocul între loc și locuire” *Revista de Cercetări Sociale*, 1994/1
21. Musil, Jiří (1982): *Urbanisation in Socialist Countries*, MacMillan and Free Press
22. Molnar, Maria (1999): *Sărăcia și protecția socială*, București: Editura Fundației România de Măine

23. Panea, Nicolae (2001): *Zeii de asfalt. Antropologie a urbanului*. București: Cartea Românească
24. Park, Robert E, Ernest W. Burgess (1968): *The city*, Chicago: Chicago University Press
25. Park, Robert E (1926): „The Urban Community, as a Spatial Pattern and a Moral Order” In. *The Urban Community* coord. Ernest W. Burgess, Chicago: Chicago University Press, p. 21-31
26. Pásztor Gyöngyi (2003a): „Slumosodás és elszegényedési folyamatok Kolozsváron” (Apariția slumurilor și procese de sărăcire în Cluj) *Erdélyi Társadalom* 2003/1 p. 51-66.
27. Pásztor Gyöngyi (2003b): „A Névtelen Hely: slumosodas Kolozsvár egyik átmeneti övezetében” („Locul anonim” – Sărăcire în zona de tranziție a Clujului) *WEB* 2003/11 p. 15-20
28. Péter László (2003): „Elszegényedés és szegregálódás egy ipari kisvárosban” (Pauperizare și segregare într-un mic oraș industrial) *WEB* 2003/11 p. 21-28
29. Pillich László (1985): *Városom évgvűrűi*, Cluj: Kritetion
30. Rotariu, Traian, Mezei Elemér (1999) „Asupra unor aspecte ale migrației interne recente din România” *Sociologie Românească* serie nouă 3.
31. Sampson, Steven (1983): „Rich Families and Poor Collectives; An anthropological approach to Romanian's second economy” *Contributions to East Europe Research*, Uppsala
32. Stening, Alison (2000): „Placing (post)Socialism. The Making and Remaking of Nova Hunta, Poland” *European Urban and Regional Studies* 2000/7 p. 99-118
33. Szelényi Iván (1973): „Bevezető tanulmány” (Introducere) In. *Városszociológia* (Sociologie urbană), coord. Szelényi Iván, Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, p. 7-40
34. Szelényi Iván (1990): *Városi társadalmi egyenlőtlenségek* (Inegalități sociale urbane), Budapest: Akadémiai Kiadó
35. Szelényi Iván (1996): „Cities under Socialism – and After” In. *Cities after Socialism. Urban and Regional Change and Conflict in Post-Socialist Societies* coord. Gregory Andrusz, M. Harloe, Szelényi Iván, Oxford: Balckwell Publishers, p. 286-317
36. Szirmai Viktória (1996): „Közép-európai új városok az átmenetben” (Orașe noi est-europene în tranziție) *Szociológia Szemle* 1996/3-4
37. Troc, Gabriel (2003): „A tömbházak mögött” avagy a munkásnegyedek jelenlegi állapotáról” („După blocuri” sau despre starea actuală a cartierelor muncitorești) *WEB* 2003/11
38. Zamfir, Cătălin, Zamfir, Elena (coord) (1993): *Țiganii între ignorare și îngrijorare*, Editura București: Alternative

CENTRELE URBANE DE COMANDĂ DIN BANAT

RAULARIAN RUSU¹

ABSTRACT. Urban Centeres in Banat. The paper analyzes the urban system and hierarchy of Banat region, comprising three counties of Western Romania: Arad, Timiș and Caraș-Severin. First, a view on the Romanian urban system is given; this perspective is then applied to the analysed region. All the settlements of Banat are grouped in an 11 rank hierarchy: the first four ranks are entirely urban, the next two are mixed (urban and rural), while the ranks 7 to 11 are exclusively rural. Timișoara is the main polarising centre of the region (rank 1); Arad is an important city of more than 100,000 inhabitants (rank 2); Reșița is the county seat of Caraș-Severin (rank 3). Former county seats Lugoj and Caransebeș are ranked 4, while the other 17 towns are grouped in the next two ranks, together with important rural centres which may become towns in the near future. Several maps present the areas of influence of each settlement for the first six ranks.

1. Limitele regiunii studiate

Lucrarea are în vedere centrele de comandă din regiunea Banat, un areal care este oarecum vag definit în prezent. Limitele istorice ale acestei provincii sunt Mureșul (la nord), Tisa (la vest), Dunărea și Cerna (în sud) și Carpații între defileul de la Zam și izvoarele Cernei (în est). În urma primului război mondial, circa două treimi din Banat au fost incorporate statului român, aproximativ o treime Serbiei și o mică parte Ungariei, astfel încât limita vestică a Banatului românesc o constituie frontiera de stat cu Iugoslavia și, respectiv, Ungaria. Este evident că sistemul urban din Banatul românesc este integrat, în plan ierarhic superior, sistemului urban național românesc, iar granița de stat joacă un rol de discontinuitate profundă, astfel încât nu se poate vorbi de o ierarhie a așezărilor din întregul Banat, întrucât ele aparțin unor sisteme urbane distincte.

Revenind la limitele regiunii Banat în cadrul mai restrâns al țării noastre, ele au devenit cu timpul tot mai permissive, iar organizările administrativ-teritoriale ce s-au succedat au ținut tot mai puțin cont de

¹ Universitatea „Babeș-Bolyai”, Facultatea de Geografie, Str. Clinicilor 5-7, Cluj-Napoca 400006.

vechile limite. Mai mult decât atât, anumite orașe (Arad, Lipova, Băile Herculane, Orșova), precum și alte localități, s-au extins pe ambele maluri ale cursurilor de apă care, în trecut, reprezentau aceste limite. Organizarea administrativ-teritorială din 1968, cea mai durabilă și care este în continuare funcțională, împarte Banatul istoric în patru județe: Arad (parțial), Timiș, Caraș-Severin și Mehedinți (doar o mică parte).

Totuși, în literatura geografică, Banatul "administrativ" este considerat ca fiind reprezentat de județele Arad, Timiș și Caraș-Severin, cu mențiunea că unii autori includ Aradul la "Crișana", regiune cu o identitate îndoielnică.

Studiul de față preia această idee; așadar analiza include așezările urbane din trei județe: Arad, Timiș și Caraș-Severin. Considerăm că o cercetare ce vizează ierarhia așezărilor urbane trebuie să țină cont în mod obligatoriu de organizarea administrativă, întrucât aceasta dictează, în multe situații și la anumite nivele, rangul unor așezări ce dețin funcții administrative (în speță, reședință de județ), cărora li se subordonează, de asemenea în mod obligatoriu, celelalte așezări urbane din județ. Nu este posibilă o analiză a ierarhiei urbane și a zonelor de influență fără a lua în considerare județul ca zonă minimă de influență a reședinței de județ.

Arealul cercetat corespunde însă și unei alte cerințe fundamentale: el reprezintă un *spațiu geografic funcțional*. Acesta este conceput ca un spațiu în care așezările formează un ansamblu clar ierarhizat (I. Ianoș, 1987). Conform acestei viziuni, spațiul geografic funcțional se constituie din reuniunea integrală a spațiilor de influență ale tuturor așezărilor ce îl compun. În fruntea ierarhiei se află o așezare urbană de un anumit rang, respectiv așezarea coordonatoare; în funcție de poziția pe care aceasta o deține în ierarhia națională, se poate defini și poziția spațiului respectiv. Pentru regiunea Banat, Timișoara este așezarea coordonatoare, spre care gravitează întregul spațiu cuprins în cele trei județe, Arad, Timiș și Caraș-Severin; este posibil ca zona sa de influență să cuprindă și părți din județele învecinate (Bihor, Hunedoara, Mehedinți), însă, în aceste cazuri, intervine competiția din partea unor centre urbane de același rang (Cluj-Napoca, Craiova).

În concluzie, regiunea studiată, denumită generic "Banat", corespunde administrativ județelor Arad, Timiș și Caraș-Severin, și este concepută ca un spațiu geografic funcțional având Timișoara drept așezare coordonatoare.

2. Ierarhia aşezărilor urbane în România

Spaţiul geografic funcţional nu reprezintă un sistem închis, izolat, ci funcţionează ca un sistem deschis, între el şi alte sisteme limitrofe având loc un permanent schimb de masă, energie şi informaţii. Legăturile economice intense, deplasările de populaţie, alţi factori de natură politică, socială şi administrativă concură la asigurarea unei unităţi naţionale indestructibile. Acest caracter se asigură prin însăşi ierarhia sistemului naţional de aşezări, la nivelul superior aflându-se capitala ţării, Bucureşti (I. Ianoş, 1987).

Sistemul de aşezări este definit ca o asociere liberă a unor aşezări învecinate, indiferent că aparţin ruralului sau urbanului, între care s-au stabilit relaţii de cooperare strânse, ca urmare a plasării teritoriale diferenţiate şi inegale dimensional şi calitativ a funcţiilor, respectiv a dotărilor cu rol de loc central (V. Surd, 2003).

Autorul citat mai sus întrevide nouă nivele ierarhice de centre de comandă, care asociază tot atâtea sisteme teritoriale: centrul subcomunal (Sc), centrul de comună (C), centrul supracomunal (Spc), centre de coordonare urbană la nivel local (L), zonal (Z), judeţean (J), regional (R), provincial (P) şi naţional (N).

În România, principala modalitate de ierarhizare a aşezărilor umane, în general, şi urbane, în special, a avut la bază la criteriul cel mai la îndemână, şi anume cel *demografic*, la care s-a adăugat, în unele cazuri, cel *administrativ*, prin aceasta înţelegându-se fie funcţia de reşedinţă de judeţ, fie rangul de municipiu, oraş sau comună (caz în care localitatea nu este considerată urbană). Prin urmare, cele mai multe ierarhii au avut în vedere relaţia "talie – rang", folosind cifrele absolute ale populaţiei oraşelor pentru a le grupa pe diferite trepte ierarhice (S. Neguţ, 1997). Cea mai cunoscută ierarhie de acest gen este cea a lui V. Cucu (1970), care grupează:

- oraşe foarte mari (Bucureşti);
- oraşe mari, de peste 100 000 de locuitori, care sunt la rândul lor divizate pe trei trepte ierarhice (peste 300 000, între 200 000 şi 300 000, între 100 000 şi 200 000);
- oraşe mijlocii, având între 20 000 şi 100 000 de locuitori, divizate în mai multe grupe – în funcţie de pragul de 50 000 de locuitori (mijlocii mari – peste 50 000; mijlocii mici – sub 50 000), respectiv în funcţie de criteriul administrativ – cele care sunt reşedinţe de judeţ, şi cele care nu sunt, sau cele care sunt municipii şi cele care nu sunt etc.;
- oraşe mici, sub 20 000 de locuitori, la rândul lor divizate în funcţie de pragul de 10 000 de locuitori.

Fără nici o îndoială, cu ocazia fiecărui recensământ, și chiar între recensăminte, orașele au urcat sau au coborât în aceste ierarhii, în funcție de dinamica populației rezidente. Criteriul demografic este util, însă nu ține cont de importanța reală a orașului pentru regiunea pe care acesta o polarizează. Spre deosebire de majoritatea așezărilor rurale, a căror arie de influență este foarte redusă și uneori nu depășește hotarul satului sau al comunei, orașul este un centru polarizator, iar puterea sa de atracție este dată de instituțiile sale de importanță regională, care se adresează unei populații mai largi decât cea a orașului propriu-zis. Aceste instituții deserveșc arii mai mult sau mai puțin extinse, iar poziția (rangul) unei așezări urbane ar trebui să depindă în primul rând de extensiunea zonei de influență, prin aceasta înțelegând atât suprafața, cât și populația deservită.

Există un raport invers proporțional între rangul ierarhic al centrelor și frecvența teritorială a acestora, și un raport direct proporțional între rang și mărimea ariilor de atracție polarizate. Totodată, în cadrul aceleiași arii, puterea de polarizare este mai puternică în vecinătatea centrului polarizator și scade din intensitate spre periferie. Se constată și faptul că în spațiile rurale, ariile de atracție acoperă suprafețe mai mari (de exemplu, aria de atracție a comunei Săvârșin, pe valea Mureșului), în vreme ce în ariile puternic urbanizate și industrializate, acestea au o arie mai restrânsă, însă pot avea un număr de locuitori mult mai ridicat.

Pe baza acestor criterii, s-a stabilit (A. Molnar, A. Maier, N. Ciangă, 1975) că metropolele provinciale se situează la o distanță de cca. 300 km între ele și acoperă o arie medie de 35000 km² fiecare; orașele mari se situează la o distanță de cca. 200 km între ele și acoperă o arie medie de atracție de 15000 km² fiecare; centrele județene se situează în medie la 140 km una de alta și acoperă teritorii de cca. 6000 km² fiecare (mărimea medie a unui județ); iar orașele de rang inferior se află la o distanță medie de 40 km una de alta și acoperă fiecare în medie o arie de circa 1000 km².

Propunem așadar o ierarhie a așezărilor urbane la nivel național, pe care o vom detalia în capitolele următoare la nivel regional:

- capitala țării, București (1 921 751 locuitori – la recensământul din 2002) – nivelul 0, corespunzătoare nivelului național (N) în sistemul ierarhic descris de V. Surd (2003);
- metropolele regionale sau provinciale (7) : Iași (321580), Cluj-Napoca (318027), Timișoara (317651), Constanța (310526), Craiova (302622), Galați (298584), Brașov (283901) – nivelul 1, corespunzătoare nivelului provincial (P) în clasificarea propusă de V. Surd (2003). Există o diferență între primele trei orașe și celelalte patru, dar nu este cazul să detaliem aici;

- marile orașe (17): Ploiești (232452), Brăila (216929), Oradea (206527), Bacău (175921), Arad (172824), Pitești (168756), Sibiu (155045), Târgu Mureș (149577), Baia Mare (137976), Buzău (133116) / plus Satu Mare (115630), Botoșani (115344), Râmnicu Vâlcea (107656), Suceava (106138), Piatra Neamț (105499), Drobeta Turnu Severin (104035), Focșani (103219) – nivelul 2, corespunzătoare nivelului regional (R), dar ultimele prezintă și caracteristici ale nivelului următor;
- orașe mijlocii, reședințe de județ (16): Târgu Jiu (96562), Tulcea (92762), Târgoviște (89429), Reșița (83985), Bistrița (81467), Slatina (79171), Vaslui (70267), Călărași (70046), Giurgiu (69587), Deva (69390), Alba Iulia (66369), Zalău (63305), Sfântu Gheorghe (61512), Slobozia (52677), Alexandria (50591), Miercurea Ciuc (41852) – nivelul 3, corespunzătoare nivelului județean (J) în sistemul ierarhic propus de V. Surd (2003);
- celelalte orașe mijlocii, care nu au funcție de reședință de județ, dar excluzându-le pe acelea ce nu au avut niciodată această funcție – nivelul 4; acestea nu se regăsesc în clasificarea propusă de V. Surd (2003);
- o parte a orașelor mici și celelalte orașe mijlocii, ce dețin funcții regionale și instituții corespunzătoare (judecătorie, spital) – nivelul 5, corespunzătoare nivelului zonal (Z). În mod excepțional, la acest nivel se pot situa și unele localități rurale;
- celelalte orașe mici și unele localități rurale, care dețin anumite instituții caracteristice urbanului (liceu, centru de sănătate), dar au o zonă de influență destul de restrânsă – nivelul 6, corespunzătoare nivelului local (L), iar în cazul localităților rurale, celui supracomunal (Sp);

Ierarhizarea ar putea continua și în cazul așezărilor rurale, unde putem distinge un nivel supracomunal propriu-zis (7), un nivel comunal (8), un nivel al satelor care nu sunt centre de comună, dar dețin instituții asemănătoare acestora (9), un nivel al satelor "obișnuite", care au măcar școală primară în sat (10) și un nivel ultim, al satelor foarte mici și al cătunelor, care nu au nici măcar școală primară (11).

3. O propunere de ierarhizare a aşezărilor umane din Banat

În armonie cu ierarhizarea propusă mai sus, la nivelul întregii ţări, vom detalia ierarhizarea propusă pentru aşezările umane din Banat:

- nivelul 1 – Timişoara (metropolă regională) ;
- nivelul 2 – Arad (oraş mare) ;
- nivelul 3 – Reşiţa (oraş mijlociu, reşedinţă de judeţ);
- nivelul 4 – Lugoj (44571) şi Caransebeş (28294) (oraşe mijlocii, foste reşedinţe de judeţ) ;
- nivelul 5 - Bocşa (16927), Moldova Nouă (13912), Sânnicolau Mare (12938), Oraviţa (12881), Oţelu Roşu (11767), Lipova (11246), Ineu (10216), Chişineu Criş (8341), Făget (7201), Deta (6418), Sebiş (6310) – oraşe mici cu o zonă de influenţă importantă, la care se adaugă localităţile rurale Bozovici şi Gurahonţ;
- nivelul 6 - Jimbolia (11113), Curtici (9726), Anina (9172), Nădlac (8154), Buziaş (7714), Pâncota (7199), Băile Herculane (6026), şi localităţile rurale Mehadia, Săvârşin, Pecica, Sântana, Ciacova, Gătaia, Beliu – oraşe mici şi localităţi rurale cu o arie de influenţă limitată.

În cadrul nivelului 7 (supracomunal) ar putea fi incluse localităţile Periam, Cermei, Lovrin, Recaş, Caraşova, Şiria, Orţişoara, Vinga, Peciu Nou, Nădrag etc.

După cum se poate remarca, criteriile de bază, cel demografic şi cel administrativ, sunt respectate (în cazul acestei regiuni) până la nivelul (rangul) 4 inclusiv. Localităţile de nivelul 6 pot fi mai mari decât cele de nivelul 5, sau pot avea un statut superior (urban, comparativ cu rural) faţă de acestea, şi chiar în aceste condiţii să se situeze pe o treaptă ierarhică inferioară.

4. Centrele de comandă din Banat şi zonele lor de influenţă

Principalul centru polarizator al Banatului este *Timişoara*, singura localitate de rangul 1, a cărei arie de atracţie la acest nivel depăşeşte probabil limitele regiunii studiate. Important centru universitar, totdată singurul cu tradiţie din partea de vest a ţării, este oraşul cu cel mai mare aeroport din ţară după Bucureşti, gazdă a numeroase instituţii de rang înalt (operă, spitale specializate, curtea de apel, TVR Timişoara, Radio Timişoara), care deserveşte întreaga regiune. Dacă până la primul război mondial concurenţa oraşului învecinat, Arad, a fost acerbă, în perioada interbelică şi mai ales în perioada postbelică, Timişoara s-a afirmat ca metropola acestei regiuni, favorizată şi de organizarea administrativă de după război, până în 1968, când a avut rangul de capitală regională, în vreme ce Aradul a decăzut la nivelul de centru de raion.

La nivelul 2, Timișoara pierde în favoarea **Aradului** județul omonim, care se subordonează, la acest nivel, orașului de pe Mureș. Este o întâmplare faptul că Aradul nu a avut aceeași șansă ca și Timișoara, dezvoltarea sa fiind identică cu a acesteia până în apropierea celui de-al doilea război mondial. Transferul la Timișoara a instituțiilor regionale arădene (Universitatea, de exemplu), a lăsat urme adânci, afectând rangul localității. În prezent, Aradul luptă cu arme inegale în fața Timișoarei, deținând o serie de instituții în măsură a asigura rangul de oraș regional: universitate de stat și privată, spitale, teatre, numeroși dealeri auto, un potențial de transport ridicat, comparabil cu al vecinilor de pe Bega, magazine specializate precum și super-market-uri (Billa, Profi).

Rangul 3 este cel al reședințelor de județ; aici apare și orașul **Reșița**, care a primit pentru prima dată o funcție administrativă în anul 1968, când a fost numit reședința noului județ Caraș-Severin. La acest nivel își exercită autoritatea o serie de instituții care au o relevanță administrativă: tribunalul, spitalul județean, prefectura, consiliul județean, administrația financiară, biblioteca județeană, precum și altele, obișnuite în cadrul reședințelor de județ: teatru, magazin universal, magazine specializate, dealeri auto. Reșița este un oraș cu veche tradiție industrială, care a avut o dezvoltare deosebită în epoca comunistă, dar în prezent se află într-un regres evident, și ca urmare a proastei evoluții financiare a principalei întreprinderi din oraș, Combinatul Metalurgic.

Rangul 4 este reprezentat de orașele mijlocii, foste reședințe de județ: **Lugoj** și **Caransebeș**, la care se adaugă, evident, toate orașele menționate mai sus cu care acestea intră în concurență. Se observă că Aradul rămâne cu aceeași zonă de influență la nivelele 2, 3 și 4, întrucât în județul Arad nu există nici o localitate de rang superior nivelului 5. Pe de altă parte, Lugojul preia, la nivelul 4, jumătatea estică a județului Timiș, afectând așadar aria de influență a Timișoarei, iar Caransebeș – jumătatea estică a județului Caraș-Severin, respectiv culoarul Timiș-Cerna-Bistra, afectând aria de influență (destul de forțată) a municipiului Reșița. La nivelul orașelor mijlocii, se poate constata prezența a numeroase instituții regionale: licee cu diferite specializări, universități sau filiale ale acestora, spitale municipale, teatru (uneori) și cinematografe, magazine generale și specializate, dealeri auto (în special pentru mașini produse în România – Dacia sau Daewoo), numeroase bănci și bancomate, service-uri pentru automobile.

Deosebit de numeroase sunt localitățile situate la nivelul 5: *Sânnicolau Mare, Bocșa, Oravița, Lipova, Ineu, Sebiș, Chișineu Criș, Deta, Făget, Oțelu Roșu, Moldova Nouă* – toate acestea fiind orașe mici, la care se adaugă și două localități rurale de același rang – *Bozovici* și *Gurahonț*. Este nivelul judecătoriilor și spitalelor, pe baza circumscripțiilor acestora făcându-se și delimitarea ariilor de influență la acest nivel. Toate localitățile menționate dețin un spital; câteva dintre ele, situate în apropierea unui centru de rang superior sau de rang identic, nu au judecătorie (Oțelu Roșu, Bocșa, Sebiș). Toate aceste localități au o zonă de influență de mărime medie, compusă dintr-un număr de minim cinci comune, pe care o deservește prin diverse instituții de caracter regional: licee cu profile diverse, judecătorie, spital (deja menționate), magazine diverse, dar fără o specializare deosebită, gări (excepție: Bozovici și Moldova Nouă), unele service-uri auto, benzinării, bănci (cel puțin una) și bancomate (excepție: Gurahonț).

La baza ierarhiei urbane se află orașele mici de nivelul 6: *Jimbolia, Nădlac, Curtici, Buziaș, Băile Herculane, Pâncota, Anina*, la care se adaugă un număr mai mare de localități rurale de același rang: *Pecica, Sântana, Ciacova, Săvârșin, Mehadia, Beliu și Gătaia*. Acestea sunt localități a căror arie de influență este destul de redusă, la un număr de maxim cinci comune, din două cauze fundamentale: imediata apropiere a unui centru urban de rang superior și, respectiv, vecinătatea graniței (Nădlac, Curtici, Jimbolia). Unele dintre ele își datorează statutul urban unor factori precum statutul de localitate în apropierea punctului de trecere frontieră (exact localitățile menționate) sau cel de stațiune balneo-climaterică (Băile Herculane, Buziaș). Comunele amintite se situează la același nivel și dețin aproximativ aceleași dotări, cea mai importantă fiind liceul; ariile de influență ale liceelor au constituit de fapt principalul criteriu de delimitare a zonei de influență la acest nivel. Lipsesc judecătoriile, spitalele (cu unele excepții), mai caracteristică fiind prezența centrelor de sănătate. Băncile apar doar în anumite situații (Curtici – ca urmare a prezenței zonei libere) sau sunt puțin numeroase, maxim două, din care de obicei una este CEC-ul. Acesta de altfel lipsește la Mehadia, localitate care nu este deservită de nici o bancă. Majoritatea au acces la calea ferată. Importanța lor comercială este însă redusă, cu unele excepții (de exemplu, piața de animale din Pâncota). Nu dețin în mod obișnuit cinematografe în funcțiune, și nici alte dotări cu caracter cultural.

Rangul 7 nu mai aparține așezărilor urbane, fiind rezervat exclusiv localităților rurale cu rang supracomunal, precum *Periam, Lovrin, Recaş, Cermei, Șiria, Carașova, Topleț, Orțișoara, Vinga* etc. Și în cadrul acestora există în mod obișnuit un liceu teoretic sau o școală profesională și de ucenici, însă aria lor de influență este foarte restrânsă, de obicei nu depășește nivelul comunei. Astfel, în ciuda prezenței unor instituții cu rang supracomunal, precum liceul, localitatea are o arie de influență identică cu cea a localităților situate la nivelul 8, respectiv comunele "obișnuite".

5. Concluzii

Ierarhizarea orașelor și determinarea zonelor lor de influență nu reprezintă un scop în sine, ci este menită a rezolva probleme dintre cele mai stringente ale societății în general, și ale societății urbane, în special. Care este importanța reală a unui oraș, care este regiunea pe care acesta o deservește? Sunt întrebări la care încercăm să oferim un răspuns în acest studiu, detaliind asupra sistemului urban din Banat. Ceea ce iese în evidență este prezența competiției între orașe la toate nivelele; astfel, Timișoara nu are nici un concurent la nivelul 1 (cel puțin nu în regiunea analizată), însă are un concurent la nivelul 2 (Arad), doi la nivelul 3 (Arad și Reșița), încă doi la următorul nivel ș.a.m.d, astfel încât la nivelul 6, Timișoara intră în competiție cu orașe foarte mici precum Jimbolia sau Buziaș, și chiar localități rurale precum Ciacova, iar la nivelul 7 intervin și alte localități rurale, situate în imediata sa apropiere (Recaș, Orțișoara, Biled).

Zonele de influență nu sunt statice, ele au un caracter dinamic și se pot cu ușurință schimba de la o perioadă istorică la alta. Ceea ce am prezentat aici este o analiză sincronică, respectiv situația așa cum se prezintă ea la momentul actual, în anul 2003. Aceași afirmație se poate face și despre situarea unui oraș în ierarhie: poziția sa se poate schimba în timp, unele tind să urce, altele să coboare...

Credem că un astfel de studiu reprezintă un instrument util pentru sociologi, geografi și planificatori, în vederea unei viitoare organizări administrative mai bune, a unei repartiții optime a instituțiilor de diferite ranguri, și totodată poate constitui o bază de plecare pentru analiștii economici și directorii de mari companii, care pot să-și definească strategii de implementare a unor întreprinderi sau instituții de tipul băncilor, de exemplu, cunoscând modul în care anumite regiuni sunt sau nu deservite.

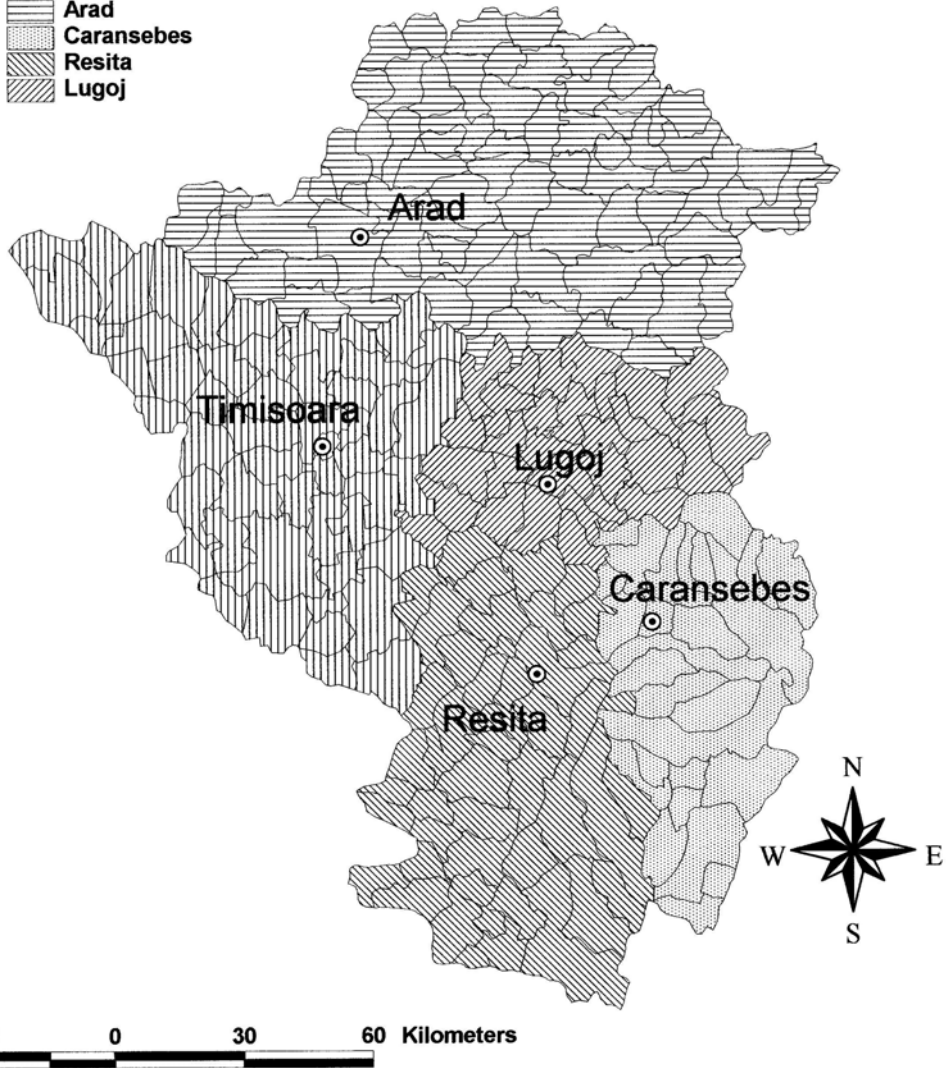
BIBLIOGRAFIE

1. Abraham, Dorel (1991), Introducere în sociologia urbană, Ed. Științifică, București;
2. Chabot, G., Beaujeu-Garnier, Jacqueline (1971), Geografie urbană, Ed. Științifică, București;
3. Cucu, V. (1970), Orașele României, Ed. Științifică, București;
4. Ghinea, D. (2002), Enciclopedia geografică a României, Ed. Enciclopedică, București;
5. Ianoș, I. (1987), Orașele și organizarea spațiului geografic, Ed. Academiei RSR, București;
6. Ianoș, I. (2000), Sisteme teritoriale, Ed. Tehnică, București;
7. Ianoș I., Humeau, J.B. (2000), Teoria sistemelor de așezări urbane, Ed. Tehnică, București;
8. Ianoș, I., Tălângă, C. (1994), Orașul și sistemul urban românesc în condițiile economiei de piață, Institutul de Geografie, București;
9. Molnar, E., Maier, A., Ciangă, N. (1975), Centre și arii de convergență în R.S. România, Studia Univ. Babeș-Bolyai, geol. – geogr., XX, 2;
10. Neguț, S. (1997), Modelarea matematică în geografia umană, Ed. Științifică, București;
11. Rusu, R. (2000), Spațiul de tranziție banato-crișan, în "Regionalism and Integration. Culture, Space, Development", Ed. Mirton, Timișoara, pp. 115-121;
12. Surd, V. (2003), Geografia așezărilor, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca;
13. Vlăsceanu, Gh., Ianoș, I. (1998), Orașele României. Mică enciclopedie, Casa editorială Odeon, București.

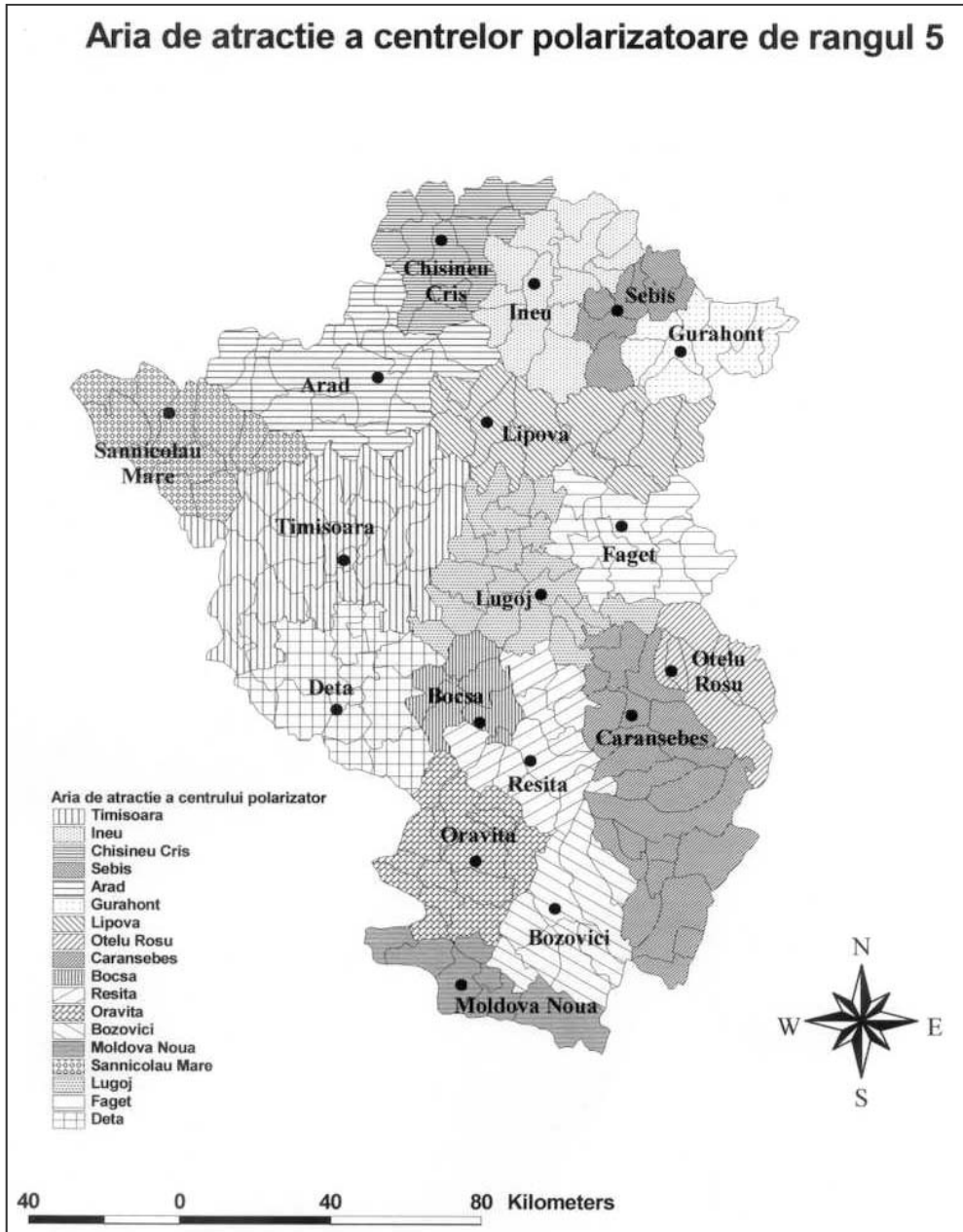
Aria de atracție a centrelor polarizatoare de rangul 4

Aria de atracție a centrului polarizator

- Timisoara
- Arad
- Caransebes
- Resita
- Lugoj

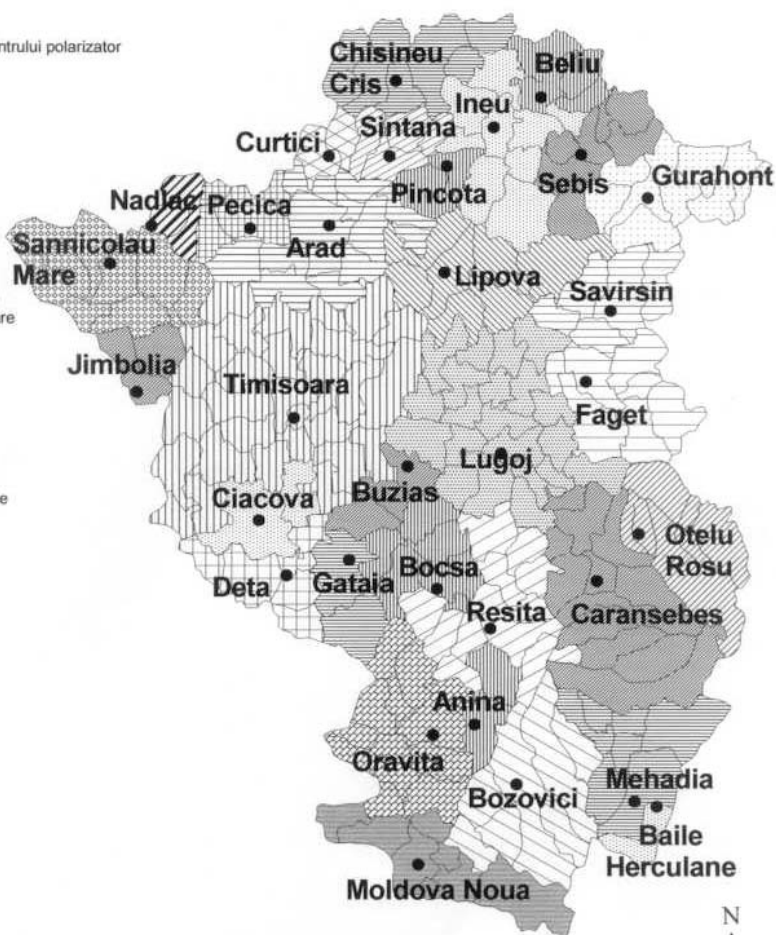

Aria de atracție a centrelor polarizatoare de rangul 5

Aria de atracție a centrelor polarizatoare de rangul 6

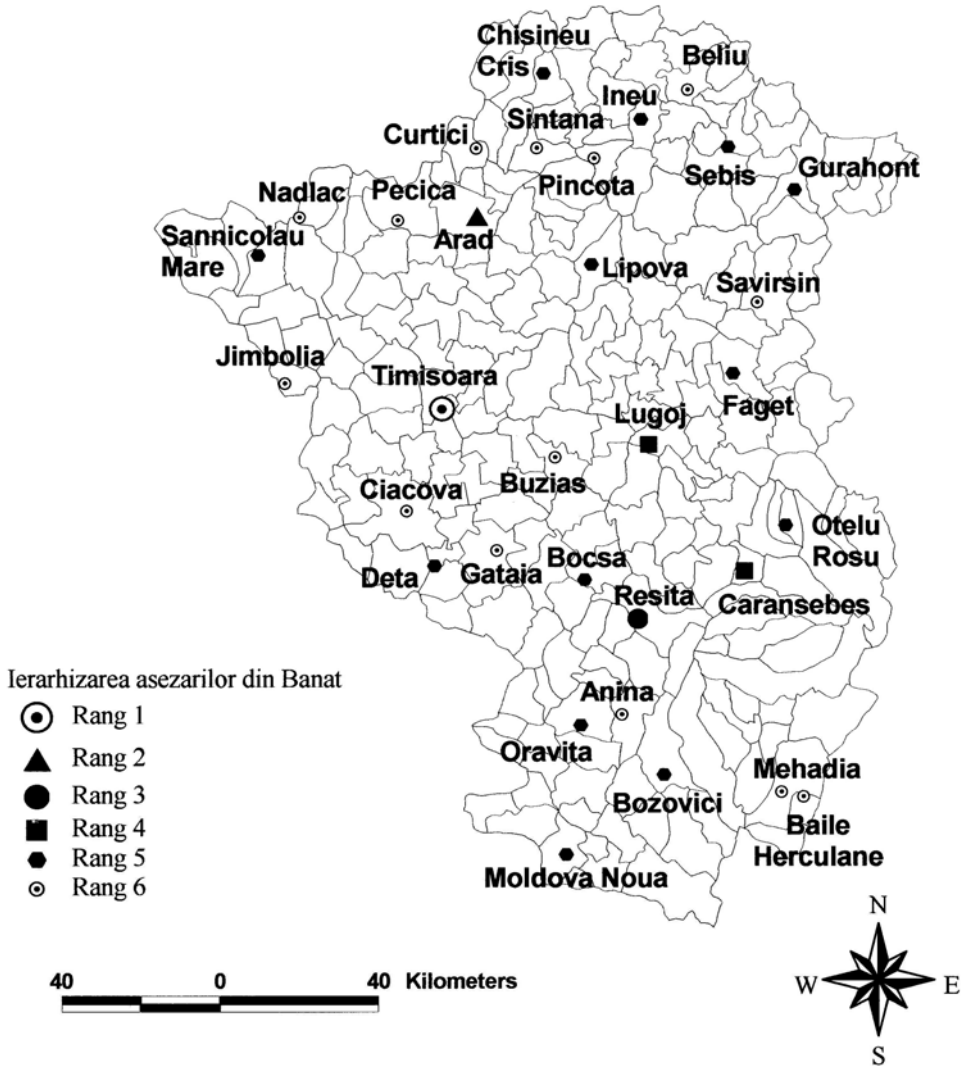
Aria de atracție a centrului polarizator

40 0 40 Kilometers

Ierarhizarea asezarilor urbane si supracomunale din Banat

LABOR MARKET PARTICIPATION FOR WOMEN IN ROMANIA

CĂTĂLIN-MIHAI VLAD

ABSTRACT. Labor Market Participation for Women in Romania. The paper starts from an economic perspective (using definitions of labor market and disequilibrium) and concepts like discrimination trying to assess the situation of women in Romania. Due to the poor (or the lack) of useful tools in economic theory it will turn to feminist perspectives using concepts like patriarchy and “male breadwinner model”. The changing pattern of female labor market participation in Western and Eastern Europe will be related to overall changes in the labor market when analyzing the situation after the 1945 to our ages. The paper will focus on the differences in historical situation between Romania and the western countries – differences created by political intervention. It will also focus on the different patterns of employment for women in Western Europe. It analyzes how political involvement in the past or in the present is changing the situation of the women.

Labor Market and Discriminations.

The term labor market is a conceptual framework for the examination of the demand for and supply for labor. Within this framework it is possible to identify the conditions under which labor demand is equated with labor supply and then to estimate the relevant levels of employment and wages.

One of the primary functions of any market is to provide a means whereby price is determined. In a market economy, price is the main mechanism for determining the production and allocation of the market “good”. The price of the “good” labor is referred to generally as the wage. This kind of approach makes some underlying assumption about how the “labor market” is constructed and the way in which it works.

A common term used is the ideal-type of “perfect labor market” – where the only force is economic and it is usually named as “competition”. A perfect labor market is constructed in such ways that it will create a situation of equilibrium.

It is commonly agreed that this kind of approach is far from the actual situation: different model has been imposed to explain why we don’t have a perfect labor market and why so often we see the disequilibrium.

The feminist standpoint is challenging this common perspective on the labor market insisting on phenomena that take place here: discrimination along with high level of unemployment for women etc.

Discrimination is usually defined by economist as a force that creates disequilibrium and not some kind of defect in the labor market mechanisms. In this way, the discrimination is seen as a social problem (not economical) that consists is a system of (conscious or unconscious) prejudice on the part of the employers directed against particular groups of workers.

It is commonly agreed that (almost everywhere in the world) the average earnings of females are below those of males. The explanation for such differences can be explained by some socio-economic factors:

- a) males might, on average, work loner hours than female;
- b) males might achieve higher levels of productivity than females;
- c) males might, on average, achieve a greater degree of continuity of employment within industries, occupations and firms;
- d) the two sexes might pursue different occupations and occupational differences night originate in different sets of preferences for the physical characteristic of work involved;
- e) differing occupational preferences might owe more to societal and educational background than employers preference.

We must observe that some differences from above are part of the wider discrimination in the society on the whole, like a tendency to condition females to acceptance of home-makings role so that the careers are subordinated to the demands of the home and family, or to acceptance of positions subordinate to males in the business office. This kind of “economic explanations” are challenged by the feminist standpoint who argues that it is no clear evidence that we must speak that the “physical” differences between men and women creates different types of occupational preferences.

The employment of women in Romania.

The history of employment of women in Romania is distinct from the situation in Western Europe but we can see that some features are also common.

Romania starts the post-war period as an agricultural country, with relatively few industries, with rural society being the base of the society – both economically and social. The patriarchic society of inter-war period sustains that the place of women was subordinate to men, and conscripted around the house.

Rural society imposed hard works to women – needed to sustain economically the family. Following the end of the war, the new regime started a strong campaign of industrialization and urbanization: the creation of economic centers was followed by large migration from rural to urban areas.

The economic situation in Western Europe resembles the situation in Romania in matter of economic developments and its consequences for women.

Changes in the structure of industry (the failure of the Fordist model) have created more employment opportunities to attract women.

The old manufacturing industries, which relied overwhelmingly on the physical strength of the male workers, have declined. Their place in the economy was taken first by light manufacturing industries, where dexterity, not physical strength was required.

At the same time there has been a considerable growth in the service sector. Communications, insurance or education is other example of sectors where women were largely employed. The real women wage rise highly after the war (more in east than in west), this turn in to a force that encourage women entering into the labor market.

The situation in other parts of communist regimes was similar but there was also a need for another income source: as shown in Russia, 80% of the families needed at least two workers in order to sustain the family.

The weekly hours of employment have fallen, especially since the end of the war. This was another economic factor that drives women to take paid jobs – we must drag attention on the part-time jobs that are widely spread in the western countries and virtually non-existent in Romania.

Besides these economical forces that raise the chances for women employment, we must insist on other factors. During the twentieth century the proportion of women who marry has increased, and the first age of marriage has declined.

Simultaneously, the number of children in the average family has fallen and the family formation is completed at an earlier stage. The increasing percentage of women marrying younger coincided with the post-1945 period of high employment in Europe and it may have encourage employers to retain the services of newly married female employees.

Smaller family size and the advance in the prevention of child illness have combined to reduce the period mothers require to devote to the childcare, facilitating their return to employment if they so wish.

At the same time, development of birth control has enabled women to gain greater control over family planning (it is interesting here the situation in Romania after the banning of abortion in 1966). The expanding of higher education for women enabled them to seek careers in the more highly paid occupations and has tended to make employment more attractive.

Such women – who made sacrifices to obtain such qualifications and gain satisfying careers are less inclined to give this up or more determined to make an early return to work as soon as possible.

The changes in education provision have further effects: earlier entry in school permit an earlier entry in the labor market for the mother; moreover, the increasing proportion of children remaining in full-time education increase the spending on education – making new demands on the family budgets – so women may return to employment as substitute wage earners.

Modern home tends to be better designed and easier to manage than those built earlier in the century.

At the same time the range of durable households' goods such as washing machines, vacuum cleaners, microwave cookers has expanded and the real cost of these have fallen. These changes in households' technologies have been accompanied by the developments of the convenience foods, non-iron fabrics, and ready-to-wear clothes.

Consequently, housework, cooking, and shopping need no longer to be full-time occupations and all three are increasingly shared by males.

Anyway, technology goods are not common in Romania (it strongly depends on the financial power of the family) and it is clear that half of the populations (we refer to the rural population) are not so lucky.

We could also argued the inverse: that the desire for equality between men and women, the need for an interesting and fuller life involving work and careers outside the home are responsible for changing the mentalities and they steered such technological developments.

The ideas of women at full-time work – right besides men – are very new to the society, even if we could saw women working hard in the pre-industrial society (the situation in the rural areas in Romania shows that women work even harder than the men), but it is also strong infiltrated in the common beliefs.

The crisis of 1980s, when the level of unemployment was hire than years before, never challenged the idea of women in the labor-market.

A strange situation appears in Eastern Europe in the first years of transition: high level of unemployment for women, but this situation will be discussed later.

Empirical data regarding the participation of women in labor market.

Gabriela Predosanu is making an analysis on the labor market participation for women in Romania in the last three decades. Following her ideas, when we analyze the actual situation on the labor market we must count that we have two forces: first, the previous pattern (during the socialist regime) and then the transition crisis (which generates unemployment, demographically problems etc.).

The actual level of participation of women in the labor-market is 46% from the total active population with an average level of education closely to the level of the total active population (8, 81 years compared with 8, 87) – this in the situation where “domestic” women (those who are working home) are not taken into account. The rate of participation in the 1970s was 47,2% (bigger than the rate for 1990 - 46,0%) and this situation occurred due to the large proportion of unemployed women (80% in 1990) but this changed over the last years (in 1998 the rate of women unemployment was 46%).

The dynamics of the occupational rates increased by 2, 7% from 1960 to 1990. The determinants of such phenomena were: the rise of the education level, the fall of the birth-rate, the desire to win economic independence and higher social status but also the desire to sustain financial the family (studies shown that the economical situation imposed participation in the labor-market for both men and women in a family).

We can see that there is a process of equalizing the activity rates: in 1970 the females’ rate was 62% and the males rate 85%, while in 1990 the rates were 60% and 72%.

We can see an abnormal situation: the negative tendency in industry and positive in agriculture – this is explained by the failure of many industrial branches and the returning of the population to the rural areas and rural occupations.

The patterns of education participation constructed the labor-market in a specific way:

ECONOMIC SECTOR.	VARIATION INDEX 1990-1993 (%)	
	Men	Women
Agriculture	7.9	19.2
Industry	-21.6	-20.3
Services	12.9	9.0
Constructions	-27.0	-24.1
Commerce, hotels etc.	28.4	67.9
Transport, communication	16.7	-20.4
Finance, banks, insurance	77.7	37.0
Education, public administration, health	7.1	-1.5
Other services.	10.1	-21.2
Total	-1.1	-7.2

We can see equilibrium in the occupational sectors: those high intellectual or low skilled shares basically the same rate – concerning the female and male population. There are 4 groups dominated by men and 4 by women. But there is a great disequilibrium at the level of high leaders (Parliament, govern, high administrators etc): only a third are women.

These analyses insisted mostly on the full-time work, because the part-time was virtually non-existent before '89 but we can see a slowly increase of such patterns of work: 7.6% of the females' occupational force and 4.6% of the males' occupational force. The difference is important and resembles the situation in the western countries: women are more willing to choose this kind of employment due to their double roles: as workers and mothers (ore wives).

There are also dates which show a large numbers of female owners: 228.2 women compared with 369.8 men (in thousands) in 1992. But it is probably that the rates are high due to the definition of "owner" which should be rephrased as "own employee".

The situation at the beginning of the transition period was odd: the female unemployment was greater rate than that of males. The expectancies were that the sectors which produce the largest deficits will be closed first – and that sectors were mainly with men workers (mining industries, heavy industry at large etc.).

But the government was reluctant to restructure such sectors and even when such things were done the women were highly disadvantages.

The explanation is that the first hired were made at the medium level management, at the administrative levels etc (where women were in majorities). The positions of workers in such sectors were challenged only recently. Meanwhile, the light industries (considered the engine of the transition) there were great changes, which put women in the unemployment.

The closings in the 1996 and 1997 made changes in the unemployment rates, turning men into disadvantage. At the end of the 2000 it was proven that the light industry is indeed the engine of the transition process (the low increase in economic growth is due to such sectors).

Socialist regime and women problems in Romania.

The “emancipation” of the women was a process of continuous changing: the communist regime made from this its statement on the women problems. Both, (economic and political issues) dictated women’s labor force participation. The economic independence of women from men was a mean and an end: it will be raising the self-esteem and it is the essential part for women emancipation. The decimation of the male population during the war steered the participation of women in the labor-market along with the need for economic sustain.

The political ideas of the socialist states were largely based on Marx work, which assess that the employment of female is the only way to get emancipation and equal rights. The focus of the socialist regimes was only on employment, legislation for equal opportunities in employment on education and on vocational training. The social policies insisted on the role of worker. These kinds of policies failed to challenge the patriarchic beliefs of the society, leaving unchanged the family sector.

The only way in which this sector changed was in the way of adapting to the double roles of women: workers and mothers. The pronatalist policies in Eastern Europe turn to have heavy side effect on the women: a pressure on combining mother-hood with their working roles (the double burden).

Despite the emphasis on the equality between men and women in the labor market, the situation was very segregate: women workers were usually find in the light industry and in the retail and services sectors.

Within industry as a whole they were located in the administrative and clerical branches. The industrial branches with a high concentration of women workers were also a low status (the communist regimes tend to value higher the heavy industry) and low-income branches. Beside this

horizontally segregation there was, also, a vertical segregation: even in the branches where women were dominant, men occupied the higher positions.

The situation was the same in whole Eastern Europe, as shown by research in the field (B. Einhorn).

But more important are the earnings differentials: despite the fact that legislation was made to equalize the earnings, there was a gap differences between genders – even not as big as in the case of Western Europe. This kind of disadvantages towards women can be explained in the importance of the industrial sector over the rest of the occupational forces. The differences were not among workers in the same position in the same sector but between sectors.

Historically, the communism draws its sources from the “struggle” perpetuation of workers with the capital owners and their “reconciliation” with the peasants. It was a matter of great national pride that Romania was a leading country at some indexes regarding industrial production (it was proven in the end that they were just false numbers on a sheet of paper).

The worker had a higher status in the eye of the Party than the intellectual (who was always subversive and dangerous). Moreover, the communist dream valued brute and hard work over anything else (the utopia speaks about a future time where citizens will fight for the right to work in the hardest conditions).

Opportunities for women in the labor market in the transition.

The state has been the larger employer for women – in both capitalist and socialist countries. It has also been the standard setter and monitor for minimum standards – in wage, equality legislation and compensatory measures for women’s reproductive roles.

The removal of the role of the states is having an adverse effect on the women situation. The changing and the shrinking of the roles of the states made place for the market rules and this in turn made the principles of redistributive justice and gender equality are subsumed under the need for economic efficiency.

The need for rationalization and cost cutting made employment common phenomena and a special one for women. The perspective for women employment in all eastern countries is not so bright: the unemployment is a heavy problem; women face discriminatory hiring practices and other disadvantage when seeking re-employment.

Those with low skills need urgent retraining to face the new requirements of the new technologies. There are not sufficient well-targeted programmes available.

The conclusion is that state intervention is necessary to ensure that women are not the losers of the transition period. The neutral gender legislation is not enough for enhancing the opportunities for women to get into the labor-market; the positive discrimination or affirmative action is also needed to promote women.

The “de-familialization” concept is proving its usefulness: there must be created means by which women could ensure their independence outside the family. But this is a problem concerning both genders: the family is still a place for insuring an acceptable living standard.

Feminists have stressed the interplay between the public and the private and the necessity of viewing welfare provision in terms of a public-private mix. They have criticized the public-private split assumed and the concentration on market-state relations in the expenses of the interrelationships between the family, state and the market.

Feminists call for an examination of both paid and unpaid work inside and outside the home. Feminists have emphasis the necessity of examining how the public sector in providing employment and services affects the situation of the women.

Rather than the ideologies of state intervention or redistribution feminists have made familial and gender ideologies pivotal to the analysis of welfare state. It is not the place here to make assessments on how the state should build its policies to change in better the situation of women, but it is commonly agreed that the state should be the main actor.

REFERENCE

1. Alvesson, Mats and Due Billing, Yvonne (1997) in *Understanding Gender and Organizations*. London: Sage Publications.
2. Bellow, Susanne von (1999) ‘Unemployment in West Germany: Current Aspects and Long-term Trends. In: *Unemployment, Risks and Reactions*. Paris and Sofia: UNESCO-MOST and Friedrich Ebert Foundation.

3. Funk, Nanette and Mueller, Magda (eds.) (1993), in *Gender Politics and Post Communism. Reflections from Eastern Europe and the Former Soviet Union*. New York: Routledge.
4. Gesano, Giuseppe (1999) 'Who is Working in Europe'. In: *European Populations: Unity and Diversity*. Dordrecht etc.: Kluwer Academic Publishers.
5. Grunberg, Laura, 'Women's NGOs in Romania', in Gal, Susan and Kligman, Gail (eds.) (2000). *Reproducing Gender. Politics, Publics and Everyday Life after Socialism*. Princeton: Princeton University Press.
6. Lister, Ruth (1997) in *Citizenship: Feminist Perspectives*. London: Macmillan.
7. Lorber, Judith (1994) *Paradoxes of Gender*. 1994. Yale University Press.
8. Walby, Sylvia (1994). 'Methodological and theoretical issues in the comparative analysis of gender relations in Western Europe', *Environment and Planning* 1994, vol. 26.
9. Einhorn, Barbara (1997), 'The impact of the transition from centrally planned to market-based economies on women's employment in East Central Europe', in Date-Bah, E. (ed.), *Promoting Gender Equality at Work. Turning vision into reality for the twenty-first century*. London and New York: Zed Books, Ltd.
10. Jönsson, Ingrid. (1999) 'Changing Patterns of Education and Training for Women in the European union', in Hantrais, Linda (ed.) *Changing Gender Relations and Policy*. Loughborough: Loughborough University.
11. Ostner, Ilona (1993). 'Slow Motion: Women, Work and the Family in Germany', in Lewis, Jane (ed.). *Women and Social Policies in Europe. Work, Family and the State*. Aldershot.
12. Pascall, Gillian and Manning, Nick (2000), 'Gender and social policy: comparing welfare states in Central and Eastern Europe and the former Soviet Union' in *Journal of European Social Policy*, Vol. 10 (3). Sage.
13. Rubery, Jill, Smith, Mark and Fagan, Colette. (1999). *Women's Employment in Europe. Trends and Progress*. London and New York: Routledge.
14. Sainsbury, Diane (1996) *Gender, equality and welfare states*, Cambridge, University Press.
15. Trzcinski, Eileen (2000): *Family Policy in Germany: A Feminist Dilemma?*, *Feminist Economics*, Vol. 6 (1), pp. 21-44.
16. Predosan Gabriela "Forta de munca feminina pe piata muncii – intre aspiratii si nevoi" in Nicoleascu, Madalina (Ed), (1996), *Cine suntem noi? Despre identitatea femeilor in Romania moderna?*
17. Muresan, Cornelia and Rotariu, Traian (2000) - "Recent demographic developments in Romania", in Kucera, Tomas and Shaich, Eberhard edition of "New Demographic Faces of Europe. The Changing Population Dynamics in Countries of Central and Eastern Europe" Springer-Verlag Berlin.
18. Barometrul de gen. Romania, August 2000, Fundatia pentru o Societate Deschisa - The Gallup Organisation.